

Mokymo ir informuotumo didinimo - TAR vadovas

RESPONSE

Reaguojančios paslaugos, skirtos spręsti su lytimi susijusiam smurtui prieš moteris turinčias negalią

Projekto pavadinimas: Reaguojančios paslaugos, skirtos spręsti su lytimi susijusiam smurtui prieš moteris turinčias negalią

Projekto akronimas: RESPONSE

Kvietimo numeris: ERASMUS-EDU-2021-PCOOP-ENGO

Rezultatas 3.1 - Mokymo ir informuotumo didinimo - TAR vadovas

Pagrindiniai autoriai: Rosa Pérez and Natalia Pérez (PLENA INCLUSION)

Šis dokumentas parengtas pagal dotacijos sutarties Nr. 101049437 sąlygas. Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

**Co-funded by
the European Union**

Turinys

Turinys	2
Lentelių sąrašas	4
Santrauka	5
Akronimai	6
Įžanga	8
Įvadas	12
1 Pagrindinės sąvokos ir išvados, pateiktos RESPONSE ataskaitoje apie naujausius rezultatus	27
1.1 Ką reiškia "smurtas lyties pagrindu"?	27
1.2 Smurto lyties pagrindu prieš MSN ypatumai	28
1.3 Ką reiškia "į lyčių lygybę orientuotos paslaugos"?	30
1.4 Moterų su negalia teisės	31
1.4.1 Tarptautinė neįgaliųjų teisių konvencija	31
1.4.2 Konvencija dėl visų formų Diskriminacijos Panaikinimo Moterims (CEDAW)	33
1.4.3 Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija)	34
1.4.4 2021-2030 m. Europos neįgaliųjų teisių strategija	35
1.4.5 2018 m. lapkričio 29 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl moterų turinčių negalią padėties	36
1.4.6 Darnaus vystymosi tikslai	37
1.4.7 Europos lyčių lygybės strategija 2020-2025	37
1.5. Ataskaita apie naujumą: rezultatai ir išvados	38
1.6. Prieinamumas ir bendravimas - du pagrindiniai aspektai gerinant nuo SLP nukentėjusių MSN priežiūrą	44
1.6.1. Kognityvinis prieinamumas ir lengvas skaitymas: priemonės, padedančios suprasti informaciją ir aplinką	44
1.6.2. Bendravimas su moterimis su negalia: ypatumai ir priemonės	46
2. Paslaugų teikėjai. Pagrindiniai klausimai, siekiant tinkamai reaguoti į smurtą lyties pagrindu patyrusias moteris su negalia	48
2.1. Paslaugų teikėjai MSN ir PT moterims, nukentėjusioms nuo SLP	48
2.2. Rizikos ir (arba) pažeidžiamumo veiksniai, galintys turėti įtakos arba būti SLP prieš moteris su negalia priežastimi	49
2.2.1. Kaip atpažinti, nustatyti ir užkirsti kelią SLP MSN paslaugų ir priežiūros centruose: pavojaus signalai ir rodikliai	52
2.2.2. Galimi būdai išsiaiškinti, ar moteris su negalia yra ar buvo smurto auka	53
2.3. Moterų su negalia įgalinimo svarba	56
2.4. Šaltiniai ir informacija, kad sužinotumėte daugiau	58
3. Viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai, teikiantys pagalbą nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims su negalia	59
3.1. Kas yra šie viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai ir koks kiekvieno iš jų vaidmuo teikiant pagalbą	

moterims su negalia, nukentėjusioms nuo SLP?	59
3.2. Pagrindiniai klausimai, siekiant tinkamai reaguoti į smurtą lyties pagrindu patyrusias moteris su negalia	60
3.2.1. Esminiai pagalbos, SLP aukoms, aspektai	60
3.2.2. Kaip tinkamai ir be stereotipų padėti moterims su negalia: jautrios ir įtraukios paslaugos	62
3.2.3. Tarpininkų vaidmuo kaip pagrįsta priemonė. Tarpininko dalyvavimo svarba	63
3.2.3.1. Tarpininkas	63
3.2.3.2. Tarpininko svarba	66
3.3. Jautrios ir įtraukios paslaugos moterims su negalia, nukentėjusioms nuo SLP	69
3.3.1. Kas yra jautrios ir įtraukios paslaugos?	69
3.3.2. Kokias pagrindines politikos kryptis ir strategijas reikia parengti, kad būtų galima teikti įtraukias paslaugas? Tarpsektorinis veiksmų koordinavimas	71
3.4. Pagrindiniai smurto lyties pagrindu prieš moteris su negalia prevencijos aspektai	74
3.5. Nuorodos ir papildoma informacija	77
4. Moteris su negalia ir SLP	78
4.1. Žinoti ir ginti savo teises: Pagalbos paslaugos SLP aukoms ir teisingumo sistema	78
4.1.1. Kokios pagalbos paslaugos teikiamos moterims, nukentėjusioms nuo SLP?	79
4.1.2. Kas yra teismų sistema ir kas ją sudaro?	93
4.1.3. Kaip veikia nuo SLP nukentėjusioms moterims skirtos pagalbos tarnybos ir teismų sistema?	101
4.2. Pagalba priimant sprendimus: Kas tai yra?	111
4.3. Tarpusavio parama ir draugija: moterų su negalia įgalinimas	112
4.3.1. Kas yra tarpusavio pagalba?	112
4.3.2. Kas yra draugija (seserystė)?	114
4.3.3. Tarpusavio parama ir seserystė - pagrindiniai moterų su negalia įgalinimo aspektai	115
4.4. Nuorodos ir daugiau informacijos	116
5. Išvados: Bendradarbiavimas.	117
5.1. Kaip atrodytų ideali paslauga moterims su negalia ir nukentėjusioms nuo SLP	117
5.2. Response projekto darbo grupės. Ką sužinojome, ir dalyvaujančių dalyvių patirtis	118
6. Nuorodos	122
Priedas	132

Lentelių sąrašas

Lentelė 1. Autorių rinkinys iš smurto makrotyrimo duomenų (2019 m.)	22
Lentelė 2. Nuo SOTA ataskaitos išvadų iki pasiūlymų dėl veiksmų	31
Lentelė 3. Sunkumai teikiant pagalbą aukoms ir pasiūlymai tobulėjimui	32

Santrauka

JT Deklaracijos dėl smurto prieš moteris panaikinimo (1993 m. gruodžio mėn.) pirmajame straipsnyje apibrėžiama: “Šioje deklaracijoje “smurtas prieš moteris”; reiškia bet kokį smurto lyties pagrindu aktą, kuris sukelia arba gali sukelti fizinę, seksualinę ar psichologinę žalą ar kančias moterims, įskaitant grasinimus tokiais veiksmais, prievartą ar savavališką laisvės atėmimą, nepriklausomai nuo to, ar tai vyksta viešajame, ar privačiame gyvenime”.

Jungtinių Tautų teigimu, dėl asmenų su negalia diskriminacijos ir patriarchalinės visuomenės požiūrio į moteris, moteris ir mergaitės su negalia patiria didesnę smurto riziką. Nors moteris ir mergaitės su negalia patiria daugelį tų pačių smurto formų, kaip ir visos moteris, smurtas, kai susikerta lytis ir negalia, turi unikalių formų ir priežasčių, o jo pasekmės yra skirtingos. Moteris ir mergaitės su negalia dėl socialinės atskirties, riboto mobilumo, paramos struktūrų trūkumo, bendravimo kliūčių ir neigiamo socialinio suvokimo tampa ypatingu smurtautojų taikiniu. Moterų ir mergaičių su negalia patiriamo smurto spektras gali apimti fizinį ir seksualinį smurtą, taip pat emocinę ir žodinę prievartą.

Šio vadovo tikslas - pateikti priemones, kurios padėtų visiems dalyviams, dalyvaujantiems reaguojant į smurtą lyties pagrindu nukentėjusių moterų problemas, bendradarbiauti kuriant lyčių lygybės požiūriu jautrias paslaugas, skirtas smurtui lyties pagrindu spręsti. Tai padės įgyvendinti konkrečias priemones realiose situacijose, prisidės prie įtraukiančio požiūrio į paslaugas, leidžiančio taikyti universalų dizainą, užtikrinantį prieinamumą visoms nukentėjusioms moterims, nepriklausomai nuo jų pagalbos poreikių.

Reikšminiai žodžiai: negalia, moteris, smurtas lyties pagrindu, teisės, pagalbos tarnybos, teisingumas, aukos, sankirtos, prieinamumas, įgalinimas, pagalbininkas, paramos sprendimų priėmimas.

Akronimai

- **APAV** - Portugalijos Paramos Aukoms Asociacija (portugalų kalbos akronimas)
- **ATENPRO** - Dėmesio Smurto Sukoms ir Spsaugos Telefonu Tarnyba (ispanų kalbos akronimas.)
- **BID** - Banco Interamericano de Desarrollo
- **BK** - Lietuvos Baudžiamasis Kodeksas
- **BPK** - Lietuvos Baudžiamojo Proceso Kodeksas
- **CEDAW** - Konvencija dėl Visų Formų Diskriminacijos Panaikinimo Moterims
- **CERCIAG** - Cooperativa de Educação e Reabilitação de Cidadãos com Incapacidades de Águeda, CRL. -
- **CHRS** - Centres d’Hébergement et de Réinsertion Sociale - Prancūzija
- **CIG** - Comissão para a Cidadania e a Igualdade de Género - Portugalija
- **CNCDH** - Nacionalinė Konsultacinė Žmogaus Teisių Komisija - Prancūzija
- **DIAP** - Kriminalinių Tyrimų ir Prokuratūros Departamentai (portugalų kalbos akronimas),
- **e.g.** - exempli gratia
- **EASPD** - Europos asmenų su negalia paslaugų teikėjų asociacija
- **EII** - tyrimo ir tyrimo grupės (portugalų kalbos akronimas)
- **Etc.** - ir t. t.
- **ETR** - Easy To Read (Lengvai suprantama kalba)
- **ES** - Europos Sąjunga
- **EWLO** - Europos Moterų Lobistinė Organizacija
- **FRA** - Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Agentūra
- **GAV** - paramos aukoms tarnybos (portugalų kalbos akronimas)
- **GBV** - smurtas lyties pagrindu
- **GNR** - Nacionalinės Respublikos Gvardija - Portugalija
- **HUF** - Vengrijos Forintas
- **i.e.** - id est
- **LAEO** - Priėmimo, išklausymo ir konsultavimo centrai - Prancūzija
- **LDF** - Lietuvos Neįgaliųjų Forumas
- **LDOF** - Lietuvos Neįgaliųjų Organizacijų Forumas
- **LGBTQ+** - lesbietės, gėjai, biseksualai, transseksualai ar kitos seksualinės orientacijos ir kt.
- **MOOC** - Masinis Atviras Internetinis Kursas
- **MSP** - Viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai

-
- **NDP** - Nacionalinė Neįgaliųjų Programa - Vengrija
 - **NFSZK** - Nacionalinis Neįgalumo ir Socialinės Politikos Centras - Vengrija
 - **NVO** - nevyriausybinė organizacija
 - **NIAVE** - Specialiųjų Aukų Tyrimo ir Paramos Departamentas (portugalų kalbos akronimas)
 - **ODDH** - Neįgalumo ir Žmogaus Teisių Observatorija - Portugalija
 - **ORFK** - Vengrijos policija
 - **PSP** - Viešojo Saugumo Policija - Portugalija
 - **PWD** - Asmenys su negalia
 - **RNAVVD** - Nacionalinis Paramos Smurto Artimoje Aplinkoje Aukoms Tinklas (portugalų kalbos akronimas)
 - **SDM** - Remiamas Sprendimų Priėmimas
 - **SEIVD** - Specializuoti integruoti smurto artimoje aplinkoje skyriai (portugalų kalbos akronimas)
 - **SKPC** - Specializuoti kompleksiniai pagalbos centrai - Lietuva
 - **SOTA ataskaita** - Ataskaita apie naujumą
 - **SP** - paslaugų teikėjai
 - **STD** - lytiškai plintančios ligos
 - **TAR** - mokymo ir informuotumo didinimas
 - **UAVDI** - Dėmesio Intelektu Negalią Turintiems Nukentėjusiesiems Skyrius (ispanų kalbos akronimas)
 - **JT** - Jungtinės Tautos
 - **UNCRPD** - Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių Konvencija
 - **UVFI** - Visapusiško Teismo Ekspertizės Padaliniai (ispanų kalbos akronimas)
 - **WWD** - moterys su negalia

Įžanga

Šis mokymo ir informavimo vadovas yra vienas iš Europos projekto RESPONSE, finansuojamo pagal "Erasmus+" programą "Bendradarbiavimo partnerystė švietimo ir mokymo srityje" (ERASMUS-EDU-2021-PCOOP-ENGO), rezultatų.

Projektas RESPONSE jungia įvairias suinteresuotąsias šalis, dalyvaujančias kovoje su smurtu lyties pagrindu prieš moteris su negalia. Siekiama sudaryti sąlygas skleisti žinias iš neįgaliųjų teisių sektoriaus į aukų teisių sektorių ir atvirkščiai, sukuriant erdvę bendram mokymuisi ir bendradarbiavimui.

Projektas RESPONSE skirtas palengvinti bendradarbiavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu tarp įvairių dalyvių: moterų su negalia, paslaugų teikėjų ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjų.

Toliau aprašomos šios pagrindinės grupės:

- **Moterys su negalia (WWD):** Vyresnės nei 18 metų. Čia mes vadovausimės Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (JTNTK)¹ 1 straipsnyje apibrėžtos negalios sąvokos: *"neįgalieji - tai asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie, sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis, gali trukdyti jiems visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis"*.
- **Paslaugų teikėjai (SP):** Turime omenyje paslaugų teikėjus iš asmenims su negalia srities, t. y. nevyriausybinės organizacijos, socialinius darbuotojus, paramos tarnybas, socialinės rūpybos specialistus.
- **Viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai (MSP):** Visi paslaugų teikėjai, daugiausia iš sveikatos, socialinės rūpybos ir teismų sektorių, kurie gali susidurti su moterimis su negalia, tapusiomis nusikaltimų aukomis. Tai kovos su diskriminacija / lyčių lygybės / sveikatos priežiūros specialistai, teismų darbuotojai, pagalbos smurto aukoms tarnybos.

Projektą RESPONSE remia Europos asmenims su negalia skirtų paslaugų teikėjų asociacija (Belgija) ir paslaugų teikėjai, teikiantys pagalbą asmenims su negalia iš 6 skirtingų šalių: Centre de la Gabrielle (Prancūzija), Kézenfogva Alapítvány (Vengrija), Jaunuolių Dienos Centras (Lietuva), Fundacija Eudajmonia

¹ 'Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių Konvencija (JTNTK)', (Jungtinės Tautos, 2006), <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

(Lenkija), FENACERCI - Federação Nacional de Cooperativas de Solidariedade Social (Portugalija) ir Confederación Plena Inclusión España (Ispanija).

Šiuo projektu remsime gerosios praktikos ir patirties sklaidą ir perdavimą tarp projekte dalyvaujančių šalių specialistų, siekdami sukurti bendrą mokymosi procesą, kuris leistų pasiekti tikrą tarpdisciplininį ATSAKINGUMĄ (RESPONSE), numatant konkrečius veiksmus, kad paslaugų teikimas taptų atsakingesnis ir jautresnis sprendžiant smurto lyties pagrindu prieš moteris su negalia problemą.

Veiksmingas atsakas į jų poreikius neabejotinai yra koordinuotas atsakas nacionaliniu ir Europos lygmeniu, geriau panaudojant turimus išteklius, gerinant įgytų žinių kokybę, skatinant tarpdisciplininį daugialypės diskriminacijos problemos sprendimą ir siūlant konkrečius sprendimus.

Atsižvelgiant į tai, pagrindinis šio vadovo tikslas - parengti keletą mokymo modulių, apimančių pagrindinius mokymosi rezultatus, gautus atlikus išsamius vietos tyrimus, surinktus ataskaitoje apie naujumą (SOTA ataskaita)². Ši ataskaita pagrįsta 6 šalyse partnerėse atliktu tyrimu: Prancūzijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje. Apklausoje dalyvavo moterys su negalia, paslaugų teikėjai asmenims su negalia srities ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai. Be nustatytų poreikių, ataskaitoje taip pat pristatoma esama geroji patirtis pasauliniu, Europos ir nacionaliniu lygmeniu.

Šiuo vadovu siekiama suteikti priemones, kurios padėtų įvairioms tikslinėms grupėms bendradarbiauti kuriant lyčių lygybės požiūriu jautrias paslaugas, skirtas smurtui lyties pagrindu spręsti. Tai padės įgyvendinti konkrečias priemones realiose situacijose, prisidės prie įtraukiančio požiūrio į paslaugas leidžiančio sukurti universalų dizainą, užtikrinantį prieinamumą visoms nukentėjusioms moterims nepriklausomai nuo jų paramos poreikių.

Kaip ir visi projekto RESPONSE veiksmai, vadovas parengtas atsižvelgiant į tarpsektorinį požiūrį, į paslaugas ir poreikį tobulinti šioje srityje dirbančių specialistų įgūdžius ir išteklius, kad būtų išspręsta jų kvalifikacijos trūkumo problema ir užtikrintos įtraukesnės ir kokybiškesnės paslaugos, o jo ypatumas tas, kad jame visiems šiems dalyviams siūloma kartu ugdyti įgūdžius, rengti mokymus ir didinti informuotumą, būtinus siekiant tikrai veiksmingo, koordinuoto ir daugiadisciplininio atsako.

Vadovas skirtas trims skirtingoms tikslinėms grupėms (WWD, SP ir MSP), nes skirtingi požiūriai padės labiau ir geriau užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir kartu kurti joms reikalingas paslaugas.

² Response projektas: Ataskaita apie dabartinę padėtį (2022). [0_RESPONSE_State_of_the_Art_Report.pdf \(easpd.eu\)](https://easpd.eu/0_RESPONSE_State_of_the_Art_Report.pdf)

Atsižvelgiant į šias tris tikslines grupes, vadove pateikiami du bendro turinio skyriai ir trys specialūs skyriai, po vieną kiekvienai grupei. Šiuose skyriuose bus surinkti skirtingi mokymo pasiūlymai, siekiant gauti pagrindinius mokymosi rezultatus tiek informuotumo didinimo, tiek bendradarbiavimo kūrimo tikslais, t. y. kad skirtingos tikslinės grupės galėtų dirbti kartu kuriant smurtui dėl lyties ir negalios jautrias paslaugas.

Todėl paslaugų teikėjams skirtame skyriuje pateikiamos priemonės ir informacija apie tai, kaip nustatyti smurto atvejus. Taip pat kalbama apie rizikos ar pažeidžiamumo veiksnius, kurie gali turėti įtakos ar būti smurto prieš moteris su negalia priežastimi, o pabaigoje aptariama, kaip įgalinti moteris su negalia.

Į atskirą skyrių, skirtą pagrindinių paslaugų teikėjams, įtrauktos priemonės, kaip tinkamai ir nestereotipiškai padėti moterims su negalia, kada paslauga yra įtrauki, kokią pagrindinę politiką ir strategijas reikia parengti, kad būtų teikiamos įtraukios paslaugos, ir kaip įdiegti smurto lyties pagrindu prieš moteris su negalia prevencijos priemonę. Taip pat pateikiamas požiūris į tarpininko sąvoką, koks yra jo vaidmuo ir kaip svarbu turėti patikimus specialistus, kurie padėtų informuoti ir numatyti visas galinčias kilti problemas ar situacijas.

Paskutiniame skyriuje, skirtame moterims su negalia, kalbama apie tai, kaip svarbu žinoti ir ginti savo teises, kaip veikia nacionalinė teisingumo sistema ir paramos aukoms tarnybos, pateikiama informacija apie remiamą sprendimų priėmimą ir tarpusavio pagalbą, kad moterys su negalia įgytų daugiau galių.

Šio TAR vadovo turinys yra paremtas naujausios padėties ataskaitos (SOTA) rezultatais. Tačiau svarbu paminėti, kad į vadovą taip pat įtraukti pagrindiniai įvairių darbo grupių, vykdytų 6 šalyse partnerėse, rezultatai. Šios darbo grupės buvo sudarytos iš dvigubos perspektyvos: moterų su negalia ir jas lydinių specialistų.

TAR vadovas taip pat bus parengtas kaip MOOC (masinis atviras internetinis kursas) anglų kalba, kuris bus prieinamas plačiai visuomenei EASPD e. mokymosi centre ([EASPD E-LEARNING HUB](#)). MOOC bus vaizdo įrašų, infografikos ir kitos medžiagos, parengtos laikantis aukščiausių prieinamumo standartų.

Šiuo vadovu norime pasiekti toliau nurodytus rezultatus:

- o Nustatyti ir aprėpti pagrindinius mokymosi rezultatus, kad tikslinės grupės galėtų kartu kurti lyčių lygybės požiūriu jautrias paslaugas, skirtas smurtui lyties pagrindu spręsti.
- o Per pradinį laikotarpį - skatinti mokymosi modelį, pagal kurį tiek paslaugų teikėjai, tiek viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai įgytų naujos patirties ir žinių apie tai, kaip kurti lyčių lygybės požiūriu jautrias paslaugas, skirtas smurtui lyties pagrindu, o moterys su negalia - kaip realiai dalyvauti tokiame procese.

-
- o Vidurio trukmės laikotarpiu siekti geresnio suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo.
 - o Ilgalaikėje perspektyvoje užtikrinti geresnę paslaugų integraciją ir koordinavimą, kurios dėl to bus tvaresnės ir prieinamesnės, o tai prisidės prie geresnės moterų su negalia ir jų artimųjų gyvenimo kokybės.

Svarbus smurto prieš moteris prevencijos elementas bus naujas požiūris į prieinamas paslaugas moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, kuris grindžiamas tarpsektoriniu ir lyčiai jautriu požiūriu, taip pat geresniu ir tinkamu visų suinteresuotų dalyvių mokymu.

Išvadas

Moterys ir mergaitės su negalia visose gyvenimo srityse susiduria su daugialype ir kompleksine diskriminacija, joms kyla didesnė rizika patirti smurtą, prievartą ir žalą. Smurtas gali vykti įvairiomis aplinkybėmis (įskaitant institucijas ir specialiasias mokyklas) ir pasireikšti įvairiomis formomis, įskaitant priekabiavimą ir seksualinį smurtą, taip pat priverstinius abortus ir sterilizaciją bei su negalia susijusį smurtą.

Pagrindinių teisių agentūra³ paskelbė ataskaitą, kurioje pateikiami pagrindiniai smurto prieš moteris Europos Sąjungoje (ES)⁴ tyrimo rezultatai. Tyrėjai apklausė 42 000 moterų iš 28 ES valstybių narių, klausdami moterų apie jų patirtą fizinį, seksualinį ir psichologinį smurtą. Respondentės pranešė apie persekiojimo, seksualinio priekabiavimo, taip pat priekabiavimo vaikystėje patirtį.

Rezultatai rodo, kad ES šalyse narėse tebėra daug smurto lyties pagrindu atvejų. Tarp apklaustų moterų 34 proc. moterų su negalia nurodė patyrusios tam tikrą fizinį ar seksualinį smurtą nuo penkiolikos metų amžiaus, palyginti su 19 proc. moterų su negalia. Be to, 46 % moterų su negalia teigė, kad fizinį, seksualinį ar psichologinį smurtą patyrė iki 15 metų amžiaus.

Psichologinio smurto ir priekabiavimo atvejų skaičius dar didesnis. Štai 61 proc. moterų su negalia su seksualiniu priekabiavimu susidūrė nuo 15 metų amžiaus. Persekiojimą patyrė 26 % respondenčių su negalia.

Tačiau moterys su negalia ne tik dažniau patiria smurtą nei moterys neturinčios negalios. Jos taip pat susiduria su papildomomis kliūtimis pranešant apie smurtą, kreipiantis į teismą ir naudojantis aukų teisių paramos priemonėmis bei apsaugos orderiais.⁵

Todėl moterys su negalia, norėdamos pranešti apie smurtą lyties pagrindu, susiduria su keliomis teisinėmis, emocinėmis, bendravimo ir fizinėmis kliūtimis. Policija ir teismai dažnai nėra apmokyti tinkamai elgtis tais atvejais, kai asmuo su negalia dalyvauja kaip auka, kaltinamasis ar liudytojas, todėl teisme įrodinėjimo veikla yra nepakankama.

³ 'Smurtas prieš moteris: ES masto apklausa' (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014), <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey>

⁴ Rezultatai iš 'Smurtas prieš moteris: ES masto apklausa' (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014), http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf

⁵ 'EDF pozicijos dokumentas dėl smurto prieš moteris ir mergaites turinčias negalią Europos Sąjungoje' (Europos neįgaliųjų forumas, 2021), www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf

Taip pat, komunikacija ir tyrimai, atliekami, kai moteris su negalia praneša, kad tapo smurto lyties pagrindu auka, ne visada atliekami su garantijomis ir parama, kuri leistų moterims su negalia ginti savo teises, o tai savaime lemia diskriminaciją jų galimybėse kreiptis į teismą.

Be to, ieškiniams ir baudžiamajam procesui, ypač kai kalbama apie konkrečias smurto rūšis, pavyzdžiui, sensorinį apribojimą, judėjimo ar komunikacijos įrangos atėmimą, neleidimą naudotis vaistais ar perteklinį jų vartojimą, įtakos turi neigiami stereotipai, socialiai susiję su moterimis su intelekto negalia, todėl moterimis nepasitikima.

Visa tai lemia:

- ❖ Savigarbos stoka, kaip pasekmė, kyla dėl riboto požiūrio į savo įgūdžius, žinias ir patirtį.
- ❖ Informacijos trūkumas.
- ❖ Papildomi sunkumai, susiję su smurto lyties pagrindu atvejais prieinamais ištekliais (informacijos, grupinio gyvenimo namų, informacijos centrų ir t. t. trūkumas).
- ❖ Koks menkas jų patikimumas, kai nusprendžia viešai pasmerkti tokias situacijas (ypač kalbant apie negalią, turinčią įtakos bendravimo ar intelekto sutrikimams).
- ❖ Negalėjimas fiziškai apsiginti nuo užpuoliko;
- ❖ Baimė prarasti smurtaujantį partnerį, jei jie taip pat yra priklausomi nuo jo (jos), kad galėtų atlikti pagrindinius kasdienes veiksmus.⁶

Remiantis šio projekto metu atliktos naujumo ataskaitos rezultatais (SOTA), paslaugų teikėjai, teikiantys paslaugas žmonėms su negalia, ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai susiduria su bendrais iššūkiais, ypač kai reikia teikti tinkamą pagalbą aukoms ir atpažinti smurtą, su kuriuo jos susiduria.

Pirma, sunkumų teikiant pagalbą aukoms daugiausia kyla dėl nepakankamo mokymo, kaip padėti moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, dėl konkrečių paslaugų ir išteklių neprieinamumo, dėl nepakankamo asmenims su negalia skirtų paslaugų teikėjų ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjų bendradarbiavimo ir dėl ilgų teisinių procedūrų.

⁶ 'EDF Pozicijos dokumentas dėl smurto prieš moteris ir mergaites turinčias negalią Europos Sąjungoje' (Europos neįgaliųjų forumas, 2021), <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf>

Antra, specialistai taip pat susiduria su kliūtimis, susijusiomis su nepakankamu smurto lyties pagrindu pripažinimu tiek aukos, tiek jų institucinės ar asmeninės aplinkos atžvilgiu. Pavyzdžiui, kai kuriais atvejais auka sunkiai atpažįsta, kad su ja elgiamasi žiauriai ir neleistinai. Taip pat esama įrodymų, kad aukos asmeninė ir institucinė aplinka smurtą "nutyli".

Kita vertus, istoriškai moterys su negalia reikalavo, kad jos būtų išgirstos ir išklausytos šiuo klausimu, taip pat kad būtų prieinami išteklių, atliekami moksliniai tyrimai, kad būtų gauti duomenys apie moterų su negalia patiriamą smurtą lyties pagrindu, arba kad būtų keičiami teisės aktai, atsižvelgiant į konkrečius jų poreikius.⁷

Dėl visų šių aplinkybių moterys su intelekto ir raidos sutrikimu, atsiduria visuomenės nuošalyje, o tai dar labiau apsunkina ir sustiprina tarpasmeninę diskriminaciją, su kuria jos susiduria, palyginti su kitomis moterimis neturinčiomis negalios.

Tai nėra pavienė situacija, nes, kaip matome, ji egzistuoja įvairiose šalyse, tarp jų ir tose, kurios dalyvauja šiame projekte:

◇ Prancūzija

Prancūzijoje statistiniai duomenys apie moteris su negalia kelia didelį nerimą. Remiantis tyrimu *"Les violences faites aux personnes en situation de handicap (adultes): focus sur les violences conjugales et violences sexuelles"* (*"Smurtas prieš asmenis su negalia (suaugusiuosius): dėmesys smurtui santuokoje ir seksualiniam smurtui"*).⁸, keturios iš penkių moterų su negalia patiria visų rūšių smurtą ir (arba) prievartą. Moterys su negalia dažniau patiria fizinę ar seksualinę prievartą iš savo partnerio, palyginti su moterimis neturinčiomis negalios (35 proc. prieš 19 proc.). Be to, Prancūzijoje nerimą kelia tai, kad beveik 90 % moterų su autizmo

⁷ 'EDF Pozicijos dokumentas dėl smurto prieš moteris ir mergaites turinčias negalią Europos Sąjungoje' (Europos neįgalųjų forumas, 2021), <https://www.edf-fehp.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf>

⁸ Dokumentas "Les violences faites aux personnes en situation de handicap (adultes): focus sur les violences conjugales et violences sexuelles", 28 juin 2022,

spektro sutrikimu, patiria arba patyrė seksualinį smurtą, o 47 % iš jų - iki 14 metų⁹. Savo ruožtu 27 proc. moterų su klausos negalia teigia patyrusios smurtą per savo gyvenimą¹⁰.

1990 m. liepos 12 d. Prancūzijoje priėmus Neįgaliųjų ekonominių teisių įstatymą, negalia buvo pripažinta teisinėje sistemoje. 2005 m. vasario 11 d. Šalies Lygių teisių ir galimybių¹¹ įstatymas taip pat buvo priimtas. Nors abiejuose įstatymuose numatytas asmenų su negalia pripažinimas ir apsauga, juose nebuvo sprendžiamos konkrečios smurto ir diskriminacijos problemos, su kuriomis jie susiduria. Prancūzijoje negalia laikoma įgimta asmens dalimi ir apibrėžiama kaip apribojimas, neleidžiantis arba ribojantis dalyvavimą visuomenėje.¹²

Dalyvavimo, nediskriminavimo ir prieinamumo principai taip pat aiškinami griežčiau ir į juos atsižvelgiama tik tais atvejais, kai jie susiję su profesine veikla arba galimybe mokytis.

Tačiau Prancūzijoje atsirado nepriklausomų mechanizmų, kurie skatina ir gina asmenų su negalia teises. 2020 m. Nacionalinė konsultacinė žmogaus teisių komisija (CNCDH) gavo įgaliojimus kovoti su stereotipais ir išankstinėmis nuomonėmis apie negalią. Jos preliminari ataskaita yra svarbi priemonė vyriausybei rengiant nacionalinę kampaniją, kuria siekiama didinti informuotumą apie stereotipus asmenų su negalia atžvilgiu.

Ombudsmenas pabrėžia, kad Prancūzijos teisės aktuose neįgalumas yra ypač nepastebimas. Be to, jis apgailėstauja, kad neatsižvelgiama į diskriminaciją dėl lyties, kuri tarptautiniu mastu pripažįstama nuo 1979 m. Ji taip pat remiasi Senato informaciniu dokumentu "Culture et handicap, une exigence démocratique de 2017", kuriame atkreipiamas dėmesys į nerimą keliantį smurto aktų, nuo kurių nukenčia moterys su negalia, skaičių ir primenamos kliūtys, trukdančios kreiptis į teismą, kaip antai: sudėtinga ar net neįmanoma patekti į tokius pastatus, kaip policijos nuovados, norint pateikti skundą.

⁹ Congrès de l'encéphale 2019 – Paris, par le Dr David Gourion, Mme Séverine Leduc et Mme Marie Rabatel. Pristatymas <https://www.encephale.com/Videos/Les-videos-du-congres-de-l-Encephale/Programme-de-l-encephale-2019/Les-ASPE-RGIRLS-l-autisme-de-haut-niveau-au-feminin>

¹⁰ Baromètre Santé sourds et malentendants 2011/2012. Consult <https://www.santepubliquefrance.fr/etudes-et-enquetes/barometres-de-sante-publique-france/barometre-sante-sourd-s-et-malentendants-bssm-2011-2012>

¹¹ Teisės aktas n° 2005-102 Vasario 11 2005 už neįgaliųjų lygias teises ir galimybes, dalyvavimą ir pilietiškumą, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000809647>

¹² Tyrimo ataskaita apie smurtą prieš moteris turinčias negalią, Kovas 2022 <https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2022/07/Rapport-FDFA-Aix-Global-Justice-V2.pdf>

Trumpai tariant, nors šiuo metu egzistuoja tarptautinės, regioninės ir Prancūzijos teisinės sistemos, jose nepakankamai atsižvelgiama į smurtą prieš moteris su negalia ir į kompleksinį požiūrį. Dėl to šių dokumentų veiksmingumas mažėja.¹³

◇ Vengrija

Vengrijoje 2016 m. atlikto visuotinio gyventojų surašymo metu nustatyta, kad 6,2 proc. Vengrijos gyventojų yra asmenys su negalia. Iš šio procento 53 % asmenų su negalia yra moterys.¹⁴ Nagrinėjant šį lyčių skirtumą tarp asmenų su negalia gyventojų, pastebėta, kad vyrai daugiausia priklauso jaunesnio amžiaus grupėms, o moterys atstovauja vyresnio amžiaus grupėms; dėl blogėjančios sveikatos būklės moterų su negalia skaičius didėja iš vienos amžiaus grupės į kitą.

Kalbant apie smurtą lyties pagrindu prieš moteris su negalia, Vengrijos visuomenėje ir Vengrijos teisės aktuose ši problema yra apleista. Dėl nepakankamo informuotumo apie moterų ir mergaičių su negalia teises jos neišvengiamai diskriminuojamos. Dėl to moterims skirtose paslaugose apskritai ignoruojami negalios aspektai, nes jos nepritaikytos arba pritaikytos tik iš dalies (pvz., krizių centrai smurto aukoms nepritaikyti). Kita vertus, žmonėms su negalia skirtos paslaugos nėra pritaikytos lyčių aspektui.

JT tyrimų duomenimis, beveik 80 proc. moterų su negalia yra smurto aukos ir keturis kartus dažniau nei kitos moterys patiria seksualinį smurtą. Tačiau nacionaliniu lygmeniu duomenų apie smurtą prieš moteris su negalia nėra.¹⁵ Taip yra dėl to, kad įgyvendinant politiką apskritai trūksta supratimo apie lyčių ir negalios sąsajas, o tai įrodo ribotas pagal lytį suskirstytos negalios statistikos prieinamumas.

Vengrijoje Pagrindiniame įstatyme ir teisės aktuose dėl vienodo požiūrio ir lygių galimybių lytis ir negalia nurodytos kaip diskriminacijos priežastys ir reikalaujama, kad vyrai ir moterys būtų lygūs. Tačiau daugialypė

¹³ Tyrimo ataskaita apie smurtą prieš moteris turinčias negalią, Kovas 2022

<https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2022/07/Rapport-FDFA-Aix-Global-Justice-V2.pdf>

¹⁴ (Gyventojų su negalia ir sveikatos sutrikimais charakteristikos, pagrįstos mikrosusirinkimo duomenimis (2016)). https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_8_fogyatekos_es_az_egeszsegi_ok_miatt_korlatozott_nepesseg_jel_lemzoi

¹⁵ Europos Parlamentas, Pranešimas dėl mažumų moterų padėties Europos Sąjungoje (2003/2109(INI)), p. 13, cituojama OHCHR Teminiame tyrime dėl smurto prieš moteris ir mergaites ir negalios, A/HRC/20/5, 2012 m. kovo 30 d., 21 punktą. Remiantis Pasaulinės sveikatos organizacijos užsakytu atlikta apžvalga (Smurto prieš vaikus turinčius negalią paplitimas ir rizika: sisteminė stebėjimo tyrimų apžvalga ir metaanalizė, 2012 m.), vaikai turintys negalią beveik keturis kartus dažniau patiria smurtą nei vaikai be negalios, [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(12\)60692-8/abstract](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)60692-8/abstract)).

moterų su negalia diskriminacija nėra apibrėžta jokiam teisės akte. Tai reiškia, kad jei moteris su negalia diskriminuojama ir dėl negalios, ir dėl lyties, ji turi pasirinkti, koku pagrindu pateikti skundą.

2015-2025 m. Nacionalinėje negalios programoje (NNP) išvardyta 11 konkrečių intervencijos sričių (pvz., švietimas, sveikatos priežiūra, prieinamumas ir t.t.) ir tik vienoje iš jų minimos moterys su negalia - intervencijos sritis "įvairios pažeidžiamos grupės". Dėl to įgyvendinant programą sunku išryškinti moteris su negalia. Šioje srityje Programoje numatytos užduotys, kurių tikslas - nustatyti faktinę moterų su negalia padėtį, nustatyti jų atskirties priežastis, kuriomis remiantis būtų galima plėtoti paslaugas, siekiant pagerinti jų nepalankią padėtį. Tačiau Programoje nėra numatyta, kad būsimos priemonės ir paslaugos, skirtos asmenų su negalia gyvenimo sąlygoms gerinti, turi būti kuriamos atsižvelgiant į lyčių aspektą. Tai gali lemti moterų su negalia diskriminaciją ir neatsižvelgimą į jų specifinius poreikius, pavyzdžiui, kuriant ir teikiant žmonėms su negalia skirtas paslaugas.

Norint pakeisti Vengrijos teisės aktuose įtvirtintą moterų su negalia nematomumą, būtina aktyviai įtraukti jas ir jų organizacijas į visų teisės aktų ir politikos krypčių, susijusių su švietimu, užimtumu, socialine apsauga, sveikata, apsauga nuo smurto ir dalyvavimu politikoje, rengimą, kaip numatyta JT neįgaliųjų teisių konvencijos 4 straipsnio 3 dalyje. Tai svarbu, nes šiuo metu moterys su negalia faktiškai nedalyvauja priimant sprendimus, todėl tikimybė, kad kas nors atkreips visuomenės ir viešosios nuomonės dėmesį į jų bendrą nepalankią padėtį, dar labiau sumažėja.

Kaip jau minėta, visuomenėje, taip pat ir tarp valstybės pareigūnų, trūksta informuotumo daugialypės ir tarpsektorinės diskriminacijos tema. Tai lemia didesnę diskriminaciją, nes į bendrųjų ir specialiųjų paslaugų asmenims su negalia kūrimą nepakankamai įtraukiami lyčių aspektai.

UNCRDP komiteto dokumentas Nr. CRPD/C/HUN/IR/1 (2020)¹⁶ patvirtina, kad Vengrijoje egzistuoja struktūrinės diskriminacijos modeliai, darantys poveikį visų pirma asmenims su intelekto ar psichosocialinę negalia, vaikams su negalia, moterims su negalia ir vyresnio amžiaus asmenims su negalia, taip pat diskriminacija dėl asociacijos.

JT sutarčių institucijų komitetai taip pat rekomendavo nuolat rengti mokymus apie moterų su negalia teises, ypač socialiniams, sveikatos ir švietimo specialistams, teisininkams, magistratams, teisėjams ir šeimos nariams.

¹⁶Jungtinių Tautų sutarčių institucijų duomenų bazė

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRPD%2FC%2FHUN%2FIR%2F1&Lang=en

Nepakankamas informuotumas apie moterų ir mergaičių su negalia teises ir jų galimą vaidmenį visuomenėje, bendruomenėje ir šeimoje lemia didesnę jų socialinę izoliaciją, žemą savivertę, didesnę ekonominę priklausomybę nuo šeimos, didesnę smurto riziką, menkesnį asmeninį tobulėjimą, seksualumo stoką ir pan.

Taip pat įdomu paminėti, kad nuo 2023 m. sausio Vengrija neratifikavo Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo, dar vadinamos Stambulo konvencija.¹⁷

◇ Lietuva

Oficialiosios statistikos departamento duomenimis¹⁸, 2021 m. Lietuvoje gyveno apie 221 tūkst. Žmonių su negalia.

Kalbant apie smurtą lyties pagrindu prieš moteris su negalia, 2022 m. Lietuvos neįgaliųjų organizacijų forumo (LNOF) atliktas tyrimas¹⁹ parodė nerimą keliančią realybę, su kuria jie susiduria. Jame teigiama, kad daugiau nei pusė (56 proc.) smurtą patyrusių moterų su negalia patyrė seksualinį smurtą. Be to, 19 proc. jų nurodė, kad seksualinį smurtą patiria kas savaitę, o 13 proc. kas mėnesį. Dažniausi smurtautojai buvo intymūs partneriai - vyrai arba sugyventiniai.

Pasak Lietuvos neįgaliųjų forumo (LNF) komunikacijos vadovės Simonos Aginskaitės, tyrimo išvados atitinka Europos Parlamento rezoliucijoje dėl moterų ir mergaičių su negalia teisių pateiktą informaciją.²⁰ Jame pabrėžiama, kad moterys su negalia nuo 2 iki 5 kartų dažniau patiria smurtą šeimoje nei kitos moterys.

Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos per metus vidutiniškai užregistruoja apie 150 smurto artimoje aplinkoje atvejų prieš moteris su negalia, tačiau seksualinio pobūdžio nusikaltimų prieš jas neužregistruota. Tai rodo, kad statistika neatspindi realaus psichologinio ir seksualinio smurto prieš asmenis su negalia aukų skaičiaus, kaip teigia S. Aginskaitė.

Prie viso to reikėtų pridurti, kad pagal Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos inicijuotą apklausą²¹, moterys su intelekto ir psichosocialine negalia Lietuvoje yra labiausiai stigmatizuojamos visuomenėje.

¹⁷ Europos neįgaliųjų forumas <https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>

¹⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistinė ataskaita 2016-2022 <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2?lang=lt>

¹⁹ Europos neįgaliųjų forumas (2022) <https://www.lnf.lt/en/about-ldf/>

²⁰ 2018 m. lapkričio 29 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl moterų turinčių negalią padėties https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0484_EN.html

²¹ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos svetainė <https://www.lygybe.lt/en/>

Šis tyrimas rodo, kad moterys su intelekto sutrikimu dėl savo negalios dažnai išprovokuoja intymaus partnerio smurtą. Taip pat paaiškėjo, kad 45 proc. respondenčių visiškai sutiko, jog moterys su intelekto sutrikimu yra linkusios perdėti, kai dėl smurto kaltina vyrus. Daug Lietuvos gyventojų mano, kad partneris ar sutuoktinis gali kontroliuoti moters su sutrikusiu intelektu finansus (67 proc. šalies gyventojų visiškai / iš dalies sutinka su šia nuomone).²²

Lietuvoje tarp pagrindinių įstatymų, reglamentuojančių moterų su negalia teises, garantijas ir paramą, taip pat kitas aplinkybes, turinčias įtakos jų gyvenimo kokybei, neįgalumas ir lytis įvardijami kaip diskriminacijos pagrindai (pavyzdžiui, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000) 2.25 straipsnio 2 dalis).²³, arba Lygių galimybių įstatymas (2003 m.)).

Tačiau tam tikruose teisės aktuose, kurie ypač svarbūs moterims, ypač moterims su negalia, nėra konkrečių priemonių ar garantijų. Taip yra, pavyzdžiui, Sveikatos apsaugos sistemos įstatyme (1994 m.), Socialinių paslaugų įstatyme (1996 m.) ir Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme (2003 m.), kuriuose nenumatytos konkrečios garantijos ir paslaugos moterims su negalia.

Siekdamas sumažinti smurto artimoje aplinkoje mastą ir užtikrinti smurto aukų apsaugą, 2011 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą. Įstatymas taikomas fizinio, psichologinio, seksualinio, ekonominio ir kt. smurto atvejais. Įstatyme nustatyta, kad smurto artimoje aplinkoje atveju baudžiamasis procesas pradedamas be aukos ar jos atstovo skundo. Įstatymas yra svarbus tuo, kad jis apsaugo moteris su negalia, taip pat kitus asmenis, galinčius patirti smurtą artimoje aplinkoje, tačiau jame trūksta dėmesio priemonėms, kurių buvo imtasi ar kurios numatomos smurto problemoms, kurias patiria moterys su negalia, kaip grupė, ypač pažeidžiama dėl smurto ir prievartos, spręsti.

Taip pat įdomu paminėti, kad nuo 2023 m. sausio Lietuva nėra ratifikavusi Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo, dar vadinamos Stambulo konvencija.²⁴

²² Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atlikta Lietuvos gyventojų apklausa (2022)

<https://www.lygybe.lt/lt/lietuvos-gyventoju-apklausa-daznas-pateisina-moteru-su-intelekto-negalia-kontrolė-naujiena>

²³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000 m.) 2.25 straipsnio 2 dalyje kalbama apie priemones, skirtas apsaugoti asmenis, įskaitant moteris turinčias negalią, nuo priverstinių medicininių procedūrų.

²⁴ Europos neįgalųjų forumas <https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>

◇ Lenkija

Socialinės alternatyvos ataskaita²⁵ apie Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą Lenkijoje teigiama, kad moterys su negalia tris kartus dažniau patiria smurtą nei moterys neturinčios negalios. Tačiau nėra statistikos, kurioje būtų renkami konkretūs duomenys apie smurtą prieš moteris su negalia Lenkijoje.

Nors yra parengta strategija, kuria siekiama įtraukti įvairių rūšių asmenis su negalia į socialinį ir profesinį gyvenimą, taip užtikrinant jų teises, nustatytas Neįgaliųjų teisių konvencijoje (Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030²⁶), dar daug reikia nuveikti kalbant apie moteris su negalia kaip smurto aukas.

Šiuo klausimu Maja Kuźmicz iš Lenkijos nacionalinės nepaprastosios pagalbos smurto šeimoje aukoms tarnybos "Mėlynoji linija"²⁷, išreiškė nuomonę, kad Lenkijos smurto prevencijos sistema nepasirengusi padėti asmenims su negalia, nes nėra teisinių ir psichologinių konsultacijų moterims su klausos ir regos negalia.

Padėtį dar labiau apsunkina tai, kad kai kurios smurto prieš moteris su negalia formos yra įteisintos Lenkijos įstatymuose. Tarp jų yra šios:

- Neįgalumas - dalinis arba visiškas asmens neįgalumas. Neveiksnumas nustatomas teismo sprendimu.
- Įpareigojimas vartoti vaistus psichiatrijos ligoninėse,
- Draudimas sudaryti santuoką asmenims su psichikos ir intelekto sutrikimų,
- Priverstinė sterilizacija ir abortai,
- Abortų draudimas.

²⁵ Socialinės alternatyvos ataskaita apie Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą Lenkijoje (2015 m.), prieinama internete

http://monitoringobywatelski.firr.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Spo%C5%82eczny-Raport-Alternatywny_ostateczny.pdf

²⁶ 2021-2030 m. Neįgaliųjų teisių konvencijos, kurioje rašoma "Pagrindinis Neįgaliųjų strategijos tikslas - integruoti įvairių negalią turinčius asmenis į visuomenę ir darbą, taip užtikrinant jų teises, nustatytas Neįgaliųjų teisių konvencijoje.",

<https://niepelnosprawni.gov.pl/p,170,strategia-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnosciami-2021-2030#:~:text=Celem%20g%C5%82%C3%B3wnym%20Strategii%20na%20rzecz,Konwencji%20o%20prawach%20os%C3%B3b%20niepe%C5%82nosprawnych.>

²⁷ Lenkijos nacionalinė skubios pagalbos tarnyba smurto šeimoje aukoms "Blue Line" ataskaita "Nemokama pagalba nusikaltimų aukoms, liudytojams ir jų šeimų nariams" (2020 m.), kurią galima rasti internete

<https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/opopp/bezplatna-pomoc-dla-osob-pokrzywdzonych-przestepstwem-swiadko-w-przestepstw-oraz-czlonkow-ich-rodzin-20201>

2010 m. birželio 10 d. įstatymu, iš dalies keičiančiu Kovos su smurtu artimoje aplinkoje įstatymą ir 6 kitus įstatymus (Žin., Nr. 125, poz. 842), be daugelio kitų pakeitimų, į vietos valdžios institucijų pareigas įtraukta nauja užduotis: tarpdisciplininių (smurto) komandų kūrimas ir veikla.

Lenkijoje smurtas šeimoje yra baudžiamasis nusikaltimas. Ši nusikalstama veika Lenkijos baudžiamajame kodekse vadinama smurtu artimoje aplinkoje, kaip apibrėžta Baudžiamojo kodekso 207 straipsnyje. Tas, kas fiziškai ar psichiškai smurtauja prieš artimą asmenį arba kitą asmenį, esantį nuolatinės ar laikinos priklausomybės nuo kaltininko santykiuose, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 3 mėnesių iki 5 metų. Tas, kas fiziškai ar psichiškai žiauriai elgėsi su asmeniu, kuris yra neveiksnus dėl amžiaus, psichinės ar fizinės būklės, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 8 metų.

◇ Portugalija

Apskaičiuota, kad Portugalijoje gyvena daugiau nei 630 000 asmenų su negalia. Remiantis 2014 m. "Neįgaliųjų žmogaus teisių stebėsenos Portugalijoje" duomenimis.²⁸ Negalios ir žmogaus teisių observatorijos (NZTO) ataskaitoje teigiama, kad "kas antra moteris su negalia yra smurto lyties pagrindu, įskaitant seksualinę prievartą, auka".

Portugalijoje smurtas lyties pagrindu apibrėžiamas pagal Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo, geriau žinomą Stambulo konvencijos pavadinimu, pagal kurią smurtas lyties pagrindu apibrėžiamas kaip bet kokio pobūdžio smurtas, nukreiptas prieš tam tikrą lytį, dažniausiai prieš moteris. Portugalija taip pat pasirašė ir 2009 m. liepos mėn. ratifikavo Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją, todėl ji tapo teisiškai privaloma.

Tačiau statistinių duomenų, mokslinių tyrimų ir pasaulinių duomenų, susijusių su smurtu lyties pagrindu, vis dar trūksta, o daugiausia dėmesio skiriama smurtui šeimoje, kuris yra vienintelė bet kokio pobūdžio smurto gairė. Tokia padėtis neleidžia nuodugnai pažinti smurto lyties pagrindu realybės ir poveikio moterų su negalia gyvenime, prisideda prie šios rūšies smurto slėpimo, aukų nematomumo, žinių apie apsaugos priemonių taikymą stygiaus, informacijos apie priemonių įgyvendinimą ir politikos apibrėžimą trūkumo.

²⁸ Neįgalumo ir žmogaus teisių observatorija: "Neįgaliųjų žmogaus teisių stebėsenos Portugalijoje"(2014) <http://odh.iscsp.ulisboa.pt/index.php/pt/mediateca/imprensa/item/152-violencia-e-deficiencia-noticia>

Nepaisant to, nuo 2020 m. sukurta naujų atitinkamų smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo priemonių. Tiksliau, metinis mokymo planas - Smurtas prieš moteris ir smurtas šeimoje²⁹. Į šį mokymo planą įtrauktas modulis "Aukos padidinto pažeidžiamumo situacijose", į kurį įtrauktas modulis "Smurtas šeimoje ir asmenys su negalia";

Nacionalinė neįgaliųjų įtraukties strategija³⁰, galiojančiame 2021-2025 m. laikotarpiu, pripažįstami daugialypės ir kryžminės diskriminacijos procesai, ypač moterų ir mergaičių atžvilgiu, ir numatomos konkrečios priemonės šioje srityje. Šios strategijos 2.2.4 priemonėje konkrečiai numatyta, *"Skatinti suderintą intervenciją negalios ir smurto prieš moteris bei smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo srityse, būtent remiantis Nacionalinio paramos smurto šeimoje aukoms tinklo specializuotu atsaku, skirtu priimti moteris su negalia"*. Tačiau iki šiol numatytų priemonių įgyvendinimas akivaizdžiai vėluoja.

2018 m. Smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo veiksmų plane numatyta sukurti specializuotas paslaugas pažeidžiamoms grupėms, įskaitant moteris su negalia. Būtent šiame kontekste kaip bandomasis projektas atsiranda pirmieji ir vieninteliai nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių moterų su negalia krizių centrai, kuriems vadovauja Cooperativa de Educação e Reabilitação de Cidadãos com Incapacidades de Águeda, CRL. - CERCIAG³¹. Tai speciali laikino prieglobsčio paslauga nuo smurto nukentėjusioms moterims su negalia, kuria užtikrinama skubi apsauga krizinėse situacijose, siekiama atkurti aukų pasitikėjimą ir saugumą bei padėti joms (iš naujo) susiorganizuoti ir (iš naujo) kurti gyvenimo projektą. Šiuose centruose gali gyventi 7 žmonės.

Smurto prieš asmenis su negalia prevencijos srityje svarbu pabrėžti, kad egzistuoja dvi specialios saugumo tarnybų skatinamos programos:

- Significativo Azul Programa, kurią nuo 2013 m. remia Viešojo saugumo policija (VSP). Tai speciali policijos programa, skirta sutrikusio intelekto asmenims ir asmenims su įvairia negalia. Juo siekiama skatinti tarpinstitucinį organizacijų bendradarbiavimą ir taip prisidėti prie neįgaliųjų priežiūros ir nukreipimo į kitas institucijas gerinimo.
- Programa de Apoio a Pessoas com Deficiência, kurią nuo 2014 m. remia Nacionalinė respublikos gvardija (GNR). Jos tikslas - remti asmenis su negalia, jų globėjus ir su jais

²⁹ Portugalijos Respublikos XXII konstitucinė vyriausybė: "Metinis bendro mokymo planas: Smurtas prieš moteris ir smurtas šeimoje" 1-asis leidimas (2020 m. gegužė)

https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_PLANO_ANUAL_FORMACAO.pdf

³⁰ Nacionalinė neįgaliųjų įtraukties strategija 2021-2025 <https://www.inr.pt/documents/11309/284924/ENIPD.pdf>

³¹ CERCIAG yra narys, priklausantis FENACERCI.

bendrujančius asmenis. Tai platforma, padedanti bendrauti ir suprasti likusius socialinius veikėjus, susijusius su negalios sritimi, skatinant bendruomenės saugumą. Ji apima informuotumo didinimo veiksmus, kuriais siekiama užkirsti kelią rizikingam elgesiui, nediskriminavimui ir signalizavimui apie didesnio pažeidžiamumo situacijas, įtraukiant įvairias partnerystes.

Nors šios programos nėra specialiai skirtos smurto lyties pagrindu ir smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir kovai su juo, jos yra du svarbūs šaltiniai, padedantys apsaugoti ypač pažeidžiamose situacijose atsidūrusias aukas.

Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad Portugalijoje vis dar trūksta pakankamų reagavimo į smurtą lyties pagrindu mechanizmų, todėl grupės, turinčios specialių ir skirtingų paramos poreikių, kaip antai moterų su negalia apskritai ir ypač moterų su intelekto negalia, atsiduria pažeidžiamoje padėtyje.

Tam tikra pažanga teisės aktuose ir viešosiose paslaugose, skirtose moterims, taip pat yra tarptautinės ir Europos politikos rezultatas, taip pat didėjantis visuomenės supratimas, kad smurto lyties pagrindu prevencija turėtų būti laikoma prioritetu.

Nepaisant didelės pažangos, kovoje su smurtu lyties pagrindu ir smurtu artimoje aplinkoje prieš moteris su negalia tebėra trūkumų, daugeliu atvejų dėl to, kad netaikomos arba nepakankamai taikomos galiojančios priemonės ir politika, kitais atvejais - dėl teisės aktų spragų, išteklių (finansinių, žmogiškųjų ir materialinių) stygiaus, statistinės informacijos ir mokslinių tyrimų trūkumo, nepakankamo įvairių subjektų mokymo arba įvairių šiame procese dalyvaujančių subjektų nesugebėjimo susitarti.

◇ Ispanija

Ispanijoje moterų su negalia gyvenimas ir seksualinis smurtas yra vis dar slepiama realybė. Seksualinio smurto nematomumas kartu su moterų su negalia nematomumu verčia atlikti specialius tyrimus šiai sudėtingai problemai spręsti.

Nors yra atliktas smurto prieš moteris makroapžvalga³² kurioje renkami duomenys apie moteris su negalia, neįmanoma suskirstyti duomenų pagal negalios tipą, be to, nėra valstybinių tyrimų, kuriuose būtų pateikiama konkreti informacija apie intelekto ir raidos sutrikimų turinčias moteris ir kurie būtų atliekami

³² Ispanijos vyriausybės Lygybės ministerija: Smurto prieš moteris makroapklausa (2019 m.)
<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/Macroencuesta2019/home.htm>

atsižvelgiant į lyčių lygybės, sankirtos ir įtraukią perspektyvą, o tai leistų sužinoti suskirstytus duomenis, pavyzdžiui, apie skirtingus moterų negalios tipus arba smurtą patiriančių moterų su negalia amžių.

Remiantis tyrimu "Seksualinis smurtas prieš moteris turinčias sutrikusį intelektą" (2020 m.)³³, Ispanijoje moterys su sutrikusiu intelektu patiria didesnę seksualinio smurto riziką ir gali lengvai tapti sveikatos priežiūros personalo, namų partnerių ar vyrų, nuo kurių gali būti ekonomiškai priklausomos, prievartos aukomis. Jos gali nukentėti nuo smurto, kurį jų namuose ar institucijose vykdo šeimos nariai, globėjai ar nepažįstami asmenys.

Moterys su negalia yra vienos iš dažniausių šių nusikaltimų aukų tiek tada, kai darant šiuos nusikaltimus naudojamas smurtas ar bauginimas, tiek tada, kai nusikaltimai padaromi manipuliuojant, apgaudinėjant ar suteikiant viršenybę.

Vyriausybės delegacijos kovai su smurtu prieš moteris (Vyriausybės delegacija kovai su smurtu prieš moteris) 2019 m. atlikto smurto prieš moteris makroapklausos duomenimis.³⁴, intymaus partnerio smurto paplitimas per visą gyvenimą tarp moterų su pripažinta negalia visais atvejais yra didesnis nei tarp moterų, neturinčių pripažintos negalios. Toliau esančioje lentelėje pateikiami kai kurie šį teiginį patvirtinantys makroapklausos rezultatai.

1 lentelė. Autorių parengta smurto makroapklausos (2019 m.) duomenų suvestinė

Smurto tipas	Moterys, turinčios sutvirtintą negalią	Moterys be patvirtintos negalios
Partnerio fizinis ar seksualinis smurtas	20,7%	13,8%
Dabartinis smurtas artimoje aplinkoje per pastaruosius ketverius metus iki apklausos	16,9%	11,5%
Dabartinio partnerio kada nors naudotas psichologinis smurtas ir kontrolė	44,2%	20,4%
Dėl smurto artimoje aplinkoje patyrėte psichologinių pasekmių.	77,0%	69,4%

³³Cerme-Mujeres fondo ataskaita: Seksualinis smurtas prieš moteris turinčias negalią (2020 m.) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2020/estudios/violencia_sexual_dis_capacidad_intelectual.htm

³⁴Ispanijos vyriausybės Lygybės ministerija: Smurto prieš moteris makroapklausa (2019 m.) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/pdf/RE_Macroencuesta2019_EN.pdf

Patyrė psichologinių pasekmių dėl dabartinio intymaus partnerio smurto.	63,9%	46,7%
Vartojo narkotines medžiagas, kad susidorotų su buvusių partnerių smurtu	48,7%	24,8%
Patyrė fizinį smurtą už santykių ribų.	17,2%	13,2%
Vaikystėje patyrė smurtą.	12,2%	8,5%

Ispanijoje, kol 2004 m. nebuvo patvirtintas įstatymas dėl visapusiškų apsaugos nuo smurto lyties pagrindu priemonių, išpuoliai prieš moteris buvo laikomi išpuoliais šeimoje, reglamentuotais Baudžiamojo kodekso 173.2 straipsnyje.

2004 m. buvo priimtas dabartinis kovos su smurtu lyties pagrindu įstatymas, kuriuo siekta padidinti moterų, prieš kurias smurtauja jų partneriai ir buvę partneriai, apsaugą ir didinti visuomenės informuotumą apie šią problemą, kad ji nebūtų nagrinėjama tik Baudžiamajame kodekse.

Integralių apsaugos nuo smurto lyties pagrindu priemonių įstatymas³⁵ 2004 m. priimtas įstatymas apima fizinį ir psichologinį smurtą, taip pat agresiją prieš seksualinę laisvę, grasinimus, prievartą ar savavališką laisvės atėmimą. Pagal šią apibrėžtį smurto lyties pagrindu aukomis laikomos tik tos moterys, kurios patiria bet kokią vyro, su kuriuo palaiko ar palaikė romantiškus santykius, agresiją. Nuo 2014 m. nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusių moterų nepilnamečiai vaikai taip pat laikomi smurto lyties pagrindu aukomis.

Tačiau šis įstatymas netaikomas tam tikroms agresijos prieš moteris rūšims, pavyzdžiui, priverstinėms santuokoms, moterų lytinių organų žalojimui, prekybai žmonėmis, abortams ir priverstinei sterilizacijai, nors už daugelį iš jų baudžiama pagal įstatymą.

Šiuo metu tokie nusikaltimai kaip priverstinė prostitucija, seksualinis priekabiavimas, seksualinė prievarta ar šeimos nario užpuolimas yra įtraukti į Baudžiamąjį kodeksą, tačiau nelaikomi konkrečia smurto lyties pagrindu rūšimi. Tačiau nėra smurto lyties pagrindu nusikaltimo sunkinančių aplinkybių ar specialios apsaugos, teikiamos jo aukoms.³⁶

³⁵

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760#:~:text=Art%C3%ADculo%201.&text=Por%20esta%20ley%20se%20establecen,custodia%2C%20v%C3%ADctimas%20de%20esta%20violencia.>

³⁶ Projekto "Athena: intelekto negalią turinčių aukų apsauga nuo smurto" interneto svetainė <http://athenabegin.org/>

Ispanijoje nėra protokolų, susijusių su smurtu dėl lyties, nuo kurio nukentėjo neįgalios moterys. Valstybinė kovos su vyrų smurtu strategija 2022-2025 m.³⁷ neseniai buvo patvirtintas dokumentas, kuriame pripažįstama, kad moterys su negalia patiria diskriminaciją dėl įvairių priežasčių, priverstinė sterilizacija yra smurto prieš moteris, ypač prieš moteris su negalia, forma ir kad reikia pateikti duomenis, suskirstytus pagal negalią. Vis dėlto, nors ir džiaugiamės, kad ši strategija priimta ir joje atsižvelgta į moteris su negalia, nukentėjusias nuo negalios, jos įgyvendinimui dar reikia nueiti ilgą kelią.

³⁷ Ispanijos vyriausybės Lygybės ministerija: Valstybinė kovos su vyrų smurtu strategija 2022-2025 m. https://violenciagenero.igualdad.gob.es/planActuacion/estrategiasEstatales/combatiViolenciaMachista/estrategia_2022_2025.htm

1. Pagrindinės sąvokos ir išvados, pateiktos RESPONSE ataskaitoje apie naujausius rezultatus

1.1 Ką reiškia "smurtas lyties pagrindu"?

JT deklaracijos dėl smurto prieš moteris panaikinimo (1993 m. gruodžio mėn.) pirmajame straipsnyje apibrėžiama, kad: "Šioje deklaracijoje terminas "smurtas prieš moteris" reiškia bet kokį smurto lyties pagrindu aktą, kuris sukelia arba gali sukelti fizinę, seksualinę ar psichologinę žalą ar kančias moterims, įskaitant grasinimus tokiais veiksmais, prievartą ar savavališką laisvės atėmimą, nepriklausomai nuo to, ar tai vyksta viešajame, ar privačiame gyvenime".³⁸

Atsižvelgiant į tai, smurtas lyties pagrindu³⁹ apibrėžiamas kaip smurtas, nukreiptas prieš asmenį dėl jo lyties, arba smurtas, nuo kurio neproporcingai nukenčia tam tikros lyties asmenys.

Smurtas prieš moteris suprantamas kaip žmogaus teisių pažeidimas ir moterų diskriminacijos forma ir reiškia visus smurto lyties pagrindu veiksmus, kurie sukelia arba gali sukelti:

- fizinė žala;
- seksualinė žala;
- psichologinė;
- arba ekonominė žala;
- moterims daromą žalą ar kančias.

Tai gali būti smurtas prieš moteris, smurtas šeimoje prieš moteris, vyrus ar vaikus, gyvenančius tame pačiame būste. Nors moterys ir mergaitės yra pagrindinės smurto prieš moteris ir mergaites aukos, jis taip pat daro didelę žalą šeimoms ir bendruomenėms.

Smurtas lyties pagrindu gali būti įvairių formų:

³⁸Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija 48/104 "Deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo" (1993 m.) <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>

³⁹ Europos Komisijos "smurto lyties pagrindu" apibrėžtis

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/what-gender-based-violence_en

- **Fizinis:** sukelia sužalojimus, kančias ir sveikatos sutrikimus, o tam tikrais atvejais net mirtį. Tipiškos fizinio smurto formos yra mušimas, dusinimas, stumdymas ir ginklų naudojimas. ES 31 % moterų nuo 15 metų amžiaus yra patyrusios vieną ar daugiau fizinio smurto atvejų.
- **Seksualinis:** jis apima nesuderintus lytinius santykius, bandymus pasiekti lytinį aktą, veiksmus, kuriais siekiama tvirkinti, arba kitokius veiksmus, nukreiptus prieš asmens lytiškumą be jo sutikimo. Apskaičiuota, kad ES šalyse viena iš 20 moterų (5 proc.) buvo išprievartauta nuo 15 metų amžiaus.
- **Psichologinis:** apima psichologiškai žiaurų elgesį, pavyzdžiui, kontrolę, prievartą, ekonominį smurtą ir šantažą. ES 43 proc. moterų yra patyrusios vienokio ar kitokio pobūdžio psichologinį intymaus partnerio smurtą.

1.2 Smurto lyties pagrindu prieš MSN ypatumai

Kaip minėjome anksčiau, tyrimai rodo, kad moterys su negalia dažniau patiria smurtą šeimoje, psichologinį smurtą ir seksualinę prievartą nei moterys neturinčios negalios. Moterys su negalia taip pat gali jaustis labiau izoliuotos ir manyti, kad negali pranešti apie smurtą, arba gali būti priklausomos nuo smurtautojo globos. Tam tikrų rūšių negalią turinčios moterys, ypač su intelekto ar psichosocialiniais sutrikimais, dažnai vadinama "nematoma negalia", susiduria su išskirtiniais sunkumais. Kadangi jų negalia nėra lengvai pastebima, moterys, kurioms tokia negalia būdinga, dažnai turi paaiškinti ir patvirtinti savo negalią, o tai dar labiau apsunkina galimybes gauti reikiamą pagalbą ir supratimą. Kaip ir daugelis smurtą patiriančių moterų, moterys su negalia paprastai patiria smurtą nuo pažįstamo asmens, pavyzdžiui, partnerio ar šeimos nario.⁴⁰

Kita kliūtis, su kuria dažnai susiduria moterys su negalia, yra nepakankamas jų parodymų patikimumas. Dėl to aukoms tenka pakartotinai pasakoti apie savo išgyvenimus, o tai lemia pakartotinę viktimizaciją. Toks skaudžios patirties kartojimas sukelia didelę kančią ir dažnai atgraso aukas nuo pranešimo ar būtinų procedūrų atlikimo.

Jungtinių Tautų duomenimis⁴¹, dėl neįgalųjų diskriminacijos ir patriarchalinės visuomenės požiūrio į moteris, moterys ir mergaitės turinčios negalią patiria didesnę smurto riziką. Nors moterys ir mergaitės turinčios

⁴⁰ JAV Sveikatos ir socialinių paslaugų departamentas, Moterų sveikatos biuras (2021 m.)

<https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/other-types/violence-against-women-disabilities#references>

⁴¹ Jungtinės Tautos: Moterų padėties komisija (2013 m. vasaris)

https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/side_events/Fact%20sheet%20%20VAWG%20with%20disabilities%20FINAL%20.pdf

negalią patiria daugelį tų pačių smurto formų, kurias patiria visos moterys, smurto formos ir priežastys, kai susikerta lytis ir negalia, yra unikalios, o jo pasekmės - unikalios. Moterys ir mergaitės turinčios negalią dėl socialinės atskirties, riboto mobilumo, paramos struktūrų trūkumo, bendravimo kliūčių ir neigiamo socialinio suvokimo tampa ypatingu smurtautojų taikiniu. Moterų ir mergaičių turinčių negalią patiriamas smurtas gali apimti fizinį ir seksualinį smurtą, taip pat emocinę ir žodinę prievartą.

Tarpsektoriškumas⁴² yra labai svarbi sąvoka, kuri atlieka svarbų vaidmenį mūsų pastangose padėti moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu.

Kai kalbame apie diskriminaciją sankirtoje, turime ją apibrėžti kaip tai, kas atsitinka, kai du ar keli pagrindai veikia vienu metu ir neatskiriamai sąveikauja, sukeldami skirtingas ir specifines diskriminacijos formas, du ar daugiau pagrindų sąveikauja taip, kad jie yra neatskiriami. Taip pripažįstama, kad asmenų patirtį ir pažeidžiamumą lemia ne tik vienas jų tapatybės aspektas, bet ir sudėtinga įvairių veiksnių, pavyzdžiui, negalios, lyties, rasės, socialinės ir ekonominės padėties ir kitų, sąveika.⁴³

Tačiau turime atskirti tarpsektorinę diskriminaciją nuo daugialypės diskriminacijos. Daugialypė diskriminacija apibrėžiama kaip bet koks asmenų diskriminacijos dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės ar kitų požymių formų derinys, taip pat diskriminacija, kurią patiria asmenys, turintys šias savybes arba manantys, kad jas turi.

Tam tikroms nepalankioje padėtyje esančioms grupėms priklausančioms moterims (pvz., MSN) kyla didesnis pavojus, kad su jomis bus elgiamasi nevienodai, nes joms būdingos įvairios savybės, dėl kurių jos gali būti diskriminuojamos, o daugialypė diskriminacija jas veikia skirtingai arba skirtingu mastu nei toms pačioms grupėms priklausančius vyrus (pvz., romų moterų sterilizacija be jų sutikimo).

Moterys su negalia dažnai susiduria su išskirtiniais iššūkiais dėl šių skirtingų tapatybių susiliejimo. Jų patirtis nėra vienalytė, o pagalbos poreikiai, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, gali labai skirtis. Pavyzdžiui, moteris su negalia, priklausanti marginalizuotai rasinei grupei, gali ieškodama paramos susidurti su papildomomis kliūtimis ir diskriminacija.

⁴² Išsamesnės informacijos apie sankirtos sąvoką rasite Ataskaitos apie naujumą (SOTA) įvade, 11 puslapyje.

⁴³ Europos Taryba; " Lyčių lygybės klausimai" ištekliai: "Interseksionalumas ir daugialypė diskriminacija" <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination#:~:text=Intersectional%20discrimination%20%E2%80%93%20happens%20when%20two,and%20specific%20forms%20of%20discrimination>

Norint teikti veiksmingas ir įtraukias paslaugas, labai svarbu atsižvelgti į sankirtas. Tai leidžia mums pripažinti moterų su negalia grupės įvairovę ir pritaikyti savo veiksmus prie jų unikalių poreikių. Suprasdami sudėtingas įvairių diskriminacijos formų ir nepalankių sąlygų tarpusavio sąsajas, galime užtikrinti, kad mūsų parama būtų reaguojanti ir įtraukianti.

Be to, labai svarbu integruoti kryžminį aspektą į visus mūsų reagavimo aspektus, pradedant rizikos vertinimu ir baigiant galimybių kreiptis į teismą palengvinimu. Turime nepamiršti, kaip įvairūs asmens tapatybės aspektai gali paveikti jo patirtį, ir užtikrinti, kad mūsų paslaugos būtų pritaikomos ir jautrios šiems niuansams.

Pripažindami ir spręsdami sankirtos klausimą, mes priartėjame prie tikrai įtraukios, į asmenį orientuotos pagalbos teikimo moterims su negalia, kurios patyrė smurtą lyties pagrindu.

Kitas specifinis klausimas, susijęs su smurtu lyties pagrindu ir moterimis su negalia, yra teisinio veiksnio klausimas. Daugelyje šalių galioja įstatymai, leidžiantys pripažinti moteris su negalia neveiksniomis, todėl būtina paskirti asmenį, kuris už ją priimtų visus sprendimus. Dažnai tas asmuo gali būti jos smurtautojas. Skiriant globėją moteriai su negalia, ne visada atsižvelgiama į klausimus, susijusius su smurtu lyties pagrindu.

1.3 Ką reiškia "į lyčių lygybę orientuotos paslaugos"?⁴⁴

Mėgindami apibrėžti į lyties aspektą atsižvelgiančias paslaugas, turime atsižvelgti į 7 pagrindinius klausimus, susijusius su smurtu lyties pagrindu ir moterimis su negalia:

1. **Užkirsti kelią žalai, ją nustatyti, pašalinti ir ištaisyti.** Turėti išsamius priežiūros protokolus moterims turinčioms negalią (MTN), nukentėjusioms nuo seksualinio smurto su visomis jo apraiškomis.
2. **Skersinis veiksmų** (komandų ir programų), skirtų seksualinio smurto aukoms padėti, koordinavimas ir koordinavimas su įstaigomis, kurios specializuojasi intelekto ir raidos sutrikimų turinčių moterų poreikių srityje, kad būtų teikiama visapusiška ir specializuota pagalba toms moterims, kurios gali tapti tokių situacijų aukomis.

⁴⁴ Cermei-Mujeres fondo ataskaita: "Seksualinis smurtas prieš moteris su negalia" (2020 m.) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2020/pdfs/violencia_sexual_discapacidad_intelectual.pdf.pdf

3. **Mokymo planas apie lytį, negalią ir seksualumą** pagal bio-psicho-socialinį modelį, skirtas moterims, šeimoms ir specialistams, dalyvaujantiems globos procese (policijai, sveikatos priežiūros darbuotojams, teismų specialistams ir t. t.).
4. **Prevencinė ir informacinė medžiaga, pritaikyta pagal visuotinį prieinamumą.** Jei reikia, įdiegti reikiamas augmentacinės komunikacijos priemonės.
5. **Moterų įgalinimo seminarai, skirti smurto lyties pagrindu prevencijai.** Mišrių seminarų, skirtų mitams ir klaidingoms nuostatomis apie moterų su negalia lytiškumą griauti ir mąstysenai bei požiūriui keisti, papildymas.
6. **Moksliniai tyrimai ir studijos.** Tyrimai, kuriais siekiama nustatyti, kokios paslaugos reikalingos priežiūrai, ir tyrimai šia tema, kad turėtume duomenų, statistikos ir kontekstų, kuriuose smurtas pasireiškia, pagrindą kurti viešąją prevencijos ir priežiūros politiką.
7. **Informavimo kampanijos apie seksualinį smurtą, kurį patiria moterys su negalia.** Svarbiausia yra socialinis smurto ir smurtautojų atmetimas.

1.4 Moterų su negalia teisės

Jau daugiau nei pusę amžiaus pasaulio tautos yra įsipareigojusios skatinti žmogaus teises ir laisves, neatsižvelgiant į lytį, rasę, kalbą ir religiją. Nuo to laiko tarptautiniu, regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis sukurta daugybė mechanizmų ir įstatymų, kuriais siekiama užtikrinti, kad šios teisės ir laisvės veiksmingai pasiektų visus žmones, įskaitant moteris.

Šiame skyriuje pabandydysime aptarti tuos, kurie, mūsų nuomone, yra svarbiausi nagrinėjami temai.

1.4.1 Tarptautinė neįgaliųjų teisių konvencija

Kai kalbame apie asmenų su negalia teises, turime remtis vienu iš pagrindinių teisių dokumentų - Tarptautine neįgaliųjų teisių konvencija.

Konvencija priimta po dešimtmečius trukusio Jungtinių Tautų darbo siekiant pakeisti požiūrį ir nuostatas į asmenis su negalia. Konvencija į naują lygmenį perkelia požiūrį į asmenis su negalia ne kaip į labdaros,

gydymo ir socialinės apsaugos "objektus", o kaip į "subjektus", turinčius teisių, galinčius jų reikalauti ir laisvu bei informuotu sutikimu priimti sprendimus dėl savo gyvenimo, taip pat būti aktyviais visuomenės nariais.

Konvencija siekiama, kad ji būtų žmogaus teisių dokumentas, kuriame būtų aiškiai išreikštas socialinio vystymosi aspektas. Joje priimta plati asmenų su negalia klasifikacija ir dar kartą patvirtinta, kad visi asmenys su visų rūšių negalia turėtų naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Joje paaiškinama ir patikslinama, kaip visos teisių kategorijos taikomos asmenims su negalia, ir nurodomos sritys, kuriose reikia imtis priemonių, kad asmenys su negalia galėtų veiksmingai naudotis savo teisėmis, ir sritys, kuriose jų teisės buvo pažeistos ir kuriose reikia stiprinti jų teisių apsaugą.

Šios Konvencijos preambulėje pripažįstama, kad moterims ir mergaitėms su negalia dažnai kyla didesnis smurto, sužalojimų ar prievartos, aplaidumo ar nerūpestingo elgesio, netinkamo elgesio ar išnaudojimo pavojus tiek namuose, tiek už jų ribų.

Jos **6 Straipsnyje** taip pat nurodoma, kad:

"1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta, kad moterys ir mergaitės turinčios negalią patiria daugialypę diskriminaciją, ir šiuo atžvilgiu imasi priemonių, kad užtikrintų joms visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų visapusišką moterų vystymąsi, pažangą ir įgalinimą, siekdamas garantuoti joms galimybę naudotis šioje Konvencijoje nustatytais žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis ir jomis naudotis."

Be to, kalbant apie apsaugą nuo išnaudojimo, smurto ir prievartos, **UNCRPD 16 Straipsnyje** numatyta, kad valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių, švietimo ir kitų priemonių, kad apsaugotų asmenis su negalia namuose ir už jų ribų nuo visų formų išnaudojimo, smurto ir prievartos, įskaitant su lytimi susijusius aspektus.

Be to, jos imasi visų tinkamų priemonių, kad užkirstų kelią visų formų išnaudojimui, smurtui ir prievartai, be kita ko, užtikrindamos, kad asmenims su negalia, jų šeimoms ir globėjams būtų teikiama tinkamų formų pagalba ir parama, atsižvelgiant į lytį ir amžių, įskaitant informavimą ir švietimą, kaip užkirsti kelią išnaudojimo, smurto ir prievartos atvejams, juos atpažinti ir apie juos pranešti.

Kalbant apie smurto aukos atsistatymą, UNCRPD teigiama, kad teikiant tokio pobūdžio priemones reikėtų atsižvelgti į lyties ir amžiaus poreikius.

Galiausiai joje teigiama, kad turėtų būti priimti veiksmingi į moteris ir vaikus orientuoti teisės aktai ir politika, siekiant užtikrinti, kad smurto atvejai būtų nustatomi, tiriami ir traukiami baudžiamojon atsakomybėn.

1.4.2 Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW)

1979 m. gruodžio 18 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW), kuri įsigaliojo kaip tarptautinė sutartis 1981 m. rugsėjo 3 d., kai ją ratifikavo 20 šalių.

Konvencija buvo daugiau kaip 30 metų trukusio Moterų padėties komisijos - 1946 m. įsteigtos institucijos, kurios tikslas buvo stebėti moterų padėtį ir skatinti jų teises - darbo kulminacija. Komisijos darbas padėjo išryškinti visas sritis, kuriose moterys negali būti lygios su vyrais. Šios pastangos dėl moterų padėties gerinimo lėmė daugybę deklaracijų ir konvencijų, iš kurių Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) yra svarbiausias ir išsamiausias dokumentas.

Konvencijos preambulėje aiškiai pripažįstama, kad *"moterys ir toliau patiria didelę diskriminaciją"*, ir pabrėžiama, kad tokia diskriminacija pažeidžia lygių teisių ir pagarbos žmogaus orumui principus.

Pagal 1 straipsnį diskriminacija - tai *"bet koks skirtumas, atskirtis ar apribojimas dėl lyties politinėje, ekonominėje, socialinėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar bet kurioje kitoje srityje"*. Konvencijoje teigiamai patvirtinamas lygybės principas, raginant valstybes, Konvencijos Šalis, imtis *"visų reikiamų priemonių, įskaitant teisės aktus, kad būtų užtikrintas visapusiškas moterų vystymasis ir pažanga, siekiant garantuoti joms galimybę naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su vyrais"* (3 straipsnis).

Tačiau Konvencijoje neminimas smurtas prieš moteris lyties pagrindu. Tai padarė Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas savo 12 ir 19 bendrosiose rekomendacijose, priimtose atitinkamai 1989 ir 1992 m.

Šiuo atžvilgiu 12 bendrojoje rekomendacijoje teigiama, kad Konvencijos 2, 5, 11, 12 ir 16 straipsniai įpareigoja valstybes, Konvencijos Šalis, apsaugoti moteris nuo bet kokio pobūdžio smurto šeimoje, darbe ar bet kurioje kitoje socialinio gyvenimo srityje, todėl valstybės, Konvencijos Šalys, privalo imtis priemonių tokiam smurtui panaikinti ir teikti paramą moterims, kurios patiria agresiją ar prievartą, taip pat rinkti

statistinius duomenis apie bet kokio pobūdžio smurto prieš moteris dažnumą ir apie smurto lyties pagrindu aukas.

19 bendroji rekomendacija apima smurto lyties pagrindu sąvoką, teigdama, kad diskriminacija "apima smurtą lyties pagrindu, t. y. smurtą, kuris yra nukreiptas prieš moterį dėl to, kad ji yra moteris, arba kuris neproporcingai paveikia moteris. Jis apima veiksmus, kuriais daroma fizinė, psichinė ar seksualinė žala ar kančia, grasinimus tokiais veiksmais, prievartą ir kitokį laisvės atėmimą. Smurtas lyties pagrindu gali pažeisti konkrečias Konvencijos nuostatas, neatsižvelgiant į tai, ar tose nuostatose aiškiai minimas smurtas".

Nepaisant to, nei Konvencijoje, nei Bendrosiose rekomendacijose nėra konkrečiai paminėtas smurtas lyties pagrindu, kurį patiria moterys su intelekto negalia.

1.4.3 Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija)

Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo, dar vadinama Stambulo konvencija arba Stambulo konvencija, yra Europos Tarybos konvencija, kuria siekiama kovoti su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje. Ji buvo pradėta taikyti 2011 m. Stambule, o Europoje galioja nuo 2014 m. rugpjūčio 1 d.⁴⁵

Šia konvencija pirmą kartą Europoje nustatyti teisiškai privalomi standartai, kuriais siekiama užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui šeimoje, apsaugoti jo aukas ir nubausti kaltininkus. Ja užpildoma svarbi moterų žmogaus teisių apsaugos spraga ir Šalys skatinamos išplėsti savo apsaugą visoms smurto šeimoje aukoms. Vis dėlto joje smurto prieš moteris panaikinimas įtraukiamas į platesnį kontekstą siekiant esminės moterų ir vyrų lygybės, taigi smurto prieš moteris pripažinimas viena iš diskriminacijos formų yra labai svarbus.

Šios konvencijos 3 straipsnyje pateikiamos įvairios apibrėžtys, tarp kurių smurtas prieš moteris apibrėžiamas kaip žmogaus teisių pažeidimas ir viena iš moterų diskriminacijos formų ir reiškia visus smurto lyties pagrindu veiksmus, kurie susiję arba gali būti susiję su fiziniu, seksualinio, psichologinio ar ekonominio pobūdžio žala ar kančiomis moterims, įskaitant grasinimus tokiais veiksmais, prievartą ar savavališką laisvės

⁴⁵ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>

atėmimą, nepriklausomai nuo to, ar tai vyksta viešajame, ar privačiame gyvenime. Savo ruožtu smurtas prieš moteris lyties pagrindu apibrėžiamas kaip bet koks smurtas prieš moterį dėl to, kad ji yra moteris, arba toks smurtas, kuris neproporcingai paveikia moteris.

Šios Konvencijos 4 straipsnyje nustatyta, kad *"Šalys užtikrina šios Konvencijos nuostatų, ypač aukų teisių apsaugos priemonių, įgyvendinimą be jokios diskriminacijos dėl lyties, lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, turto, gimimo, seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės, amžiaus, sveikatos būklės, negalios, šeimyninės padėties, migranto ar pabėgėlio statuso ar bet kokio kito statuso"*.

1.4.4 2021-2030 m. Europos neįgaliųjų teisių strategija

2021 m. kovo mėn. Europos Komisija priėmė naują Neįgaliųjų teisių strategiją 2021-2030 m. laikotarpiui. Strategija siekiama paspartinti visų Neįgaliųjų teisių konvencijos UNCRPD sričių įgyvendinimą tiek ES, tiek valstybių narių lygmeniu.

Strategijoje atsižvelgiama į negalios įvairovę, kurią lemia ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie dažnai yra nematomi, ir aplinkoje esančių kliūčių sąveika, taip pat į su amžiumi didėjančią negalios paplitimą (beveik pusė vyresnių nei 65 metų žmonių nurodo tam tikrą negalią). Jame taip pat teigiama, kad asmenų su negalia grupėje ypatingo dėmesio reikia skirti moterims, vaikams, pagyvenusiems žmonėms, asmenims, neturintiems pastovios gyvenamosios vietos, pabėgėliams, migrantams, romų tautybės žmonėms ar kitoms etninėms mažumoms.

Be to, joje skatinama tarpsektorinė perspektyva, atkreipiant dėmesį į konkrečias kliūtis, su kuriomis susiduria asmenys su negalia, esantys tapatybių (lyties, rasės, etninės priklausomybės, lyties, religijos) sankirtoje, atsidūrę sunkioje socialinėje ir ekonominėje padėtyje ar bet kurioje kitoje pažeidžiamoje situacijoje.

Strategiją sudaro trys pagrindiniai punktai:

- **Naudokitės Sąjungos teisėmis.** asmenys su negalia turėtų naudotis visomis teisėmis, tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti asmenys, ypač kai jie persikelia į kitą valstybę narę arba dalyvauja politiniame gyvenime.

- **Orus gyvenimo lygis ir savarankiškas gyvenimas.** Savarankiškumas, kokybiškas užimtumas ir socialinės paslaugos, prieinamas ir įtraukus būstas, dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą procese, tinkama socialinė apsauga ir socialinės ekonomikos stiprinimas yra būtini elementai, užtikrinantys orų visų asmenų su negalia gyvenimą.
- **Lygios galimybės ir nediskriminavimas.** Asmenys su negalia turi teisę į apsaugą nuo visų formų diskriminacijos ir smurto ir į lygias galimybes teisingumo, švietimo, kultūros, būsto, poilsio, laisvalaikio, sporto ir turizmo srityse, taip pat į galimybę naudotis šiomis ir sveikatos priežiūros paslaugomis.

Strategijos 5.1 straipsnyje dėl galimybių kreiptis į teismą, socialinės apsaugos, laisvės ir saugumo gerinimo pripažįstama, kad Komisija ypatingą dėmesį skirs moterims su negalia, kurios nuo dviejų iki penkių kartų dažniau tampa smurto aukomis nei moterys neturinčios negalios.

Savo ruožtu Strategijos 5.6 straipsnyje dėl saugumo ir apsaugos užtikrinimo pripažįstama, kad asmenims su negalia, ypač moterims, vyresnio amžiaus žmonėms ir vaikams su negalia, kyla didesnis pavojus tapti smurto ir prievartos aukomis tiek namuose, tiek įstaigose.

1.4.5 2018 m. lapkričio 29 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl moterų su negalia padėties

Šioje 2018 m. Europos Parlamento priimtoje rezoliucijoje pripažįstama, kad moterys su negalia nuo dviejų iki penkių kartų dažniau tampa smurto aukomis nei moterys be negalios. Joje taip pat pripažįstama, kad 34 proc. moterų, turinčių sveikatos problemų ar negalią, per savo gyvenimą yra patyrusios partnerio fizinį ar seksualinį smurtą.

Be to, pripažįstama, kad priverstinė moterų su negalia sterilizacija be jų žinios ar sutikimo yra plačiai paplitusi smurto forma.

Konkrečiame skyriuje, skirtame smurtui lyties pagrindu, teigiama, kad:

- Su susirūpinimu pažymi, kad moterys ir mergaitės su negalia dažniau tampa smurto lyties pagrindu, ypač smurto šeimoje ir seksualinio išnaudojimo, aukomis; pažymi, kad tai taip pat turi įtakos priverstinei sterilizacijai ir priverstiniams abortams; ragina valstybes nares imtis tinkamų

priemonių ir teikti aukštos kokybės, prieinamas ir pritaikytas paslaugas, kad būtų nutrauktas smurtas prieš moteris ir vaikus, taip pat remti smurto aukas, suteikiant apmokytą personalą, kuris teiktų specializuotas konsultacijas, taip pat tinkamą teisinę apsaugą ir paramą.

- Ragina valstybes nares suteikti visiems sveikatos priežiūros ir švietimo specialistams tinkamus mokymus, kad būtų užkirstas kelias moterų ir mergaičių su negalia diskriminacijai ir smurtui prieš jas.
- Pakartoja savo raginimą Komisijai pateikti išsamią Europos kovos su smurtu prieš moteris strategiją ir pasiūlymą dėl norminio akto smurto dėl lyties pagrindu prevencijos ir kovos su juo, ypatingą dėmesį skiriant moterims ir mergaitėms su negalia; taip pat ragina įsteigti ES smurto lyties pagrindu stebėjimo centrą.
- Ragina imtis konkrečių politikos priemonių, siekiant spręsti smurto ir prievartos, su kuria susiduria asmenys su negalia ir mokymosi sunkumais, ypač moterys ir mergaitės, įskaitant patyčias, priekabiavimą ir priekabiavimą internete, taip pat smurtą formalioje ir neformalioje globos aplinkoje, problemą.

1.4.6 Darnaus vystymosi tikslai

2015 m. rugsėjo 25 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja nustatė Darnaus vystymosi tikslus, kurie yra Tūkstantmečio vystymosi tikslų tęsinys, siekiant spręsti pagrindines pasaulines problemas. Iš viso 193 šalys įsipareigojo siekti vystymosi, kuriuo siekiama reaguoti į dabartinius pasaulio poreikius, įkūnytus 17 tikslų ir 169 uždavinių, kurie turi būti įgyvendinti iki 2030 m.

Tarp jos tikslų galime rasti lyčių lygybės skatinimą ir moterų bei mergaičių įgalinimą, siekiant sukurti pasaulį, kuriame visos moterys ir mergaitės turėtų visišką lyčių lygybę ir būtų pašalintos visos teisinės, socialinės ir ekonominės kliūtys jų įgalinimui. teisingą, teisingą, tolerantišką, atvirą ir socialiai įtraukų pasaulį, kuriame būtų patenkinti pažeidžiamiausių žmonių poreikiai.

Šiuo tikslu siekiama panaikinti visų formų moterų ir mergaičių diskriminaciją visame pasaulyje, taip pat panaikinti visų formų smurtą prieš visas moteris ir mergaites viešojoje ir privačioje sferoje, įskaitant prekybą

žmonėmis, seksualinį išnaudojimą, vaikų, ankstyvą ir priverstinę santuoką bei moterų lytinių organų žalojimą.

1.4.7 2020-2025 m. Europos lyčių lygybės strategija

2020-2025 m. Europos lyčių lygybės strategijoje išdėstyta vizija, politikos tikslai ir veiksmai, kuriais siekiama konkrečios pažangos lyčių lygybės srityje Europoje ir įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus.

Joje nustatyti pagrindiniai veiksmai penkeriems strategijos galiojimo metams ir įsipareigojama užtikrinti, kad Europos Komisija įtrauktų lygybės perspektyvą į visas ES politikos sritis.

Pagrindiniai strategijos tikslai yra šie:

- *Panaikinti smurtą lyties pagrindu.*
- *Kova su lyčių stereotipais.*
- *Sumažinti lyčių skirtumus darbo rinkoje.*
- *Užtikrinti vienodą dalyvavimą įvairiuose ekonomikos sektoriuose.*
- *Spręsti moterų ir vyrų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumų problemą.*
- *Sumažinti lyčių atotrūkį priežiūros pareigų srityje.*
- *Pasiekti moterų ir vyrų balansą priimant sprendimus ir vykdant politinę veiklą.*

Strategijoje taikomas dvejopas požiūris - lyčių aspekto integravimas kartu su konkrečiais veiksmais, o jos įgyvendinimas grindžiamas horizontaliuoju principu - sankirtomis.

Šioje strategijoje pripažįstama, kad moterų, turinčių sveikatos problemų ar negalią, dažniau patiria įvairių formų smurtą. Kartu joje pripažįstama, kad Europos Sąjungai reikia išsamių, naujausių ir palyginamų duomenų, kad būtų galima vykdyti veiksmingą kovos su smurtu lyties pagrindu politiką. Siekiant susidaryti išsamų smurto lyties pagrindu vaizdą, duomenys turėtų būti suskirstyti pagal atitinkamus tarpsektorinius aspektus ir rodiklius, pavyzdžiui, amžių, neįgalumo statusą, migranto statusą ir gyvenamąją vietą kaime arba mieste.

Be to, joje pripažįstama, kad smurtas lyties pagrindu tebėra vienas didžiausių iššūkių mūsų visuomenėje, todėl teigiama, kad Europos Sąjunga dės visas pastangas, kad užkirstų kelią smurtui lyties pagrindu ir su juo kovotų, paremtų ir apsaugotų susijusių nusikaltimų aukas ir patrauktų kaltininkus atsakomybėn už jų

netinkamą elgesį. Šiuo atžvilgiu Komisija taip pat pasiūlys papildomų priemonių, skirtų užkirsti kelią konkrečioms smurto lyties pagrindu formoms, įskaitant seksualinį priekabiavimą, priekabiavimą prie moterų ir moterų lytinių organų žalojimą, ir kovoti su jomis.

1.5 Ataskaita apie naujumą: rezultatai ir išvados

RESPONSE ataskaita siekiama atsakyti į tris pagrindinius tyrimo klausimus:

- *Su kokiais iššūkiais susiduria nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusios moterys turinčios negalią?*
- *Kokiomis priemonėmis gali naudotis jas remiantys specialistai?*
- *Kokie yra esami instituciniai atsakymai ir geroji praktika, kuriais siekiama pagerinti paramą moterims turinčioms negalią?*

Šis tyrimas grindžiamas viso tinklo apklausa, kurioje dalyvavo 270 dalyvių - moterys su negalia, paslaugų teikėjai asmenims su negalia ir Viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai (visi paslaugų teikėjai, daugiausia iš sveikatos, socialinės rūpybos ir teismų sektorių, kurie dažnai dirba su moterimis su negalia, nukentėjusiomis nuo nusikaltimų). Apklausa buvo išplatinta 6 tikslinėse šalyse: Prancūzijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje.

Duomenys patvirtina SLP prieš moteris su negalia paplitimą; 8 iš 10 tyrime dalyvavusių moterų su negalia yra patyrusios smurtą lyties pagrindu. Dėl patirtų traumų daugelis jų pasirenka tylėti arba prabyla tik po ilgo laiko. Tos, kurios nutraukė tylą, pasakojo daugiausia neigiamą patirtį apie tai, kaip jos buvo palaikomos po išpuolių.

Apklausa taip pat parodė, kad po to, kai pranešama apie užpuolimą, aukos dažnai nesulaukia tolesnių veiksmų ar tinkamos paramos, net jei apie incidentą pranešama policijai.

Be netinkamų paramos paslaugų, trūksta ir informacijos bei priemonių, kaip veikti. Pavyzdžiui, nė vienas respondentas nepaminėjo skubios pagalbos telefono numerio 112.

Tačiau parama aukoms neapsiriboja vien kliūtimis ir sunkumais, kurie kyla dėl institucinės paramos ir paslaugų teikėjų. Kalbant apie gaunamą asmeninę paramą, kurią dažniausiai teikia globėjai arba giminaičiai, dauguma respondentų išreiškė pasitenkinimą.

Kitoje stalo pusėje sėdi specialistai, dirbantys tiek asmenims su negalia, tiek viešojo sektoriaus paslaugų teikėjams. Jie susiduria su bendrais iššūkiams, ypač kai reikia teikti tinkamą pagalbą aukoms ir atpažinti smurtą, su kuriuo susiduria.

Pirma, sunkumų teikiant paramą aukoms daugiausia kyla dėl nepakankamų mokymų, kaip teikti paramą moterims su negalia, nukentėjusioms nuo SLP, dėl konkrečių paslaugų ir išteklių neprieinamumo, dėl nepakankamo asmenų su negalia paslaugų teikėjų ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjų bendradarbiavimo ir dėl ilgų teisinių procedūrų.

Antra, specialistai taip pat susiduria su kliūtimis, susijusiomis su tuo, kad tiek auka, tiek jos institucinė ar asmeninė aplinka nepripažįsta smurto lyties pagrindu (SLP). Pavyzdžiui, kai kuriais atvejais auka sunkiai atpažįsta, kad su ja elgiamasi žiauriai ir nepriimtina. Taip pat esama įrodymų, kad aukos asmeninė ir institucinė aplinka smurtą "nutyli".

Atsižvelgdamos į šiuos iššūkius, tikslinės grupės taip pat teikė pasiūlymus dėl tobulinimo. Buvo akcentuojamas moterų su negalia įgalinimas, geresnių mokymų, priemonių ir informuotumo didinimo poreikis, taip pat instituciniai veiksmai, kurių gali imtis ir įgyvendinti specialistai.

Galiausiai ši ataskaita yra indėlis į šių klausimų studijas ir tyrimus, ja remiantis parengtas Mokymo ir informuotumo didinimo vadovas (TAR) ir politinės rekomendacijos. Galutinis tikslas - pagerinti pagalbos moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, sąlygas ir paremti kokybišką tiek asmenims su negalia skirtų paslaugų teikėjų, tiek viešojo sektoriaus paslaugų teikėjų darbą.

Kaip minėta šio vadovo pradžioje, šio TAR vadovo turinys taip pat grindžiamas informacija ir duomenimis, pateiktais SOTA ataskaitoje apie paslaugas, skirtas kovoti su smurtu lyties pagrindu prieš moteris su negalia, tapusias smurto aukomis.

Toliau pateiktos lentelės pirmoje skiltyje pateikiami svarbiausi SOTA pateikti duomenys, o antroje skiltyje ir lygiagrečiai pateikiami pasiūlymai dėl veiksmų, kurie pateikiami šiame vadove ir kurie sudaro dalį jo turinio.

2 ir 3 lentelėse (toliau) skaitytojui norima parodyti, kaip, remdamiesi SOTA ataskaitos duomenimis, galime parengti novatoriškų veiksmų pasiūlymus. Antroje skiltyje pateikta informacija laikytina nebaigtiniu galimybių sąrašu ir pavyzdžiais, kuriais siekiama parodyti mūsų perspektyvą, kuri mus lydės visame TAR vadove.

2 lentelė. Nuo SOTA ataskaitos išvadų iki pasiūlymų dėl veiksmų

SOTA ataskaitos duomenys	Keletas pasiūlymų dėl veiksmų
--------------------------	-------------------------------

Co-funded by
the European Union

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreikšiamas požiūris ar nuomonė yra tik autorius (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

<p>8 iš 10 tyrime dalyvavusių moterų su negalia yra nukentėjusios nuo smurto lyties pagrindu.</p>	<p>Prevenciniai veiksmai, pavyzdžiui, mokymai apie lytį, lytiškumą ir negalią moterims su negalia (lengvai suprantama kalba, Brailio raštas, gestų kalba ir kt.); įgalinimo seminarai, savitarpio paramos tinklai ir kt. Sukurkite smurtą patyrusių moterų su negalia paramos grupę, kad jos galėtų palaikyti viena kitą ir dalytis patirtimi pasitikėjimo srityse. Organizuoti savigynos kursus moterims</p>
<p>Dėl traumos daugelis tyli arba prabyla tik po kurio laiko.</p>	<p>Informuotumo didinimas ir veiksmai, kuriais skatinama keisti požiūrį ir šalinti prietarus (kampanijos, mokymo seminarai ir kt.).</p>
<p>Moterų, kurios pasisakė, pasakojimai dažniausiai rodo neigiamą požiūrį į tai, kaip jos buvo palaikomos po išpuolių. Pavyzdžiui, jos pasakoja apie pažeminimą, skausmą ir baimę.</p>	<p>Šeimos narių ir tiesioginės priežiūros specialistų informuotumo didinimas ir mokymas.</p>
<p>Kai kurie iš jų, papasakoję apie tai, ką patyrė, nepatikėjo savo socialinei aplinkai.</p>	<p>Paslaugų teikėjų ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjų informuotumo didinimas ir mokymas. Užmegzti glaudų bendradarbiavimą su jomis siekiant didesnių įsipareigojimų instituciniu lygmeniu, pavyzdžiui, sudaryti susitarimus ir sąjungas su prokuratūra, policija, sveikatos centrais ir kt. Galimybė, kad visos procedūros metu nukentėjusįjį lydėtų lydintis asmuo.</p>
<p>Pernelyg dažnai, kai moteris praneša apie užpuolimą, net ir tada, kai apie incidentą pranešama policijai, tolesni veiksmai ir parama yra nepakankami.</p>	<p>Informuotumo didinimas ir veiksmai, kuriais skatinama keisti požiūrį ir šalinti prietarus (kampanijos, mokymo seminarai ir kt.). Moteris su negalia kaip instruktorės.</p>
<p>Su negalia susijusi stigma yra labai paplitusi.</p>	<p>Labai svarbu, kad paslaugos SLP aukoms taptų prieinamos MSN, todėl tokiose tarnybose, kaip 112, turi būti numatytos universalios prieinamumo priemonės, kuriomis atsižvelgiama į skirtingus</p>
<p>Taip pat trūksta informacijos ir veiksmų priemonių: nė viena iš apklaustų moterų nepaminėjo skubios pagalbos telefono numerio 112 (respondentės arba</p>	<p>Labai svarbu, kad paslaugos SLP aukoms taptų prieinamos MSN, todėl tokiose tarnybose, kaip 112, turi būti numatytos universalios prieinamumo priemonės, kuriomis atsižvelgiama į skirtingus</p>

<p>nežino apie šį skubios pagalbos telefoną, arba neturi galimybės juo naudotis).</p>	<p>paramos poreikius.</p> <p>Prieinama ir įtrauki paramos išteklių sklaida ir mokymas apie juos tarp MSN.</p> <p>Bendradarbiavimas su pagrindinėmis grupėmis siekiant didinti informuotumą apie prieinamų paramos išteklių svarbą.</p>
---	--

Duomenys taip pat pabrėžia paramos aukoms sistemų svarbą. Be kliūčių, su kuriomis aukos gali susidurti savo kelyje (nusivylimas, informacijos trūkumas, sunkumai suvokti prievartos veiksmus, baimė prašyti pagalbos), dauguma respondentų yra patenkinti teikiama parama, dažniausiai artimųjų globėjų. Iš tiesų 44 % apklaustų aukų savo patirtį patikėjo šeimos nariams, o 13,2 % - policijai.

Kalbant apie specialistus, tiek paslaugų teikėjai, tiek viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai susiduria su bendrais iššūkiais. Toliau pateiktos lentelės kairėje pusėje nurodyti įvairiose srityse nustatyti sunkumai teikiant paramą aukoms, o dešinėje - pasiūlymai dėl veiksmų, iš kurių kai kurios pateikė SOTA apklausti paslaugų teikėjai ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai. Kaip ir ankstesnėje lentelėje, antrame stulpelyje pateikti pasiūlymai neišsemia nei galimybių, nei pavyzdžių, tik parodo kai kuriuos.

3 lentelė. Sunkumai teikiant paramą aukoms ir pasiūlymai, kaip juos pagerinti

Sunkumai teikiant paramą aukoms	Kai kurie pasiūlymai dėl veiksmų ir tobulinimo
<p>Specialistų priemonės ir įgūdžiai (pvz., trūksta mokymų apie smurtą lyties pagrindu prieš moteris su negalia).</p>	<p>Apmokyti specialistus smurto lyties pagrindu atvejų nustatymo ir pagalbos jiems teikimo. MSN atžvilgiu nuolat, o ne ad hoc pagrindu.</p> <p>Sukurkite erdves apmąstymams organizacijose, kuriose būtų galima pasidalyti situacijomis ir įvertinti įvairius paramos aukai būdus.</p>
<p>Priemonės ir įgūdžiai, skirti aukoms su negalia (pvz., su smurtu dėl lyties susijusių paslaugų ir išteklių visuotinio prieinamumo trūkumas).</p>	<p>Suteikti MSN mokymų galimybes, kad jie įgytų žinių apie SLP ir įgalinimo įgūdžių. (Šie mokymai turi būti prieinami visoms moterims su negalia, naudojant tokias priemones, kaip lengvai suprantama kalba, gestų kalba, Brailio raštas ir pan.).</p>

<p>Tinklų kūrimas (pvz., nepakankamas paslaugų teikėjų ir policijos bendradarbiavimas).</p>	<p>Padėti kurti nacionalines ir ES praktikos bendruomenes, kuriose dalyvautų PT ir VSPT, kad jos galėtų dalytis žiniomis, bendradarbiauti ir pan.</p> <p>Pvz., ad hoc grupė, kuri parengtų neįgalių moterų priėmimo prieglaudose, skirtose smurto dėl lyties aukoms, protokolą.</p> <p>Pvz., ad hoc grupė, kuri parengtų WWD priėmimo protokolą globos centruose, skirtuose nuo smurto nukentėjusiems asmenims. Visiems šiems procesams turi vadovauti WWD.</p> <p>Sukurkite tarpinstitucines grupes, sudarytas iš įvairių sričių specialistų ir tarnybų, kad būtų skatinamas įvairių sektorių požiūris į tą patį atvejį.</p>
<p>Stebėseną (pvz., ilgos teisinės procedūros).</p>	<p>Užtikrinkite, kad MSN galėtų susisiekti su paramos ir apsaugos tarnybomis, pavyzdžiui, paramos aukoms centrais ar karštosiomis linijomis.</p>
<p>Asmeninių jausmų valdymas (emociniai sunkumai, su kuriais susiduria specialistai, teikiantys pagalbą smurtą patyrusioms neįgalioms moterims).</p>	<p>Informuotumo didinimas ir specialistų mokymas. Svarbu, kad jie suprastų ir susipažintų su smurto prieš moteris lyties pagrindu problemą ir žinotų, kad jų pareiga - teikti kokybišką pagalbą.</p> <p>Siūlykite psichologinę paramą arba mokymo sesijas specialistams.</p> <p>Apmokykite moteris su negalia kaip "ekspertes iš patirties" specialistams skirtus instruktorius.</p>

Tikslinės grupės taip pat pateikė kitų pasiūlymų dėl tobulinimo. Akcentuotas MSN įgalinimas ir raginimas suteikti daugiau priemonių, susijusių su gebėjimų stiprinimu, turimais ištekiais, informuotumo didinimu ir struktūriniais veiksmais.

Kita vertus, dokumentinis tyrimas leido nustatyti esamas institucines priemones paramos praktikai gerinti trimis lygmenimis: pasauliniu, Europos ir nacionaliniu (Prancūzijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje).

1.6. Prieinamumas ir bendravimas - du pagrindiniai aspektai gerinant nuo SLP nukentėjusių MSN priežiūrą

1.6.1. Kognityvinis prieinamumas ir lengvas skaitymas: priemonės, padedančios suprasti informaciją ir aplinką.

Moterims su fizine, jutimine, protine, raidos ar psichosocialine negalia reikia kitokios paramos ir pritaikymo, kad jos galėtų veikti tokioje pačioje aplinkoje, situacijose ir kontekste kaip ir kiti žmonės. Šaligatviai be kliūčių, pastatai su įvažiavimais, rašymas Brailio raštu, gestų kalbos vertėjai, ženklai su piktogramomis, subtitruoti vaizdo įrašai, lengvai skaitoma kalba... - tai tik keli tokių būtinų pritaikymų pavyzdžiai. Be to, ir tai yra vienas iš argumentų už visuotinį prieinamumą, visiems žmonėms naudinga, kai pagerinamas produktų, erdvių ir paslaugų prieinamumas.

Nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusios moterys su negalia yra ypač pažeidžiamos, nes joms trūksta priemonių ir priežiūros paslaugų, kurios yra prieinamos kitoms moterims, tačiau yra netinkamos būtent dėl šio nepritaikymo, į kurį, deja, būtina įtraukti ir nepakankamą specialistų, su kuriais moterims su negalia teks bendrauti per visą procesą, kuris joms nebus lengvas ar malonus, pasirengimą, o tai dar labiau apsunkina ir taip sudėtingą pradinę situaciją.

Projekto Response tikslas - sukurti jautrias ir įtraukias paslaugas nuo smurto nukentėjusioms moterims, paslaugas su visomis būtinomis adaptacijomis ir pritaikymais, visuotinai prieinamas, kad šioms moterims būtų suteikta geriausia įmanoma pagalba ir parama. Paslaugos "be kliūčių" - nei fizinių, nei bendravimo, nei įgūdžių, nei požiūrio.

Universalus prieinamumo ir kognityvinio prieinamumo apibrėžtis ir sąvoka

Universalus prieinamumas - tai sąlyga, kurią turi atitikti aplinka, procesai, prekės, produktai ir paslaugos, taip pat objektai, priemonės, taikomosios programos, įrankiai ir prietaisai, kad jie būtų suprantami, tinkami naudoti ir praktiškai pritaikomi visiems žmonėms saugiai ir patogiai, kuo savarankiškiau ir natūraliau. Visuotinis prieinamumas apima ir kognityvinį prieinamumą, kad visi žmonės galėtų lengvai suprasti, bendrauti ir sąveikauti.

Kognityvinis prieinamumas rodomas ir užtikrinamas lengvai skaitomomis, alternatyviomis ir papildomomis komunikacijos sistemomis, piktogramomis ir kitomis žmogiškomis bei technologinėmis priemonėmis. Jis numato "universalus dizaino arba visiems žmonėms skirto dizaino" strategiją ir yra suprantamas nepažeidžiant pagrįstų pritaikymų, kurie turi būti priimti⁴⁶.

Kognityvinis prieinamumas - tai kai kurioms žmonių grupėms (aprašyta toliau) lengviau suprasti pasaulį. Tai aplinkos, procesų, veiklos, prekių, produktų, paslaugų, daiktų ar priemonių, įrankių ir prietaisų savybės, leidžiančios lengvai suprasti ir bendrauti.

Kognityvinis prieinamumas yra visuotinio prieinamumo, kuris apima šias tris prieinamumo rūšis, dalis:

- Fizinis prieinamumas. Jis naudingas, pavyzdžiui, žmonėms, kurie naudojami neįgaliųjų vežimėliais.
- Jutiminis prieinamumas. Jis naudingas, pavyzdžiui, žmonėms su klausos negalia ir žmonėms su regos negalia.
- Kognityvinis prieinamumas. Jis naudingas, pavyzdžiui, žmonėms su sutrikusiu intelektu.

Kognityvinis prieinamumas naudingas visiems, tačiau kai kurioms žmonių grupėms, jis naudingas labiau nei kitoms:

- su intelekto sutrikimais;
- su cerebriniu paralyžiumi;
- su autizmo spektro sutrikimu;
- su psichikos sveikatos sutrikimais;
- turintys skaitymo sunkumų;

⁴⁶[https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk\)%20Accesibilidad%20universal%3A%20e s,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s](https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk)%20Accesibilidad%20universal%3A%20e s,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s)

- vyresnio amžiaus žmonėms su kognityviniu sutrikimu, kuriems sunku atsiminti daiktus ar kalbėti; ir
- nemokantys kalbos.

Kai kuriose šalyse (pvz., Ispanijoje) galioja įstatymai, kuriuose numatyta teisė į prieinamumą.⁴⁷

Neįgaliųjų teisių konvencijoje sąvoka "pažintinis prieinamumas" nepateikiama. Konvencijoje vartojami kiti panašūs žodžiai. Pavyzdžiui: kalbama apie informacijos ir komunikacijos prieinamumo svarbą (2006 m. UNCRPD preambulės V straipsnis); teisę į informacijos ir komunikacijos prieinamumą (2006 m. UNCRPD 9 straipsnio 1 dalis); lengvai skaitomas ir suprantamas formas (2006 m. UNCRPD 9 straipsnio 2 dalies d punktas).

1.6.2. Bendravimas su moterimis su negalia: ypatumai ir priemonės

Bendravimas yra esminis veiksnys gerinant priežiūros, paramos ir paslaugų kokybę. Dėl šios priežasties toliau pateikiamos kelios rekomendacijos, kaip pagerinti bendravimą su MSN.

- Elkitės su moterimi kaip su suaugusiu žmogumi, oriai ir pagarbiai. Venkite infantilizacijos.
- Kreipkitės tiesiogiai į moterį su negalia, o ne į pagalbininką ar lydintį asmenį, tarsi moters su negalia "nebūtų".
- Išklauskite moterį. Išlaikykite ramų balso toną ir skirkite jai laiko, kurio reikia bendradarbiavimui tiriant ir informuojant apie tai, kas įvyko.
- Kai moteris su negalia kalba ar ką nors sako, būtina duoti jai laiko, nepertraukinėti ir nebaigti jos sakinių bei skirti jai dėmesio.
- Kalbėkite aiškiai ir lėtai, naudodami pozityvią kalbą. Paaiškinimai turi būti aiškūs ir glausti. Venkite žargonų ir abstrakčios ar metaforiškos kalbos.
- Vartokite paprastus žodžius ir klauskite jos, ar ji supranta, ką bandote paaiškinti. Patogu atlikti trumpus patikrinimus, kad įsitikintumėte, jog moteris suprato, kas jai buvo paaiškinta. Pavyzdžiui, ar galėtumėte savais žodžiais pasakyti, ką jums pasakiau? Tai padeda išvengti abejingumo.
- Pritaikykite aiškinimo tempą prie moters su negalia supratimo lygio.

⁴⁷[https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk\)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s](https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s)

-
- Naudokite atvirus klausimus, padedančius išsiaiškinti faktinę informaciją, ir ribokite uždarus klausimus, reikalaujančius atsakymų "Taip / Ne".
 - Gerbkite tylos akimirkas (jos nebūtinai yra bendravimo pertraukos). Labai svarbu suteikti moteriai su negalia laiko, kurio jai reikia, kad ji galėtų apdoroti mūsų pateikiamą informaciją, ir laiko, kurio jai reikia, kad galėtų išreikšti tai, ką ji nori pasakyti.
 - Būkite kantrūs, pakartokite informaciją, jei ji nesuprato.
 - Taip pat pasiūlykite vaizdinę informaciją (grafinę medžiagą, nuotraukas ar piešinius) ir rašytinę, prieinamu formatu, lengvai skaitomą, piktogramomis ir t. t. Kuo aiškiau, tuo geriau (naudokite praktinius pavyzdžius). Tokio pobūdžio informacija gali būti labai naudinga aiškinant kai kurias sudėtingesnes sąvokas.
 - Taip pat patartina iš anksto pasiūlyti saugią aplinką ir informaciją, kaip nors numatyti, kas nutiks (pavyzdžiui, paaiškinti, ką ketinama daryti, ir paremti vaizdine medžiaga). Paaiškinkite, ką jie darys, kokius daiktus ar dokumentus naudos. Reikėtų vengti bet kokių pakeitimų, nebent jie būtų buvę tiesiogiai suderinti su MSN.
 - Gerbti moters su negalia sprendimus.

2. Paslaugų teikėjai, pagrindiniai klausimai, siekiant tinkamai reaguoti į smurtą lyties pagrindu patyrusias moteris su negalia

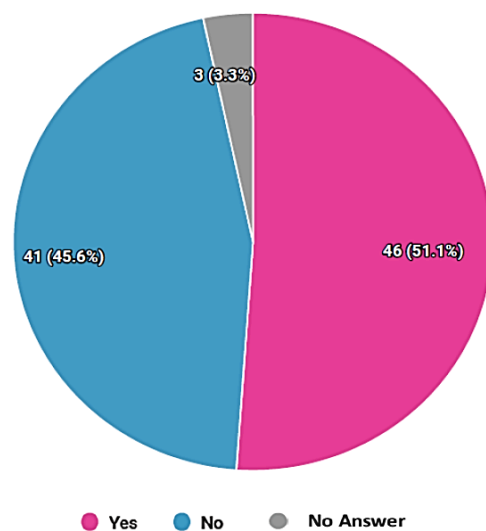
2.1. Paslaugų teikėjai MSN ir PT moterims, nukentėjusioms nuo SLP

Žmonių su negalia priežiūros tarnybose dirba labai įvairių sričių specialistai: psichologai, pedagogai, sociologai, socialiniai darbuotojai, kineziterapeutai, virtuvės darbuotojai, slaugytojai, vairuotojai, asmeniniai asistentai ir daugelis kitų. Be to, šie specialistai atlieka skirtingus vaidmenis, užima skirtingas pareigas ir skirtingai bendrauja su slaugomais ir globojamais asmenimis su negalia.

Daugelis šių specialistų yra profesinio profilio ir labai atsidavę savo darbui. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad asmenų su negalia priežiūros sektorius yra labai feminizuotas (pavyzdžiui, remiantis Tarptautinės Darbo Organizacijos⁴⁸ atlikto tyrimo rezultatais, individualios priežiūros darbuotojų srityje 88 proc. darbuotojų yra moterys).

Bet kuriuo atveju asmenų su negalia PT yra specializuoti specialistai, kurie teikia pagalbą moterims su negalia, pažįsta jas ir gali būti **pagrindiniai smurto lyties pagrindu prieš jas prevencijos, nustatymo ir priežiūros subjektai**⁴⁹, taip pat galimi santykių tarpininkai ir koordinatoriai su kitais susijusiais subjektais.

Tačiau, remiantis RESPONSE projekto SOTA ataskaitos duomenimis, beveik pusė (45,6 %) apklaustų PT teigė, kad jie neturi reikiamų žinių ir įgūdžių, kaip padėti moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu.

1 pav. SOTA ataskaitos rezultatai - projektas RESPONSE.

⁴⁸ Tarptautinė Darbo Organizacija, Šiose profesijose dominuoja moterys <https://ilostat.ilo.org/es/these-occupations-are-dominated-by-women/>

⁴⁹Žr. SOTA ataskaitos 31 p. ir tolesnius skyrius "Organizacijose egzistuojančių procedūrų ir praktikos palydėjimo srityje aprašymas".

Todėl svarbu užtikrinti, kad informacija ir mokymai apie tai, kaip teikti pagalbą nuo SLP nukentėjusioms MSN, pasiektų kuo daugiau PT, taip pat kad šie veiksmai būtų platesnio užmojo.

Be to, labai svarbu įtraukti MSN kaip instruktorese, taip pat rengti mokymus apie konkrečias negalias (ar jų ypatumus).

Specialistai, dirbantys SLP aukų pagalbos centruose, yra dar viena paslaugų teikėjų grupė, kurių darbas šiame kontekste mums taip pat svarbus. Šiai grupei dažnai nėra žinomi moterų su negalia bruožai ir rūpybos reikalavimai. Iš tiesų, kai moteris su negalia, nukentėjusi nuo SLP, apsilanko, pavyzdžiui, pagalbos centre, ji dažnai būna nukreipiama į konkretų asmenims su negalia skirtą paslaugų centrą. Teigiame, kad tai turi pasikeisti ir kad šie paslaugų teikėjai turi turėti galimybę mokytis pagal iniciatyvą Response, kad nebūtų teikiamos specialios paslaugos moterims su negalia, nes tai lemtų šių moterų segregaciją. Pagal UNCRPD įgaliojimus labai svarbu, kad paslaugos aukoms būtų prieinamos visoms moterims, atsižvelgiant į visus paramos poreikius, kurių jos gali turėti. Priešingu atveju susidarytų situacija, pažeidžianti UNCRPD pripažintas teises.

Abi paslaugų teikėjų grupės turi poreikį susitikti, dalintis savo žiniomis ir patirtimi, išsakyti savo požiūrį ir ieškoti abipusių galimybių kelti savo profesinę kompetenciją. Paslaugų asmenims su negalia teikėjai gali pasidalinti savo žiniomis apie tai, kaip moteris su negalia gyvena savo kasdienį gyvenimą ir kaip reikia joms padėti. Savo ruožtu paslaugų teikėjai moterims, patyrusioms smurtą lyties pagrindu, gali pateikti išsamią informaciją apie būtiną pagalbą ir dėmesį, kurio reikia moterims po patirto smurto lyties pagrindu, taip pat informaciją apie tai, kaip moteris atsigauna fiziškai, protiškai, emociškai, socialiai, ekonomiškai ir kitais būdais. Vienas iš sudėtingiausių aspektų tiek socialinių paslaugų teikėjams, tiek viešojo sektoriaus paslaugų teikėjams yra ateities gyvenimo projekto moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto, konstravimas aiškiai suformuluotų ir tarpusavyje bendradarbiaujančiu būdu.

Projekto Response tikslas - kurti susitikimų, tarpsektorinio dialogo, gebėjimų stiprinimo ir bendrų apmąstymų erdvę, kuri padėtų kurti jautresnes ir įtraukesnes pagalbos paslaugas visoms SLP aukoms.

2.2. Rizikos ir (arba) pažeidžiamumo veiksniai, galintys turėti įtakos arba būti SLP prieš moteris su negalia priežastimi

Be visoms moterims būdingų SLP rizikos veiksnių, taip pat yra SLP rizikos veiksnių, kurie konkrečiai susiję su negalia. Šie rizikos veiksniai apima didesnius sunkumus moterims su negalia įsidarbinti, gauti išsilavinimą ir

mokymą, didesnę ekonominę priklausomybę ir didesnę priklausomybę nuo globėjų, didesnius sunkumus gauti prevencinę sveikatos priežiūrą ir (arba) paslaugas (pvz., ginekologines ir šeimos planavimo) ir teisę kreiptis į teismą. Globėjas gali būti jų partneris, giminaitis ar kitas priežiūros paslaugų teikėjas, todėl moteris su negalia paprastai sieja emocinis ryšys.

Kitos priežastys, paaiškinančios didesnę riziką MSN nukentėti nuo SLP, pateikiamos toliau.⁵⁰:

- MSN priklausomybė nuo globėjų gali paskatinti jiems paklusti ir taip palengvinti seksualinę prievartą. Be to, bijoma pranešti apie prievartą, nes gali kilti pavojus santykiams su globėju ir globos teikimui.
- Kartais MSN dėl to, kad buvo apgyvendintos globos įstaigose, gali būti "normalizavusios" prievartos ir netinkamo elgesio situaciją. Pavyzdžiui, jos gali nesiekti laisvo ir tinkamai informuoto MSN sutikimo leisti tam tikrą gydymą ar praktiką, pavyzdžiui, priverstinę sterilizaciją, nes nežino, kad turi tokią teisę.
- Nusikaltėliai MSN laiko mažiau veiksniais, labiau pažeidžiamomis ir nesugebančiomis atskleisti prievartos ir apkaltinti, o tai didina jų nebaudžiamumo jausmą. Pavyzdžiui, jie "tiki", kad dėl regos negalios atpažinti smurtautoją bus mažai tikėtina.
- Dėl bendravimo sunkumų, kurių gali turėti arba neturėti, priklausomai nuo jų paramos poreikių, ir dėl tinkamos kalbos trūkumo bendraujant kai kuriais atvejais. Net ir turėdamos aukštą kalbos lygį, jos gali turėti sunkumų suvaldyti socialinį atstumą ("lipšnus" elgesys) ir prierašumą, todėl smurtautojas gali jas apkaltinti, kad seksualinio kontakto nori, jo siekia ir jį provokuoja auka, kaip dar vieną savo negalios ypatybę. Taip pat gali atsitikti, kad moteriai bendrauti reikia asmens pagalbos, pavyzdžiui, gestų kalbos vertėjo, o smurtautojas yra bendravimo tarpininkas.
- Dėl vis dar egzistuojančių išankstinių nuostatų, darančių įtaką kokybiškų paslaugų teikimui, tam tikros socialinės institucijos, pavyzdžiui, pirminės sveikatos priežiūros tarnybos, yra linkusios mažiau patikėti MTN, pranešančiomis apie SLP atvejus.
- Tradicinis auklėjimas "paklusti suaugusiajam ir paklusti jo nurodymams", kaip perdėtos globos ir infantilumo rezultatas, labiau pasireiškia WWD, ypač sutrikusio intelekto asmenims. Net ir puoselėdami savo savarankiškumą, daugelis jų yra priklausomi nuo suaugusiųjų globos, smurtautojai dažnai yra suaugusieji, todėl jiems sunku su jais susidurti ir pasmerkti tai, kas vyksta.

⁵⁰ Moterys turinčios negalią ir seksualinis smurtas: vadovas specialistams (Junta de Andalucía) - https://sid-inico.usal.es/idocs/F8/FDO20906/Violencia_sexual.pdf

- Daug moterų su negalia tampa smurto ar prievartos aukomis, pačios to nesuvokdamos. Viena iš pagrindinių to priežasčių - psichologinė manipuliacija, kuria siekiama priversti jas manyti, kad dėl savo negalios jos nusipelnė tokios prievartos ar netinkamo elgesio. Antra, dar viena pagrindinė priežastis - nepakankamas MSN lytinis švietimas, todėl jos neturi priemonių, kad galėtų atpažinti smurtinį ar netinkamą elgesį, apie kurį galima pranešti ir kuris pažeidžia jų žmogaus teises. Trumpai tariant, dėl to, kad tokiais atvejais nepranešama, nusikaltėliai dažnai lieka nenubausti.
- Deficito sunkumas kartu su tinkamos habilitacijos ar reabilitacijos trūkumu gali lemti tai, kad MTN gali likti neapsaugotos, kai tenka atremti ir susidurti su prievartos, seksualinio smurto ar netinkamo elgesio situacijomis.
- Kartais moterys su negalia priklauso šeimoms, kurios laikomos "socialinės rizikos" šeimomis, nes jas jau yra nustačiusios įvairios tarnybos, pavyzdžiui, dėl smurto šeimoje, būsto problemų, finansinių sunkumų ir priklausomybių, o tai gali būti padidėjęs moterų su negalia pažeidžiamumo toje šeimoje veiksnys. Iš anksto nustačius šių šeimų narius ir skiriant jiems daugiau dėmesio bendradarbiaujant ir keičiantis informacija tarp skirtingų tarnybų, būtų galima rengti mokymus apie smurtą lyties pagrindu ir užkirsti jam kelią, vykdant individualizuotą tolesnę pagalbą, atsižvelgiant į jų poreikius.
- Galiausiai informacijos ir mokymo apie lytinį ugdymą ir asmeninius santykius trūkumas, taip pat socialinių galimybių trūkumas, izoliacija ir didesnis jų polinkis duoti ir gauti meilę sukuria jiems dviprasmiškas situacijas, dėl kurių jos gali patirti seksualinę prievartą ar smurtą.

MSN susiduria su specifinėmis smurto rūšimis, prie kurių reikia pridėti ir kitas smurto rūšis, su kuriomis susiduria bet kuri kita moteris. Šias specifiskesnes smurto formas lemia tai, kad jas gali vykdyti įvairesni smurtautojai ir įvairesnėje aplinkoje, nei paprastai daroma prielaida griežčiausiose smurto prieš moteris apibrėžtyse.

Nors SLP gali sukelti sentimentalūs partneriai (FRA apklausos duomenimis, tokių yra dauguma), MSN taip pat gali nukentėti nuo už jų asmeninę priežiūrą atsakingo asmens smurtinio elgesio. Iš tiesų kai kurioms MSN, kurioms reikia didelės pagalbos, gali reikėti pagalbos apsirengti, nusiprausti, nueiti į tualetą ar atlikti kitas labai asmenišką ir intymias užduotis, joms gali prireikti paramos arba jos gali būti priklausomos nuo globėjų / giminaičių / PT pagalbos atliekant šias užduotis, todėl jos atsiduria didesnėje kelių slaugytojų poveikio situacijoje, todėl tampa labiau pažeidžiamos dėl smurto. Dėl panašių priežasčių potencialiais smurtautojais gali tapti ir šeimos nariai, sveikatos priežiūros, švietimo ar socialinių paslaugų specialistai, taip pat kolegos

ligoninėse ir (arba) stacionaruose.⁵¹ Dėl šių skirtingų aplinkų ir asmenų, keliančių smurto pavojų MSN, smurtas gali pasireikšti įvairiomis formomis - tiek aktyviu smurtu (fizine, emocine, seksualine ir ekonomine prievarta), tiek pasyviu smurtu (fizine ir emocine nepriežiūra).⁵²

2.2.1. Kaip atpažinti, nustatyti ir užkirsti kelią SLP MSN paslaugų ir priežiūros centruose: pavojaus signalai ir rodikliai.

Norėdami parengti indikatorių rinkinį smurtui prieš MSN atpažinti, nustatyti ir užkirsti jam kelią, pirmiausia turime apsvarstyti, kokie yra "smurtą patyrusios moters profilio aspektai" (Heinzmann, 2006).⁵³:

- a) **Kognityvinė dimensija.** Ji susijęs su moters smurto situacijos minimizavimu arba neigimu, kai ji linkusi pateisinti smurtinį elgesį. Moteris tiki smurtautojo pasikeitimu (kad jis nustos smurtauti), taip pat tuo, kad ji pati yra atsakinga už susidariusią situaciją. Galutinis rezultatas - moteris pagaliau prisitaiko prie smurto situacijos, užuot ją smerkusi. Tai susiję su tuo, kad jų suvokimas nėra labai tikslus, ir jos menkai vertina savo galimybes.
- b) **Elgesio dimensija.** Tai reiškia veiksmus, kuriuos asmuo atlieka. Smurtą patiriančios moterys, be kita ko, yra labiau linkusios į izoliaciją, apatiją, perdėtą vaikų globą, neryžtingumą, nepasitikėjimą savimi, priklausomybę nuo smurtautojo, pasitenkinimą teikiančios veiklos atsisakymą, nesirūpinimą savo kūno sudėjimu ir miego sutrikimus.
- c) **Psichodinaminė dimensija.** Ji apima sąmoningą ir nesąmoningą psichikos sferas, kurios sujungia poveikį, jausmus ir emocijas. Smurto auka yra padidinto jautrumo, jai labai sunku išreikšti savo jausmus. Ji patiria frustracijos, bejėgiškumo, depresijos būseną ir tokių jausmų, kaip baimė, sielvartas, skausmas, pasikartojimą, taip pat bejėgiškumo ir neveiksnumo jausmus.
- d) **Sąveikos dimensija.** Ši dimensija suprantama kaip asmens santykis su aplinka. Šis santykis apima skaitmeninį, analoginį ir neverbalinį bendravimą. Šiame lygmenyje moteris yra socialiai izoliuota, pasižymi droviais santykių įgūdžiais, altruizmu ir asmeniniu anuliuavimu.

⁵¹ Curry, M.A., Hassouneh-Phillips, D., Johnston-Silverberg, A., 2001. Piktnaudžiavimas moterimis turinčiomis negalią: M.: Ekologinis modelis ir apžvalga. Smurtas prieš moteris, 7 (1), 60-79.

⁵² Tarpsektorinis žvilgsnis į smurtą prieš moteris turinčias negalias. Arenas Conejo (2015): <https://opo.iisj.net/index.php/osls/article/download/402/637/3378>

⁵³ Heinzmann, C. (2006). Smurtą patirianti moteris.

Ši klasifikacija buvo pasirinkta pagal keturias dimensijas, be kitų esamų, nes ji gana adekvačiai apibendrina savybes, kuriomis paprastai pasižymi moterys, patyrusios prievartą ir SLP. Šių galimų savybių žinojimas gali būti labai naudingas PT prevencijai ir priežiūrai.

Tačiau reikia paminėti, kad SLP patyrusios moterys neatitinka konkretaus socialinio profilio, t. y. jų negalima priskirti konkrečiai socialinei klasei nei pagal amžių ar išsilavinimo lygį, nei pagal profesinį profilį ar kvalifikaciją, nes nuo SLP nukentėjusios moterys pasižymi didele ypatybių įvairove.

2.2.2. Galimi būdai išsiaiškinti, ar moteris su negalia yra ar buvo smurto auka

Svarbu pabrėžti, kad yra keletas požymių, galinčių rodyti, kad asmuo kenčia nuo smurtinių santykių.

Smurto požymiai gali būti fiziniai, emociniai arba elgesio. Yra požymių, kurie gali pasireikšti iš karto, pavyzdžiui, mėlynė ar sumušimas. Kiti gali būti uždelsti, pavyzdžiui, depresija, nerimas, valgymo problemos ir pan. Šių rodiklių atpažinimas gali leisti SP reaguoti ir operatyviai ieškoti pagalbos arba ją pasiūlyti. Apskritai šiuos bendrus požymius galima suskirstyti į dvi grupes:

Fiziniai indikatoriai:

- **Iškart matomi požymiai:** mėlynės, įpjovimai, įbrėžimai, įkandimai, kraujas, dūrių žymės, skausmas, patempimai, kaulų lūžiai ar dantų nuskylimai, išpeštų plaukų plotai, nudegimai, makštis, išangės pažeidimai, skausmingas šlapinimasis ar tuštinimasis.
- **Vėliau atsirandantys požymiai:** vėluojančios mėnesinės, nepageidaujamas nėštumas, lytiškai plintančios ligos, dubens uždegiminė liga, svorio kritimas, anemija, vidinis kraujavimas.

Elgesio ir emocijų indikatoriai:

- **Iškart pasirodantys požymiai:** Skausmingi judesiai, enurezė arba enkoprezė, nykščio čiulpimas, rėkimas, nebylumas, atsisakymas atlikti įprastą veiklą, padidėjęs arba sumažėjęs judėjimas, padidėjusi savistimuliacija, seksualizuotas elgesys, įskaitant daiktų kišimą į makštį ar išangę, nudizmas, seksualinės pozos, anksčiau įgytų kasdienio gyvenimo įgūdžių praradimas (padidėjusi priklausomybė), baimė, miego problemos (negalėjimas užmigti, negalėjimas miegoti vienam, naktiniai košmarai), valgymo sutrikimai (persivalgymas arba nevalgymas), problemos darbe (nenorėjimas eiti į darbą, nenorėjimas dirbti, nesusikaupimas). Socialinėje srityje: sumažėję socialiniai ryšiai arba tam tikrų žmonių vengimas be aiškios priežasties; iššaukiantis elgesys su tam tikrais žmonėmis be aiškios priežasties, nekantrumas su kitais ir savimi, kaltės jausmas, depresija ir nerimas.

- **Vėliau atsirandantys požymiai:** melas, vagystės, seksualizuotas elgesys ir kalba, nusirenginėjimas, viliojimas, aiškūs išžaginimo traumos sindromo arba potrauminio streso simptomai, depresija ir nerimas, padidėjęs dėmesys sau arba, priešingai, dėmesio į save nekreipimas, valgymo sutrikimai, miego problemos, blaškymasis, padidėjusi fizinė agresija arba prievartos problemos.

Kaip jau minėjome, smurtas gali būti aktyvus ir pasyvus, t. y. smurtaujama ne tik veikiant, bet ir neveikiant ar aplaidžiai.

Apie aktyvų smurtą kalbame, kai kalbame apie prievartos naudojimą aukos atžvilgiu. Tai apima, pavyzdžiui, fizinę, emocinę, seksualinę ar ekonominę prievartą.

Kita vertus, turime ir pasyvų smurtą, kuris reiškia veiksmus, dėl kurių neigimo ar neveikimo padaroma fizinė ar psichologinė žala. Pavyzdžiui, galima neduoti vaistų moteriai su negalia, kuriai jų reikia. Prie šios rūšies smurto priskiriame fizinę nepriežiūrą (atsisakymas arba atėmimas pagrindinių aspektų, būtinų tinkamam organizmo sveikatos, higienos ir išvaizdos palaikymui) ir emocinę nepriežiūrą (tai tokie veiksmai, kuriais atsisakoma arba iš moters atimamas dėmesys, rūpestis ir pagarba).

Kai kurie rodikliai, leidžiantys juos atpažinti, yra šie:

4 lentelė: Aktyvaus smurto išraiškos ir rodikliai.

	Aktyvaus smurto išraiškos	Raudonos vėliavos / indikatoriai
Fizinis smurtas	<ul style="list-style-type: none"> • Fizinė agresija. • Nepagrįstas vaistų vartojimas. • Judėjimo apribojimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sedacija, nervingumas. • Su negalia nesusiję motorikos sutrikimai. • Fizinio smurto požymiai. • Fizinio pajėgumo pablogėjimas.
Emocinis smurtas	<ul style="list-style-type: none"> • Izoliacija. • Žodinė prievarta, bausmės. • Pernelyg didelė apsauga. • Sprendimų priėmimas už ją. • Bauginimas, šantažas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Depresija. • Bendravimo ir santykių sunkumai. • Nesaugumas, žema savivertė.

Seksualinė prievarta	<ul style="list-style-type: none"> • Išžaginimas. • Seksualinis priekabiavimas: žodžiais ir veiksmais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Požymiai, lytinių organų pažeidimai. • Baimė bendrauti su tam tikrais žmonėmis. • Nepageidaujamas nėštumas. • Venerinės ligos (LPL).
Ekonominis smurtas	<ul style="list-style-type: none"> • Jo naudojimas elgetavimui. • Naudojimas atliekant mažai apmokamas ir slaptas užduotis. • Informacijos ir finansų valdymo apribojimas. • Pinigų naudojimas kaip baudos. • Atsisakymas šeimai suteikti galimybę dirbti, gauti stipendiją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pernelyg didelė priklausomybė nuo trečiųjų asmenų. • Menki lūkesčiai dėl savęs ir savo asmeninės ar profesinės projekcijos.

	Pasyvaus smurto apraiškos	Raudonos vėliavos / indikatoriai
Fizinis apleistumas	<ul style="list-style-type: none"> • Aplaidumas maisto srityje. • Asmeninio dėmesio atsisakymas. • Aplaidumas higienos srityje. • Priežiūros trūkumas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepakankama mityba. • Dažnos ligos. • Netinkama apranga. • Nešvarūs drabužiai. • Ilgi laikotarpiai be priežiūros. • Fizinės problemos, paaštrėjusios dėl trūkstamo gydymo.
Emocinis apleidimas	<ul style="list-style-type: none"> • Ignoruoja jų egzistavimą. • Nevertina jų nuomonės. • Gėdijasi jų egzistavimo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nesąveikavimas. • Asmeninio tobulėjimo motyvacijos stoka.

		<ul style="list-style-type: none">• Menkas dalyvavimas arba nedalyvavimas šeimos ar socialinėje veikloje.
--	--	---

Svarbu pažinti asmenį arba gebėti pasitarti su jo artimaisiais, kad nesupainiotume šių rodiklių su patologijai būdingomis problemomis, nes, pavyzdžiui, kai kurių neįgaliųjų miego sutrikimai gali būti su jų pačių negalia susijusi problema, o ne rodiklis, kad asmuo gali būti skriaudžiamas.

2.3. Moterų su negalia įgalinimo svarba

MSN įgalinimas suprantamas kaip moterų gebėjimas padidinti savo pasitikėjimą savimi, galią ir autoritetą, kad jos galėtų laisvai priimti sprendimus visais su jų gyvenimu susijusiais aspektais.

Įgalinimas tai procesas, padedantis stiprinti sprendimų priėmimą, o MSN atveju jis gali veiksmingai užtikrinti lygybę ir jų dalyvavimą visuomenėje asmeniui, santykių ir kolektyviniu lygmeniu.

Čia reikėtų pabrėžti šeimų ir giminaičių svarbą ir vaidmenį suteikiant galimybes ir įgalinant MSN. Todėl, siekiant didesnio poveikio, svarbu pirmiausia dirbti ne tik su moterimis su negalia, bet ir su jų šeimomis ir artimaisiais.

Atsižvelgdami į tai, šiame skyriuje aptarsime, kaip svarbu palaikyti, mokyti ir lydėti MSN, kad jos žinotų savo teises ir galėtų jomis naudotis kasdieniame gyvenime, taip užkirsdamos kelią smurtui.

Ankstesniame šio skyriaus skyriuje buvo išvardyti veiksniai, dėl kurių MSN yra labiau pažeidžiamos dėl smurto lyties pagrindu. Norint pabrėžti jų priklausomybę nuo kitų žmonių, o tai reiškia labai mažą asmeninę galią kasdienybėje. Todėl labai svarbu suteikti šioms moterims daugiau galių.

Mokymas yra vienas iš būdų, bet ne vienintelis, kaip padidinti MSN įgalinimą. Parengti ir įgyvendinti specialiai MSN skirtus mokymo seminarus apie tai, kaip užkirsti kelią SLP, jį atpažinti ir su juo kovoti, leis joms:

- geriau suprastų SLP, jo įspėjamuosius ženklus ir pasekmes.

-
- didinti jų informuotumą apie jų teises ir galiojančius įstatymus bei paslaugas, kuriomis siekiama apsaugoti moteris nuo SLP.
 - atpažinti SLP, reaguoti į jį ir pranešti apie jį.
 - didinti jų informuotumą apie turimus išteklius, taip pat apie įvairių specialistų ir prevencijos tarnybų vaidmenį.
 - geriau žinotų, kur ir kaip prirėikus kreiptis pagalbos.
 - geriau suprasti kitus pagalbos teikėjus, kurie gali jiems padėti, jei jie yra smurto ar prievartos aukos (pvz., tarpininko vaidmuo⁵⁴).

Kita vertus, "mokymas tarp bendraminčių", arba mokymas tarp vieni kitų, yra viena iš mokymo formų, kuri duoda geriausias rezultatus žmonių su negalia grupėje. Ji apima mokymus instruktoriams, šiuo atveju apie SLP prieš MSN, kurie vėliau veda seminarus su nedidelėmis MSN grupėmis. Viso proceso metu specialistai padeda MSN instruktoriams, tačiau jie yra pagrindiniai dalyviai. Daugiau informacijos apie tai rasite šio vadovo 4 skyriaus 4.3 skirsnyje.

Pagal tam tikrus teorinius modelius (pavyzdžiui, Bronfenbrennerio ekologinį modelį) įgalinimas daro įtaką šioms šešioms žmonių savybėms: savarankiškumui, savigarbai, kritiniam mąstymui, gebėjimui įsijausti, empatiškumui, gebėjimui kontroliuoti ir džiaugsmui gyvenimu. Todėl mokymuose daugiausia dėmesio bus skiriama šioms savybėms, kurios neabejotinai yra pažeistos arba iš viso neegzistuoja moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto dėl lyties, stiprinti ir (arba) atkurti.

⁵⁴ Tarpininko figūra, taip pat jos svarba, aptariama kitame šio vadovo skyriuje.

2.4. Šaltiniai ir informacija, kad sužinotumėte daugiau

- Protocolo de atención a mujeres con discapacidad víctimas de violencia (Fundación Cermi Mujeres, 2021):
https://plenainclusionmadrid.org/wp-content/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion_mcd_vg.pdf
- Profesionalų požiūrio į smurto artimoje aplinkoje paslaugų teikimą moterims turinčioms negalią tyrinėjimas: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/10778012221137916> ir <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/10778012221137916>
- Mujer, discapacidad y violencia. Consejo General Poder Judicial (2013):
https://www.bizkaia.eus/gizartekintza/genero_indarkeria/blt31/documentos/discapacidad.pdf?hash=008be48f9bd99616896194b92dee1864

3. Viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai, teikiantys pagalbą nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims su negalia

3.1. Kas yra šie viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai ir koks kiekvieno iš jų vaidmuo teikiant pagalbą moterims su negalia, nukentėjusioms nuo SLP?

Galvojant apie idealų planą, kuriuo turi sekti nuo SLP nukentėjusi moteris su negalia, svarbūs šie penki sektoriai ir su jais susijusios specialistų ir suinteresuotųjų šalių grupės ar sritys, kurias šiame projekte apibrėžėme kaip viešojo sektoriaus paslaugų teikėjus (VSPT) (angl. Main Service Providers, MSP):

- **Socialinės paslaugos.** Tai gali būti pirmoji galimybė aukoms pranešti apie patiriamą SLP ir paprašyti pagalbos. Tačiau reikėtų atsižvelgti į tai, kad dauguma MSN kreipiasi pagalbos nukentėjusiems ne į socialines tarnybas, o į savo globos organizacijas; iš tikrųjų jos apie patirtą SLP situaciją papasakoja ne savo šeimai, o jas palaikantiems asmenims.
- **Sveikatos priežiūros paslaugos.** Tai yra pagrindinės paslaugos, skirtos teikti pirminę pagalbą SLP patyrusioms moterims ir atpažinti smurto požymius. Svarbu, kad jų priežiūra ir išteklių būtų prieinami moterims su negalia.
- **Policija.** Tai valstybės saugumo tarnybos. Svarbu, kad jos turėtų protokolą, kuriame būtų skiriamas dėmesys smurto dėl lyties aukoms, ir kad jų resursai būtų prieinami.
- **Teisės sektorius:** Teisėjai, prokurorai, advokatai, teismo sekretoriai ir kt. yra tie, kurie taikys teisės aktus dėl SLP ir vykdys teisinį procesą pagal moters, nukentėjusios nuo SLP, skundą. Šis procesas turėtų apsaugoti ir užtikrinti, kad moteris nebūtų "pakartotinai viktimizuota".

Svarbiausia šiame procese yra tarpininko figūra, kuri išsamiai aptariama toliau šiame skyriuje.

- **Pilietinė visuomenė.** Moterų, patyrusių SLP, asociacijos, moterų su negalia organizacijos ir kt. Šios organizacijos siūlo programas ir veiklą, skirtą nuo SLP nukentėjusių moterų emociniam, fiziniam, ekonominiam ir kt. atsigavimui. Pačios smurtą patyrusios moterys yra svarbi grupė: jos yra moterų ekspertės pagal savo patirtį, todėl į jų indėlių reikėtų atsižvelgti.
- **Švietimo specialistai:** Švietimo specialistų vaidmuo yra labai svarbus nustatant smurtą lyties pagrindu, reaguojant į situacijas, atkreipiant šeimos dėmesį į smurtą ar aukos kontaktus su globos tarnybomis. Jie taip pat yra labai svarbūs kuriant pozityvią ir palankią mokymosi aplinką, kad vaikai būtų šviečiami apie smurtą prieš moteris ir padėtų užkirsti jam kelią.

3.2. Pagrindiniai klausimai, siekiant tinkamai reaguoti į smurtą lyties pagrindu patyrusias moteris su negalia

Tinkamas VSPT atsakas nuo SLP nukentėjusioms MSN turėtų apimti ne tik visus toliau išdėstytus pagrindinius principus, bet ir paslaugų prieinamumą ir pritaikymą kiekvienos rūšies negalios poreikiams. Be to, šis atsakas turi užtikrinti, kad būtų pašalinti visi su ja susiję stereotipai, mitai ir klaidingi įsitikinimai, kurie tik trukdo teikti gerą ir teisingą pagalbą ir paramą.

3.2.1. Esminiai paramos SLP aukoms aspektai⁵⁵

⁵⁵Individualus priežiūros planas smurto lyties pagrindu aukoms. Leidinys su negalią turinčių moterų pagalbos rekomendacijomis (2017 m.). Consejería de Familia e Igualdad de Oportunidades Región de Murcia. Dir. Gral. Moterys:

<https://igualdadyviolenciadegenero.carm.es/documents/202699/7023892/Plan+de+atenci%C3%B3n+personalizada+para+v%C3%ADctimas+de+Violencia+de+G%C3%A9nero+Edici%C3%B3n+con+pautas+de+atenci%C3%B3n+a+mujeres+con+discapacidad/25abbecc-2078-4166-bc99-8068fcabd150>

-
- Imkitės veiksmų. "Nieko nedaryti" - tai leisti tęsti smurtą, bloginti socialinę padėtį ir moterų sveikatą. Išklausymas ir veikimas padeda išspręsti bylą ir išsklaidyti mitus bei įsitikinimus, kurie lydi smurtą lyties pagrindu.
 - Teikti visapusišką ir individualizuotą pagalbą, apimančią įvairius poreikius, kylančius dėl smurto situacijos, ir palengvinančią galimybę naudotis visais turimais ištekliais ir lengvatomis, kurios yra tinkamiausios atsižvelgiant į asmenines ir socialines kiekvieno atvejo aplinkybes.
 - Nukreipti moteris į įgalinimą, kuris yra pagrindinis intervencijos tikslas, padedant joms kontroliuoti save ir savo gyvenimą per psichologinį, seksualinį, fizinį ir socialinį atsigavimą.
 - Skatinti ir palaikyti moterį per visą pagalbos procesą, gerbiant jos asmeninę raidą, kad ji visada jaustųsi lydima, išklaudyta, konsultuojama ir remiama priimant sprendimus.
 - Kovoti su izoliacija ir kaltės jausmu, kurį dažnai patiria nuo smurto nukentėjusios moterys. Pirmiausia reikia vengti nepalaikančio ar kaltinančio požiūrio, nes jis gali sustiprinti aukų izoliaciją, sumažinti jų pasitikėjimą savimi ir specialistais, todėl sumažėja tikimybė, kad jos kreipsis pagalbos.
 - Kovokite su smurtautojo aukai primesta vizija apie ją pačią, jos santykius su juo ir aplinka, apie tikrovę ir pasaulį apskritai.
 - Niekada nerekomenduokite porų terapijos. Tas pats specialistas neturėtų vienu metu bendrauti su auka ir agresoriumi, nes intervencija turėtų būti siekiama ne bet kokio tarpininkavimo, kuriuo siekiama išlaikyti situaciją, sušvelninant jos žalingus padarinius, o skatinti pačią auką atsisakyti smurtinės situacijos, kurioje ji gyvena.
 - Užtikrinti duomenų ir veiksmų konfidencialumą. Svarbu aiškiai nurodyti moteriai, kad visi jos pateikti duomenys ir informacija - tiek jos pačios, tiek jos išlaikomų asmenų - yra privatūs ir konfidencialūs.
 - Suteikti saugią, prieinamą ir jaukią pagalbos ir paramos vietą. Būtina suteikti moteriai erdvę, kuri užtikrintų jos saugumą ir palengvintų jos istorijos pasakojimą. Būtina užtikrinti, kad nukentėjusiajai teikiamos pagalbos ir paramos metu nedalyvautų smurtautojas.

- Rizikos vertinimas. Vykdamt moterų pagalbos ir paramos joms procesą būtina atlikti rizikos vertinimą, kad būtų galima sutelkti atitinkamus išteklius ir veiksmingai apsaugoti moteris ir jų šeimos narius nuo tolesnės agresijos.
- Veikite efektyviai ir vikriai. Norint tokiose situacijose veikti nedelsiant, būtina užtikrinti veiksmingą ir operatyvų koordinavimą. Šiuo tikslu iniciatyvą, kad būtų laikomasi teikiamos pagalbos ir paramos gairių ir planų bei koordinuojama įvairių susijusių institucijų veikla, turi prisiimti specialistai, vengiant šios atsakomybės aukoms.
- Venkite institucinės ir profesionalios viktimizacijos. Būtina užkirsti kelią moteriai be reikalo kartoti savo istoriją iš vieno specialisto į kitą, išvengiant antrinės viktimizacijos (reviktimizacijos) rizikos. Specialių mokymų trūkumas, netinkama ar nepakankama pagalba, taip pat spragos tarp institucijų gali pabloginti moters padėtį ir sukelti papildomą žalą.

3.2.2. Kaip tinkamai ir be stereotipų padėti moterims su negalia: jautrios ir įtraukios paslaugos

Norint užtikrinti, kad moterys su negalia galėtų naudotis smurto aukoms skirtomis paslaugomis, svarbu išanalizuoti ir pašalinti kliūtis - tiek fizines, tiek požiūrio, susijusio su šių moterų pasitikėjimu ir priėmimu, - kurios vis dar egzistuoja bendrosiose įstaigose.

Ankstesniuose skyriuose paaiškinta, kad moterys su fizine, jutimine, protine ar psichosocialine negalia yra ypač pažeidžiamos fizinio, seksualinio ir psichologinio smurto atžvilgiu, nes jos dažniau patiria:

- Ribotą gebėjimą apsiginti arba teisinio veiksnio stoką.
- Padidėjusį sunkumą išreikšti savo mintis.
- Padidėjusį sunkumą atpažįstant smurtinį elgesį ir požiūrį.
- Mažesnę pasitikėjimą savo pasakojimu, ypač kai auka yra moteris, turinti intelekto ar raidos sutrikimų arba serganti sunkia psichikos liga.
- Mažesnę galimybę savarankiškai gauti informacijos, patarimų ir išteklių.

Co-funded by
the European Union

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

- Didesnę priklausomybę nuo trečiųjų šalių.
- Daugiau sunkumų siekiant gauti apmokamą darbą ir išsilavinimą.
- Mažesnę savigarbą ir savęs vertinimo nepaisymą.
- Baimę prarasti globą teikiančius ryšius.
- Mažesnį ekonominį savarankiškumą ir savo finansinių sprendimų kontrolę.

Kita vertus, konkretūs paramos dėl smurto lyties pagrindu ištekčiai nėra pritaikyti skirtingiems paramos poreikiams. Sveikatos priežiūros sistemoje moterys su negalia dažnai yra nematomos ir daugelyje protokolų į jas neatsižvelgiama. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į moterų su fizine, jutimine ir intelekto negalia skirtumus ir į tai, kokių paramos poreikių ir pritaikymo reikia kiekvienai grupei. Būtina atlikti "pagrįstus pritaikymus", kurie daugeliu atvejų apima paprastus, bet reikšmingus organizacijų ar institucijų politikos, taip pat jų procesų pakeitimus.

Jei šiandien moteriai turinčiai negalią tektų kreiptis į konkretų šaltinį (pvz., prieglobsčio tarnybą), ji vis tiek susidurtų su kliūtimis, nes esami šaltiniai neatitinka prieinamumo reikalavimų, nes juose vis dar aptarnaujamos "standartinio modelio" moterys, neturinčios jokių funkcinių apribojimų. Pavyzdžiui, moterys su intelekto negalia negali gauti informacijos, nes ji nėra lengvai skaitoma, arba moterys su sensorine negalia neturi gidų ar gestų kalbos vertėjų, arba MSN elgesys lyginamas su "tipišku aukų elgesiu".

3.2.3. Tarpininkų vaidmuo kaip pagrįsta priemonė. Tarpininko dalyvavimo svarba

3.2.3.1. Tarpininkas

Teisė kreiptis į teismą yra labai svarbi žmogaus teisių apsaugai. Teisė kreiptis į teismą apima teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, lygias galimybes kreiptis į teismą, asmenų lygybę teisme,

galimybę gauti teisingą teisinę gynybą dėl žmogaus teisių pažeidimo ir teisę į teisingą bylos nagrinėjimą⁵⁶.

Norint kreiptis į teismą, kartais reikia tam tikrų procedūrinių pataisų. Kaip pažymėjo Jungtinių Tautų specialioji pranešėja asmenų su negalia teisių klausimais Catalina Devandas Aguilar (2014-2020 m.), procedūriniai pritaikymai - tai visi pakeitimai ir pritaikymas, kurie yra būtini ir tinkami siekiant užtikrinti asmenų su negalia dalyvavimą lygiai su kitais asmenimis.⁵⁷

UNCRPD 13 straipsnyje numatyta teisė į procesines priemones "siekiant užtikrinti šalių teisių pusiausvyrą ir pagarbą joms". Tokie pritaikymai apima visus kiekvienu konkrečiu atveju būtinus ir tinkamus pakeitimus ir pritaikymus, kurie gali apimti **tarpininkų ar pagalbininkų dalyvavimą**".

Specialiojo pranešėjo parengtame tarptautinių principų ir gairių dėl teisės kreiptis į teismą dokumente 3 principas skirtas teisei į tinkamą procesinį reguliavimą, o jo gairėse numatyta, kad teisminiame procese turi dalyvauti asmenys, kurie savo tiesioginiu įsikišimu prisideda prie teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo. Šie asmenys vadinami "pagalbininkais" arba "tarpininkais":

"... prireikus bendradarbiauti su teisingumo sistemos darbuotojais ir asmenimis su negalia, kad būtų užtikrintas veiksmingas bendravimas teismo proceso metu. Jie padeda asmenims su negalia suprasti ir priimti pagrįstus sprendimus, užtikrindami, kad viskas būtų paaiškinta ir aptarta jiems suprantamu būdu ir kad būtų suteiktos tinkamos sąlygos ir pagalba. Tarpininkai yra neutralūs ir nekalba asmenų su negalia ar teisingumo sistemos vardu, taip pat nevadovauja ir nedaro įtakos sprendimams ar rezultatams."⁵⁸

⁵⁶ JT (2017 M.). Teisė kreiptis į teismą pagal Neįgaliųjų teisių konvencijos 13 straipsnį. Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro ataskaita. A/HRC/37/25 <https://www.ohchr.org/en/disabilities/thematic-report-right-access-justice-under-article-13-convention-rights-persons-disabilities>

⁵⁷ JT (2020 M.). Tarptautiniai principai ir gairės dėl neįgaliųjų teisės kreiptis į teismą. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-disability/international-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities>

⁵⁸ Teisės kreiptis į teismą palengvinimas. Juan Endara Rosales. <https://www.pleninclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

Pagalbininkai - tai specializuoti ir neutralūs specialistai, kurie prireikus įvertina, parengia, konsultuoja ir (arba) teikia reikiamą pagalbą asmenims su negalia, nepriklausomai nuo to, ar jie turi oficialiai pripažintą negalią, ar ne, ir teisingumo specialistams, dalyvaujantiems teismo procese.⁵⁹ Šis vertinimas yra susijęs su tinkama ir būtina parama asmenims su negalia, kad jie galėtų naudotis teise kreiptis į teismą lygiai su kitais asmenimis⁶⁰.

Padėjėjo gali prašyti neįgalūs, advokatai, teisėjai, prokurorai, policijos tarnybos arba pagalbos aukoms tarnybos. Geriausia, kad į tarpininką būtų kreipiamasi nuo pirmos akimirkos, kai nustatomas poreikis atlikti procesinius pakeitimus, aukų atveju - pageidautina, prieš pateikiant skundą.

Tarpininko nereikėtų painioti su kitais darbuotojais, kurie taip pat gali dalyvauti procedūroje. Pavyzdžiui, tarpininku neturėtų būti laikomas:

- Kompanionas. Pagal kai kurių šalių teisės aktus asmenims su negalia leidžiama, jei jie to pageidauja, būti lydimiems šeimos narių, draugų ir kitų asmenų, kurie teikia emocinę ir moralinę paramą. Tačiau to nereikėtų painioti su tarpininko figūra.
- Viena iš teismo proceso šalių. Tarpininkas nėra nei gynybos, nei kaltinimo dalis, jis taip pat nėra teisėjas ar prokuroras. Tarpininkas yra nepriklausomas specialistas.
- Terapeutas. Nors, kaip matysime toliau, jo darbas gali sumažinti asmens su negalia nesaugumo jausmą ir stresą, jo tikslas nėra teikti terapiją.
- Teismo ekspertas. Tarpininkas nekuria įrodymų dėl proceso priežasties ir neturi jokio tikslo, susijusio su diagnoze. Jo arba jos vaidmuo yra sutelktas į moters su negalia paramos poreikius ir priitaikymus, kuriuos reikia atlikti, kad būtų pasiekta lygių galimybių teisingam teismo procesui.

⁵⁹ Būtina paaiškinti, kad kai kalbame apie "teisminį procesą", tai suprantama plačiai, įskaitant ir pirmuosius veiksmus, pavyzdžiui, skundo pateikimą policijai arba nuo to momento, kai asmuo sulaikomas, nes yra kaltinamas nusikaltimo padarymu.

⁶⁰ Teisminių procesų tarpininkas. Plena inclusion.

<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>

- Gydytojas arba teismo psichologas. Tarpininkas neatlieka patikimumo analizės, nepasisako dėl kaltumo ar baudžiamąją atsakomybę keičiančių aplinkybių buvimo, taip pat dėl žalos ir (arba) pasekmių buvimo.⁶¹

Kalbant apie tarpininko funkcijas, galima teigti, kad pirmoji atliekama funkcija yra įvertinti, kokios pagalbos reikia asmeniui su negalia. Šis vertinimas turėtų būti atliekamas atsižvelgiant į kiekvieno asmens ypatumus (ne diagnozę), sąveikaujant su konkrečia policijos ir (arba) procesine aplinka, dalyvaujant asmeniui ir jam sutikus. Dėl to tarpininkas parengs ataskaitą, kurioje pagrįstai pasiūlys, kokios būtinos pagalbos reikia asmeniui su negalia ir kaip ją teikti. Asmuo prieinamu būdu bus informuotas apie šios ataskaitos turinį, kuri taip pat bus nusiųsta kitoms šalims ir kompetentingai institucijai, kuri patvirtins jos įgyvendinimą.

Tuomet už asmeniui reikalingos pagalbos įgyvendinimą bus atsakingas pagalbininkas. Tikslas - palengvinti veiksmingą bendravimą tarp asmens su negalia ir įvairių policijos ir teisės subjektų, taip pat padėti suprasti proceso tikslą, kiekvieną atliekamą veiksmą, kiekvieno iš dalyvių vaidmenį, jų teises ir kaip jomis naudotis. Tai nereiškia, kad tarpininkas turi suteikti šią informaciją, nes tai bus kitų subjektų vaidmuo, tačiau jis turi užtikrinti, kad ši informacija būtų suprantama. Tai padės laisvai ir sąmoningai priimti sprendimus.⁶²

3.2.3.2. Tarpininko svarba

Teismų, pagalbos aukoms tarnybų, policijos nuovadų aplinka yra sudėtinga ir kelia daug nerimo. Dažnai jos suvokiamos kaip bauginanti ir priešiška aplinka. Be to, jos dažnai būna nelabai prieinamos žmonėms su fizine ir kognityvine negalia. Paprastai jose nėra bendrojo pobūdžio informacinių zonų ir mažai signalizacijos.

Tokiose vietose kaip policijos komisariatas ar teisminė aplinka žmonės dažnai vilki uniformas ar būdingus drabužius, kurie primena, žymi autoritetą ar sukuria distanciją su asmeniu.

⁶¹ IBIDEM.

⁶² La Persona Facilitadora en procesos judiciales. Plena Inclusión.

<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>

Formalumų gausa ir veikėjų autoriteto demonstravimas neįgaliųjų atžvilgiu yra bendravimui nepalankus veiksnys.

Įsivaizduokite, kad moteris su negalia eina į policijos komisariatą pateikti skundo dėl smurto lyties pagrindu. Pirmiausia jai tenka susidurti su tuo, kad policijos komisariatai nėra fiziškai ir kognityviai prieinami. Tada ji turi pateikti skundą uniformuotam policijos pareigūnui. Tada ji eina pas teisėją duoti parodymų ir teisiųjų suole randa sėdintį uniformuotą teisėją, be jokių nuorodų, kas yra kiekvienas asmuo ir kokį vaidmenį jis užima, taip pat dėl nepakankamo vietos fizinio prieinamumo. Visa tai nukentėjusiąją beveik atgraso, jai tenka prisiminti situacijas, kurios jai tikrai sunkios, sukelia skausmą ir netiesiogiai gali būti prievartaujamos ar bauginamos, ji jaučia, kad aplinkybės yra netgi priešiškos jos atžvilgiu.

Apskritai asmenys su negalia yra patyrę labai sudėtingų situacijų teisminėje aplinkoje ir tai logiškai lemia, kad jie nenori patirti tų pačių situacijų dar kartą.

Apskritai procedūros yra sudėtingos ir nelanksčios. Taip yra dėl daugelio veiksnių, pavyzdžiui, sunkiai suprantamos kalbos, adaptacijos nebuvimo, informacijos trūkumo, bendravimo skubotumo, labai sudėtingų procedūrų ir pan.

Sunkiai suprantama kalba yra būdinga teisminiam ir policijos procesui, ji vartojama tiek raštu (dokumentuose, skunduose, šaukimuose, nuosprendžiuose ir ataskaitose), tiek žodžiu. Svarbu tai, kad sunkiai suprantamos kalbos vartojimas dar labiau apsunkina ir taip sudėtingas situacijas. Šių žodžių nesupratimas gali turėti neigiamų ir ilgalaikių pasekmių, prieštaraujančių teisingumo siekiančių asmenų interesams ir ketinimams.

Be to, nors kai kurių teisės subjektų pastangos stengtis paaiškinti lengviau suprantamu būdu yra pastebimos, pasitaiko, kad šios pastangos nėra visavertės, jei kartu su jomis neatliekamas patikrinimas, patvirtinantis, kad asmuo suprato perduotą informaciją.

Kitais atvejais sunkiai suprantama kalba taip paveikia sprendimų priėmimą, kad kyla abejonių, ar asmuo sąmoningai pasirinko, nes nesuprato savo galimybių.

Kitas veiksnys, dėl kurio teisminiai ir policijos procesai tampa sudėtingi ir nelankstūs, yra susijęs su laiku. Paprastai dalyvavimas teisiniuose ir policijos procesuose reiškia, kad reikia laukti daug valandų, kol bus galima įsikišti. Tačiau dėl skubotumo, su kuriuo atliekami tam tikri veiksmai, kai asmuo jau gali įsiterpti, tam skiriama labai mažai laiko. Procesiniai terminai dažnai būna labai ilgi, todėl visa procedūra gali užtrukti ne vienerius metus.

Kaip minėta ankstesniuose šio vadovo skyriuose, daugelis paplitusių stereotipų grindžiami įsitikinimu, kad asmenys su negalia yra amžinos kūdikystės būsenos, kad jie apskritai yra nekompetentingi ir visiškai priklausomi, kad jie meluoja arba turi tam tikrą polinkį išgalvoti, kad jų seksualumas yra nevaržomas arba neegzistuoja, kad jie nesupranta dalykų, kuriuos supranta dauguma asmenų su negalia. Todėl abejonės dėl jų patikimumo, jausmas ar nuojauta, kad jomis netiki, turi atgrasantį poveikį arba net sukelia rezignacijos požiūrį į moterų su negalia teisingumo siekį.

Visos šios kliūtys, su kuriomis susiduria asmenys su negalia, taip pat paties asmens pagalbos poreikiai yra pagrindas nustatant, kokios procedūrinės priemonės yra būtinos.

Vienas iš svarbiausių aspektų, kuriuo pasireiškia palankesnių sąlygų sudarymo poveikis ir naudingumas, yra pagalba suprasti, kurią įvairiais būdais teikia teismo procese dalyvaujantiems asmenims, visų pirma asmeninio bendravimo metu (pavyzdžiui, atliekant įvairius procesinius veiksmus, visų rūšių formalumus, teikiant teisinės konsultacijas), taip pat perduodant informaciją (ypač tą, kuri atliekama per dokumentus, kylančius iš teismo ar policijos proceso).

Tarpininkas padeda asmeniui su negalia suprasti, ką jis išgyvena. Savo ruožtu tarpininkas padeda teisėjams suprasti asmenų su negalia padėtį ir įvertinti skirtingus jų poreikius.

Atsižvelgiant į teismo proceso keliamą baimę ir bauginančią teismų ir policijos aplinką, palengvinimas padeda sukurti saugumo jausmą žmonėms, kuriems taikomos pataisos. Dėl jo asmeniui su negalia patirtis tampa ne tokia sunki.

Kita vertus, palengvinimas iš esmės pakeičia procesą, kuriame dalyvauja asmuo su negalia, kalbant apie jo vaidmenį ir tai, kaip priimama tai, ką jis ar ji sako. Palengvinimas leidžia įveikti

kliūtis, kurios turi įtakos jos parodymų rinkimui, mažina jos žodžių patikimumą ir leidžia pasireikšti reviktimizacijos reiškiniams.

Savo ruožtu palengvinimas leidžia pažinti ir gerbti asmens valią ir prioritetus.

Galiausiai, vykstant procesams, į kuriuos įsitraukia tarpininkas, žmonės daugiau ar mažiau tiesiogiai įgyja konkrečių žinių apie negalią, kliūtis, su kuriomis jie susiduria, ir pagalbą bei procedūrinius pritaikymus, kurių jiems reikia, taip ugdydami didesnį sąmoningumą ir jautrumą.⁶³

3.3. Jautrios ir įtraukios paslaugos moterims su negalia, nukentėjusioms nuo SLP

3.3.1. Kas yra jautrios ir įtraukios paslaugos?

Įtrauktis - tai būdas, kuriuo teigiamai reaguojama į žmonių įvairovę ir individualius skirtumus, suprantant, kad įvairovė yra galimybė praturtinti visuomenę. (UNESCO, 2005)⁶⁴.

Paslauga yra įtrauki, kai pašalinamos fizinės jutiminės, komunikacijos ir kitos kliūtys, kad asmenys su negalia galėtų ja naudotis ir gauti naudos lygiai su kitais asmenimis. Įgyvendinant strategijas, atitinkančias socialinį negalios modelį, kaip numatyta pagrindinėse žmogaus teisėse, pavyzdžiui, universalus dizaino, tinkamo pritaikymo, prieinamo bendravimo ir empatijos žmonėms, bus sudarytos sąlygos įvairias sutrikimus turintiems žmonėms savarankiškai naudotis paslaugomis.

Nuo SLP nukentėjusioms moterims su negalia skirtos paslaugos yra jautrios ir įtraukios, kai jose yra visi būtini pritaikymai ir lengvatos, kad šioms moterims būtų suteikta geriausia įmanoma pagalba ir parama.

⁶³ Teisės kreiptis į teismą palengvinimas. Juan Endara Rosales.

<https://www.pleninclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

⁶⁴ <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>

Vykdydami projektą RESPONSE klausėme savęs: ką reiškia teikti įtraukias ir jautrias paslaugas? Manome, kad tokią paslaugą sudaro užtikrinimas, kad kuo daugiau žmonių galėtų gauti paramą, jei jiems jos reikia. Kad paslauga būtų įtrauki, būtina pašalinti fizines, bendravimo ar požiūrio kliūtis, kurios trukdo asmeniui su negalia naudotis ta paslauga tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kitiems žmonėms.

Paslaugomis, sukurtomis ir (arba) pritaikytomis asmenims su negalia, gali naudotis ir vyresnio amžiaus žmonės bei kitų sunkumų turintys asmenys. Įtraukios paslaugos teikiamos įgyvendinant pagrįstą pritaikymą, t. y. pagrindinius infrastruktūros, procesų ar procedūrų pakeitimus ar pritaikymus, kurie suteikia asmeniui su negalia tokias pačias galimybes naudotis paslaugomis ir dalyvauti jose kaip ir kiti žmonės. Priemonės laikomos "pagrįstomis", jei jas įgyvendinančiai įmonei ar organizacijai nereikia prisiimti pernelyg didelės naštos ar didelių investicijų (BID, 2019).⁶⁵

Tinkamas pritaikymas - tai aplinkos, paprastai darbo, mokyklos ar būsto, taip pat paslaugų (pvz., socialinių, sveikatos priežiūros, teisinių ir kt.) pakeitimas, leidžiantis asmeniui su negalia turėti tokias pačias galimybes ir dalyvauti tokioje pačioje veikloje kaip ir kiti žmonės.

Pagal UNCRPD 2 straipsnį "Atsisakymas sudaryti tinkamas sąlygas" yra diskriminacija, jei atsisakoma suteikti būtinus ir tinkamus pakeitimus ir pritaikymus (kurie nesukelia "neproporcingos ar pernelyg didelės naštos"⁶⁶) ir yra reikalingi siekiant užtikrinti vienodą naudojimąsi žmogaus teisėmis ar pagrindinėmis laisvėmis arba jų įgyvendinimą. Protingas pritaikymas yra neatsiejama tiesiogiai taikomos nediskriminavimo pareigos, susijusios su negalia, dalis.⁶⁷

⁶⁵ BID - Banco Interamericano de Desarrollo (2019). Somos todos. Inclusión de las personas con discapacidad en América Latina y el Caribe.

⁶⁶ "Neproporcinga ar pernelyg didelė našta" turėtų būti suprantama kaip viena sąvoka, nustatanti pareigos suteikti tinkamas sąlygas ribas. Abi sąvokos turėtų būti laikomos sinonimais tiek, kiek jos nurodo tą pačią idėją: kad prašymas dėl tinkamo būsto pritaikymo turi būti susietas su galima pernelyg didele arba nepagrįsta našta, tenkančia prisitaikančiajai šaliai.

⁶⁷ Pagrįstų sąlygų pritaikymo pavyzdžiai: esamų patalpų ir informacijos pritaikymas asmeniui su negalia, įrangos pakeitimas, veiklos reorganizavimas, darbo grafiko keitimas, mokymo programų medžiagos ir mokymo strategijų pritaikymas, medicininių procedūrų pritaikymas arba galimybė naudotis pagalbinais darbuotojais be neproporcingos ar pernelyg didelės naštos.

Svarbu pažymėti, kad pareiga sudaryti tinkamas sąlygas neapsiriboja tik tais atvejais, kai asmuo su negalia paprašė sudaryti sąlygas arba kai galima įrodyti, kad tariamas pareigos turėtojas žinojo, jog atitinkamas asmuo turi negalią. Ji taip pat turėtų būti taikoma tais atvejais, kai potencialus pareigos turėtojas turėjo suprasti, kad atitinkamas asmuo turi negalią, dėl kurios gali prireikti pritaikymo, kad būtų pašalintos kliūtys naudotis teisėmis.

3.3.2 Kokias pagrindines politikos kryptis ir strategijas reikia parengti, kad būtų galima teikti įtraukias paslaugas? Tarpsektorinis veiksmų koordinavimas

Būtinios sąlygos:

- **VSPT bendradarbiavimas.** Intervencijos ir paslaugos moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, turi būti teikiamos bendradarbiaujant įvairiems medicinos, teismų, policijos ir kt. sektoriaus dalyviams. VSPT bendradarbiavimas yra labai svarbus siekiant užtikrinti reaguojančias ir veiksmingas paslaugas moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu. Būtina sąlyga, kad šios paslaugos būtų prieinamos ir prieinamos visoms moterims, nes priešingu atveju toks bendradarbiavimas iš pradžių bus neveiksmingas ir beprasmis. Pavyzdžiui, jei pirminės sveikatos priežiūros tarnybos gydytojas žino apie problemą ir supranta, kad aukai gresia pavojus, tačiau negali jos nukreipti į tarnybą ar saugų ir tinkamą šaltinį, prevencinis darbas tampa neįmanomas.
- **Veiksmų koordinavimas.** Labai svarbu, kad veiksmai būtų gerai koordinuojami tiek kiekvienos institucijos viduje, tiek įvairiuose jos departamentuose ar skyriuose, tiek išorėje tarp skirtingų agentūrų. Siekiant gero koordinavimo, svarbu, kad visi subjektai aiškiai žinotų savo ir kitų subjektų veiklos sritį.

- **Tinkami ištekliai.** Visoms tarnyboms ir institucijoms, susijusioms su smurto prieš moteris ir vyrus atvejais, tinkami ir pakankami ištekliai taip pat yra būtina sėkmingos intervencijos ir veiksmingo bendradarbiavimo sąlyga. Pavyzdžiui, regione gali būti labai veiksminga greitosios pagalbos tarnyba, tačiau jei nėra ligoninės, kuri galėtų priimti sergančius ar sužeistus žmones, tikslas suteikti tinkamą medicininę pagalbą nebus pasiektas. Tai taip pat yra kliūtis pasirūpinti smurto lyties pagrindu aukomis tapusiomis moterimis, kai tinkamų išteklių yra, bet jie pertekliniai. Todėl svarbu ne tik turėti pakankamai išteklių, bet ir tai, kad pačiuose ištekliuose būtų pakankamai darbuotojų, specialiai apmokytų smurto lyties pagrindu ir negalios klausimais, kad būtų galima patenkinti poreikį.
- **Aiškios veiksmų apimtys ir gairės ir (arba) protokolai.** Kiekviena su SLP susijusi agentūra turi būti aiškiai nustačiusi ne tik savo veiklos sritį, bet ir pagrindines gaires ar protokolus. Bendradarbiavimo tikslais svarbu, kad įvairūs agentai keistųsi šia informacija, kad kiekvienas iš jų galėtų aiškiau suvokti, kur prasideda, baigiasi ar sąveikauja su kitais agentais ir kokiais rūpinimosi auka etapais.
- **Gerą patirtimi ir normomis grindžiamas bendradarbiavimas.** Geras bendradarbiavimas turi būti grindžiamas gerąja įvairių dalyvaujančių subjektų praktika. Jei savo agentūroje (organizacijoje) neturime gerosios praktikos ar pagrindinių normų (pvz., neturime protokolo, kaip elgtis netinkamo elgesio, prievartos ir smurto atvejais), tikėtina, kad tai turės įtakos mūsų darbui su kitomis agentūromis ir bus kliūtis geram bendradarbiavimui, nes mūsų reakcija gali būti nenuosekli. Tokiu atveju mūsų bendradarbiavimo partneriai tai pastebės, o jų pasitikėjimas mumis ir tuo, ko jie gali tikėtis iš mūsų veiksmų, bus paveiktas.
- **Dalintis svarbia informacija ir susitarti dėl svarbiausių klausimų.** Pavyzdžiui, susitarkite dėl grėsmės įvertinimo ir aukos saugumo planavimo. Daugeliui SLP aukų gresia didelis pavojus vėl patirti smurtą. Užkertant kelią smurtui ir vengiant jo pasikartojimo, agentūros gali būti sėkmingos tik tuo atveju, jei

didžiausią dėmesį skirs aukos saugumui ir panašiai vertins pavojaus rodiklius. Svarbus žingsnis siekiant šio tikslo - sukurti tarpdisciplinines komandas, kuriose būtų galima dalytis įvairiais atvejais, o skirtingų sričių specialistai galėtų tinkamai tarpdiscipliniškai reaguoti.

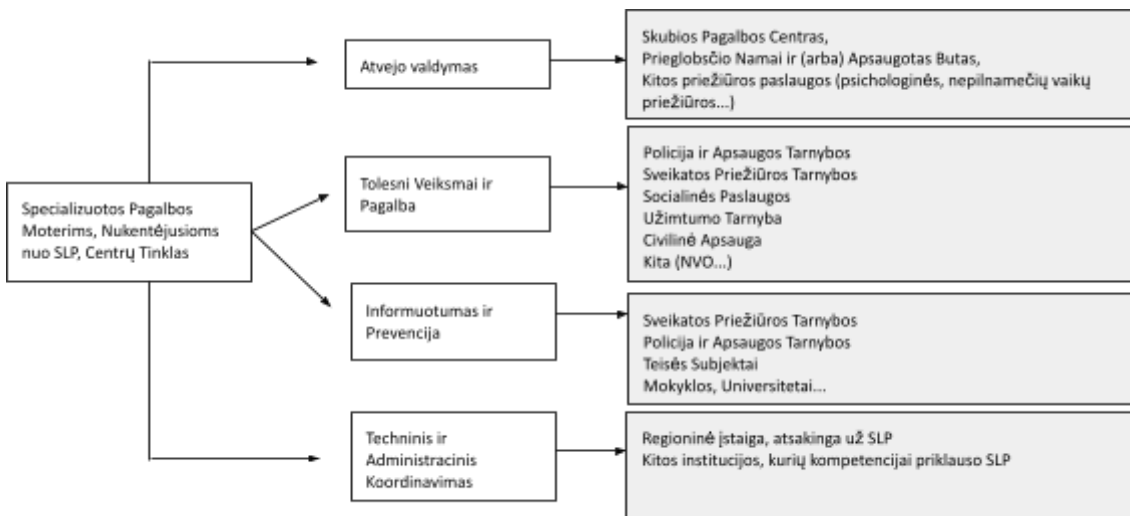
- **Įtraukti lyčių aspektą ir feminizmą kaip pagrindinį ir kompleksinį klausimą į visus veiksmus ir institucijas.** Be to, svarbu, kad visi pagrindiniai veikėjai būtų specialiai apmokyti, kaip tai taikyti. Svarbu ne tik įtraukti, jei į duomenis atsižvelgsime į lyties kintamąjį, bet ir svarbu, kad rezultatai, kuriais siekiama atsižvelgti į lyties ir negalios kintamuosius, taip pat kad institucijų veiksmai būtų apgalvoti ir planuojami nuo pat pradžių atsižvelgiant į šiuos du kintamuosius.

Toliau esančioje lentelėje pateikiamas galimo koordinavimo proceso, pagrįsto specializuotų priežiūros centrų, skirtų moterims, nukentėjusioms nuo SLP, tinklu, pavyzdys.

5 lentelė. Galimo koordinavimo proceso pavyzdys (parengta autorių nuožiūra) ⁶⁸

⁶⁸ Individualus priežiūros planas smurto dėl lyties aukoms. Leidinys su moterų turinčių negalią priežiūros gairėmis (2017 m.). Mursijos regiono šeimos ir lygių galimybių ministerija. Moterų generalinis direktoratas

3.4. Pagrindiniai smurto lyties pagrindu prieš moteris su negalia prevencijos aspektai

- **Atnaujinti smurto lyties pagrindu sampratą:** Remiantis SOTA ataskaitoje surinkta informacija, esama įstatymų, priemonių ir politikos priemonių, kuriose smurtas lyties pagrindu suvokiamas ribotai. Vienas svarbiausių smurto lyties pagrindu prevencijos aspektų - pritaikyti smurto lyties pagrindu apibrėžtį prie tarptautinių dokumentų, pavyzdžiui, Stambulo konvencijos. Tai leistų dalytis priemonėmis ir politika ir Europos lygmeniu ir pakelti moterų apsaugos lygį visose šalyse.
- **Informuotumo didinimas:** Geriausias būdas sukurti kultūrą be smurto lyties pagrindu prasideda nuo moterų ir vyrų lygybės ugdymo nuo ankstyvo amžiaus ir šio ugdymo tęstinumo visą gyvenimą, tiek mokantis profesijos, tiek ją atliekant. Savo ruožtu labai svarbu nuolat mokyti specialistų komandas, kurios kasdien atpažįsta šį smurtą ir įsikiša, kad jį sušvelnintų, atsižvelgiant į specifinius moterų su negalia ir nukentėjusių nuo smurto lyties pagrindu poreikius. Kartu labai svarbu didinti moterų su negalia informuotumą apie smurtą lyties pagrindu ir įvairius specializuotus išteklius, kuriais gali naudotis aukos, rengiant įvairias kampanijas ir platinant medžiagą įvairiais prieinamais formatais, pavyzdžiui, lengvai skaitomą.
- **Vyrai prieš smurtą:** Skatinti visus visuomenės narius, ypač vyrus ir berniukus, aktyviai prisidėti prie visų formų smurto prevencijos. Jie turi būti laikomi smurto prieš moteris kaltininkais ir kartu neatsiejama šio smurto nutraukimo dalimi. Tai galima padaryti pasitelkiant įvairias iniciatyvas, pavyzdžiui, mišrius smurto lyties pagrindu prevencijos mokymus, kuriuose vyrai ir berniukai aktyviai dalyvauja kaip gero elgesio ir kovos su smurtu skatintojai. Be to, informuotumo didinimo kampanijos, kurioms vadovauja vyrai, gali suteikti priemonių ir gerosios praktikos pavyzdžių smurtui lyties pagrindu panaikinti ir su juo kovoti.⁶⁹

⁶⁹ Įvairių tokių kampanijų pavyzdžių rasite šiose nuorodose:

""Avon" moterų fondas" - Pasakyk "ne" smurtui lyties pagrindu / simboliniam smurtui:

<https://www.youtube.com/watch?v=Z6RHsjpifW0>

""Avon" moterų fondas" - smurto prieš moteris kampanija:

<https://www.youtube.com/watch?v=IQjxslRQFgE>

- **Duomenys ir statistika:** Norint veiksmingai kovoti su smurtu lyties pagrindu prieš moteris su negalia, būtina daugiau apie jį žinoti. Jo įvardijimas, identifikavimas, matavimas ir tyrimas, pradedant priežastimis ir baigiant pasekmėmis, padeda paneigti mitus ir geriau orientuoti reagavimo strategijas. Turint palyginamą ir nuolat atnaujinamą informaciją apie smurto aukas, suskirstytą pagal negalios tipą ir lytį, galima šią problemą laikyti sisteminė nelygybės problema, o ne atsitiktine.
- **Moksliniai tyrimai:** Atlikti konkrečius ir specializuotus mokslinius tyrimus, kuriuose būtų taikomas kompleksinis požiūris į smurtą lyties pagrindu, atsižvelgiant į moterų su negalia įvairovę ir ypatumus. Šie tyrimai turėtų apimti įvairias smurto prieš moteris su negalia rūšis, įskaitant skaitmeninį smurtą ar priverstinę sterilizaciją.
- **Pagalbos specialistai.** Apmokykite ir įtraukite įvairius paramos specialistus, pavyzdžiui, ankstesniame skyriuje paaiškinant tarpininką, kad moterims su negalia būtų suteikta būtina parama, kuri padėtų joms įveikti smurto sukeltus reiškinius.
- **Koordinavimas ir bendri protokolai.** Parengti koordinavimo priemonės ir bendrus smurto lyties pagrindu prevencijos ir aptikimo protokolus, kurie būtų taikomi socialinių ir socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų centrų tinkle, koordinuojant su specializuotomis asmenų su negalia tarnybomis.
- **Standartizuotos priemonės.** Sukurti patvirtintą ir standartizuotą priemonę, kad būtų lengviau nustatyti smurtą lyties pagrindu prieš moteris su negalia.⁷⁰
- **Informacija:** Informacijos, skirtos vyrams ir berniukams, jaunuoliams ir paaugliams bei jų aplinkai, gerinimas, siekiant nustatyti ir savarankiškai atpažinti negeranorišką, seksistinį ir smurtinį elgesį ir požiūrį.

"Tada kas" kampanija 25N 2022 m. Ispanijos vyriausybė:

<https://www.youtube.com/watch?v=vxfR1-zqdwY>

⁷⁰ Įvairūs šių priemonių pavyzdžiai:

- ❖ Bendra standartizuota priemonė, skirta ankstyvam smurto lyties pagrindu nustatymui nacionalinėje sveikatos sistemoje (2021 m.). Ispanijos vyriausybė:
https://www.sanidad.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/Doc_Aprobado_CISNS_Instrum_Estandariz_Detec_Temprana_VG_1Dic2021_OSM.pdf
- ❖ Hudson, W.W. ir McIntosh, S.R. (1981). Smurto prieš sutuoktinį vertinimas: Dvi kiekybiškai įvertinamos dimensijos. *Journal of Marriage and Family*, 43(4): 873-888. doi:10.2307/351344.

Co-funded by
the European Union

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

- **Specializuotų specialistų intervencija:** Pasirašyti susitarimus su psichologijos, socialinio darbo, socialinės pedagogikos ir kriminologijos profesinėmis asociacijomis, taip pat su kitais subjektais, kad agresoriai galėtų gauti intervenciją, kurią atliktų specialistai, besispecializuojantys asmenų su negalia srityje, apmokyti ir turintys patirties, remiantis feministiniu, tarpsektoriniu ir Žmogaus teisių požiūriu.
- **Patirtį turintys instruktoriai ekspertai:** Skatinti nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusių moterų su negalia, kurios gali pasidalinti savo liudijimais, dalyvavimą ne tik rengiant visai visuomenei skirtus mokymus, bet ir rengiant kampanijas.⁷¹ Taip pat rengiant veiksmų protokolus ir kuriant nustatymo priemones. Moterys su negalia turi gyvenimiškos patirties, specialių mokymų, atlieka mokslinius tyrimus ir yra Žmogaus teisių ir moterų teisių aktyvistės, todėl jų, kaip instruktorių, dalyvavimas turi daug didesnę poveikį ir vertę.

⁷¹ Įvairių tokių kampanijų pavyzdžių rasite šioje nuorodoje:

#Voytapadanocallada:

<https://www.plenainclusion.org/noticias/con-el-lema-voy-tapada-no-callada-plena-inclusion-convoca-a-todas-las-mujeres-a-una-manifestacion-virtual-contra-la-violencia-machista/>

Co-funded by
the European Union

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

3.5. Nuorodos ir papildoma informacija

- http://www.convenciondiscapacidad.es/wp-content/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion.pdf
- http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Bridging_Gaps_MultiAgency_Cooperation_2006_English.pdf
- <https://www.endvawnow.org/en/articles/319-developing-coordinated-community-responses-.html?next=329>
- <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

**Co-funded by
the European Union**

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

4. Moterys su negalia ir SLP

Ankstesniuose skyriuose parodyta, kad moterys su negalia, deja, yra labiau pažeidžiamos dėl smurto lyties pagrindu. Šiame skyriuje ketiname apginti pridėtinę vertę, kurią suteikia moterų su negalia įtraukimas ir tiesioginis dalyvavimas kuriant jautrias ir įtraukias paslaugas aukoms. Jie žino, kokie yra jų poreikiai ir reikalavimai, todėl labai svarbu, kad jie patys galėtų juos išreikšti ir apginti, gavę reikiamą paramą, prieš kitus veikėjus. Tačiau, kad galėtų išreikšti ir apginti savo reikalavimus, moterys su negalia turi žinoti ir suprasti tam tikrus su smurtu lyties pagrindu susijusius klausimus, kurie joms ypač aktualūs. Šiuos klausimus pabandysime aptarti šiame skyriuje.

4.1. Žinoti ir ginti savo teises: Pagalbos paslaugos SLP aukoms ir teisingumo sistema

Stambulo konvencijos⁷² 20 straipsnyje "Bendrosios pagalbos paslaugos" kalbama apie bendrąsias priežiūros paslaugas moterims, nukentėjusioms nuo SLP:

1. *Šalys imasi būtinų teisės aktų ar kitų priemonių, kad užtikrintų aukoms galimybę naudotis paslaugomis, padedančiomis lengviau atsigausti po smurto. Šios priemonės prireikus turėtų apimti tokias paslaugas, kaip teisinės ir psichologinės konsultacijos, finansinė pagalba, apgyvendinimas, švietimas, mokymas ir pagalba ieškant darbo.*
2. *Šalys imasi būtinų teisės aktų ar kitų priemonių, kad užtikrintų, jog aukos turėtų galimybę naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, kad paslaugoms būtų skiriama pakankamai lėšų, o specialistai būtų apmokyti padėti aukoms ir nukreipti jas į atitinkamas tarnybas.*

Šiuo metu aktualu tai, kad ne visi asmenys su negalia žino savo teises, jiems prieinamas paslaugas ir kaip jomis pasinaudoti. dėl paramos programų ir savarankiško gyvenimo sprendimų bei prieinamų paslaugų trūkumo asmenys su negalia tampa pažeidžiami ir priklausomi. Todėl reikia daugiau dėmesio ir pastangų skirti specialiai joms pritaikytiems mokymams, kad jos įgytų daugiau galių, taip pat labai svarbu suteikti joms prieinamą informaciją apie šias teises.

⁷² <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

4.1.1. Kokios pagalbos paslaugos teikiamos moterims, nukentėjusioms nuo SPL?

Tai paslaugos, kurių tikslas - teikti visapusišką pagalbą moterims, nepilnamečiams ir priklausomiems asmenims, nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu. Pagrindinės teikiamos paslaugos yra apgyvendinimas, parama maistu, psichosocialinė priežiūra, teisinės konsultacijos, įdarbinimo konsultacijos ir apsauga.

Naudodamosi šiomis paslaugomis moterys gali:

- gauti patarimų apie veiksmus, kurių jie gali imtis, ir savo teises.
- žinoti, į kokias tarnybas gali kreiptis dėl materialinės, medicininės, psichologinės ir socialinės pagalbos.
- galimybė naudotis įvairiais apgyvendinimo šaltiniais (prieinamais avariniais, laikiniais prieglobsčio, apsaugotais centrais ir t. t.), kuriuose užtikrinamas jų saugumas ir patenkinami pagrindiniai poreikiai.
- atgauti fizinę ir (arba) psichologinę sveikatą.
- mokytis, įsidarbinti arba grįžti į darbo rinką.
- gauti psichosocialinę paramą per visą atsigavimo laikotarpį, kad būtų išvengta dvigubos viktimizacijos.

Smurto lyties pagrindu aukų priežiūros tarnybos taip pat yra informacijos ir konsultacijų centrai, skirti ne tik aukoms, bet ir žmonėms, kuriems reikia informacijos, ir (arba) specialistams, kuriems reikia patarimų, kaip padėti plėtoti smurto lyties pagrindu prevencijos veiklą. Kai kurios iš šių paslaugų yra skubios pagalbos telefono numeris (pavyzdžiui, 112); nemokamos teisinės konsultacijos, aukų informavimo ir paramos paslaugos (ne internetu ir internetu) ir kt.

Pirmasis kontaktas nemokama pagalbos telefono linija yra labai svarbus, nes ja galima gauti patarimų ir paramos, praktinės informacijos apie nusikaltimus ir prievartą, nukreipti į esamus vietos bendruomenės išteklius, taip pat į specializuotą teisingumo ir socialinių paslaugų sistemą, todėl labai svarbu, kad šis pirmasis kontaktas būtų užmegztas naudojantis paslaugomis, kurios yra visiškai prieinamos moterims su negalia, neatsižvelgiant į tai, kokių paramos poreikių moteris turi.

Šia prasme labai svarbu turėti galimybę įvertinti ir peržiūrėti šiose tarnybose įdiegtas prieinamumo priemones. Kai kurios paslaugos, kurios laikomos įtraukiomis, gali neatsižvelgti į visus paramos poreikius. Tai ypač pasakytina apie žmones su sensorine negalia ir autizmu.

Paramos paslaugos SLP aukoms projekte RESPONSE dalyvaujančiose šalyse

Nors yra bendrų paramos nuo smurto nukentėjusiems asmenims paslaugų bruožų, skirtingose šalyse arba skirtinguose kiekvienos šalies regionuose jos teikiamos nevienodai.

PRANCŪZIJA

Prancūzijoje moterims, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, teikiamos įvairios paramos paslaugos:

Nacionalinės pagalbos linijos, teikiančios emocinę paramą ir konsultacijas moterims, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu. Pavyzdžiui, Nacionalinės moterų solidarumo federacijos (Fédération Nationale Solidarité Femmes) 3919 linija ir "Viols Femmes Information" pagalbos linija 0800 05 95 95.

Vietos paramos ir priežiūros įstaigos:

- Dienos centrai, kuriuose smurtą patyrusioms moterims suteikiamas pirminis priėmimas ir išklausa, o vėliau jos gali būti nukreipiamos į kitas struktūras ir partnerius. Jų tikslas - paruošti smurtą patyrusias moteris ir jų vaikus išeiti iš namų arba užkirsti jiems kelią ir užkirsti kelią kritinėms situacijoms. Jos taip pat gali teikti praktines paslaugas (pašto dėžutė, dušas, skalbykla, bagažo saugykla) ir specialistų konsultacijas.
- Priėmimo, išklauso ir konsultavimo centrai (LAEO), kuriuose, be dienos centrų vykdomos veiklos, teikiama informacija, psichologinė pagalba ir ilgalaikė parama.
- Nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių moterų atstovai, atliekantys vietos koordinatoriaus vaidmenį.

- Nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims psichologinę pagalbą teikia konsultavimo tarnybos, pavyzdžiui, Informacijos apie moterų ir šeimos teises centrai (Centres d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles).

Nuo smurto artimoje aplinkoje bėgančioms moterims gali būti suteiktas **skubus apgyvendinimas**, pavyzdžiui, Centres d'Hébergement et de Réinsertion Sociale (CHRS).

Smurtą patyrusioms moterims teikiama **teisinė pagalba**, kad jos gautų apsaugos orderius, pateiktų skundus ir gautų teisinį atstovą. Pavyzdžiui, Aide Juridictionnelle (teisinė pagalba) ir moterų teisių advokatų asociacijos.

Medicinos tarnybos teikia medicininę pagalbą moterims, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, įskaitant skubią pagalbą, teismo medicinos ekspertizes ir psichologinę pagalbą. Pavyzdžiui, šeimos planavimo centrai (Centres de Planification Familiale).

Svarbu pažymėti, kad Prancūzijoje nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims teikiamos ir kitokio pobūdžio paramos paslaugos, pavyzdžiui, įdarbinimo programos ir mokymo programos specialistams, dirbantiems su smurto aukomis. Be to, bendruomenės grupės, įskaitant LGBTQ+ grupes, siūlo paramos paslaugas moterims, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu.

VENGRIJA

Teisinės gynybos priemonės, parama aukoms ir skundų forumai, kuriais galima pasinaudoti įtariamoms prievartos ar nusikaltimo atvejais.⁷³:

- Baudžiamojo proceso pradžia, pranešimas policijai. Dažniausia baudžiamojo proceso pradėjimo priežastis įtariamų nusikalstamų veikų atvejais yra pranešimas policijai, kuris yra ne kas kita, kaip įtarimą pareiškusio asmens pareiškimas valdžios institucijoms (pvz., policijai) apie tai, kad jis žino apie nusikalstamos veikos dalyką.
- Bylos iškėlimas Pagrindinių teisių komisarui (kai teisės aktas pažeidžia arba gali pažeisti pagrindinę teisę, jei išnaudotos visos galimos administracinės teisių gynimo priemonės, įskaitant administracinio

⁷³ Gazsi, A. *Analitinis teisės gynimo priemonių, taikomų fizinės ir kitokios žalos neįgaliesiems atvejais, taip pat piktnaudžiavimo ir nepriežiūros atvejais, pristatymas*. 2015. <https://fszk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Seg%c3%a9danyag-a-Fogyat%c3%a9koss%c3%a1g-%c3%a9s-ab%c3%bazus-c-%c3%batmutat%c3%b3hoz.pdf>

sprendimo teisminę peržiūrą, arba pareiškėjas negali pasinaudoti jokiais kitomis teisių gynimo priemonėmis).

- Teisių gynimo priemonės vienodo požiūrio reikalavimo pažeidimo atveju: Vienodo požiūrio komisaro biuro, kuris yra atskiras Pagrindinių teisių komisaro padalinys, procedūros pradėjimas⁷⁴.
- Inicijuoti aukų apsaugos ir paramos aukoms paslaugas, kreiptis pagalbos į nevyriausybinės organizacijos, dirbančias aukų ir asmenų su negalia apsaugos srityje.

Nukentėjusiųjų apsauga, pagalbos aukoms paslaugos, organizacijos:

- **Paramos aukoms tarnybos ir paramos aukoms centrai:** Be paramos aukoms tarnybų, veikiančių sostinėje ir apskričių valdžios įstaigose, keliuose didžiuosiuose miestuose jau veikia paramos aukoms centrai.⁷⁵
- **Pagalbos aukoms pareigūnų tinklas:** Specialias policijos paramos aukoms užduotis vykdo paramos aukoms pareigūnų tinklas (ORFK instrukcija Nr. 2/2013 (I. 31.) dėl policijos paramos aukoms užduočių).
- **Nacionalinė krizių valdymo ir informavimo pagalbos linija:** kaip pavyzdį pateikiame NVO Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft.⁷⁶
- **Krizių ambulatorinės klinikos: Šiuo metu šalyje veikia 9 krizių ambulatorinės klinikos.** Krizių ambulatorinės klinikos - tai pagalbos žmonėms tarnyba, kuri pasitelkia smurto artimoje aplinkoje srities specialistus, padedančius smurto artimoje aplinkoje aukoms, taip pat jų šeimoms ir su jomis susiduriantiems paslaugų teikėjams, taip užkertant kelią rimtoms krizinėms situacijoms.
- **Teisinė pagalba ir advokato atstovavimas:** Sostinės ir apygardos teisminių tarnybų teisinės pagalbos skyriai⁷⁷.
- **Vaikams:** Pagal 1997 m. Vaikų apsaugos ir globos administravimo įstatymo XXXI, iš dalies pakeisto 2019 m., 61 straipsnio 2 dalį, regioninės vaikų apsaugos tarnybos gali teikti vadinamąją "Barnahus" paslaugą, sukurtą pagal Islandijos modelį. Šios paslaugos tikslas - apsaugoti seksualinės prievartos

⁷⁴ Vienodo požiūrio į pagrindines teises generalinis direktoratas: <https://www.ajbh.hu/ebff-mikor-serul-az-egyenlo-banasmod-kovetelmenye>

⁷⁵ <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>

⁷⁶ Interneto svetainė ir kontaktinė informacija: <https://okit.hu/>

⁷⁷ Daugiau informacijos rasite čia: <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>

aukomis tapusius vaikus nuo pakartotinai traumuojančio daugkartinių apklausų poveikio įrodinėjimo ir baudžiamojo proceso metu ir apsaugoti vaiką nuo kitų rimtai traumuojančių veiksmų proceso metu, jei asmeniui su negalia, nukentėjusiam nuo prievartos, siūloma pasinaudoti šia galimybe.

- Žurnalai: Rekomenduojame žurnalus, kuriuos galima rasti Nacionalinio neįgalumo ir socialinės politikos centro (NFSZK) interneto svetainėje, kurioje pateikiama informacija apie piktnaudžiavimo problemą ir organizacijų pavadinimai bei kontaktiniai duomenys:
 - o Piktnaudžiavimo prevencijos jautrumo didinimo programos pagalbinis leidinys, redagavo Zsófia Horváth Išleido Fogyatékos Personek Esélyegyenlőségért Közhazsnú Nonprofit Kft (NFSZK, 2017)⁷⁸.
 - o Neįgalumas ir piktnaudžiavimas lengvai suprantama forma (NFSZK)⁷⁹.
 - o Neįgalumas ir piktnaudžiavimas - vadovas paslaugų teikėjams (NFSZK)⁸⁰.

LIETUVA

Moterims, patyrusioms smurtą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka garantuojama nemokama psichologinė pagalba, laikinas apgyvendinimas, nemokama specializuota kompleksinė pagalba, specializuotų pagalbos centrų, savivaldybių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų teikiama pagalba, įskaitant ilgalaikės pagalbos paslaugas⁸¹.

Dauguma (60 proc.) smurtą šeimoje patyrusių Lietuvos gyventojų niekur nesikreipė pagalbos. Nukentėję žmonės bijo prašyti pagalbos, nes gėdijasi, kaip juos įvertins artimieji ir draugai. Kartais tokia baimė kyla iš netikėjimo, kad kas nors gali padėti, nepasitikėjimo institucijomis. Kartais sunku ką nors pakeisti, o kai esi šoko ir streso būsenoje, sunku priimti informaciją. Nukentėjusieji skundėsi informacijos apie pagalbos galimybes stoka, teigė nepasitikintys psichologais, vaiko teisių apsaugos specialistais, kartais jautė skeptišką teisėsaugos pareigūnų požiūrį. Baimingas aukų nuostatas stiprina tai, kad smurtą, ypač psichologinį, sunku įrodyti.

⁷⁸ https://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/06/Ab%C3%BAzusprevenci%C3%B3_kiadv%C3%A1ny.pdf

⁷⁹ <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-bantalmazas/>

⁸⁰ <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-abuzus-utmutato-szolgalatok-szamara/>

⁸¹ Pagalbos smurtą patyrusiems asmenims esminių žmogaus teisių srityje ataskaita, 2020 m. gruodžio 31 d., Nr. NŽTI-2020/1-1, Vilnius: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/01/NZTI-2020-1-1-3D-122_2021-01-142.pdf

Asmenys su negalia beveik du kartus dažniau patiria smurtą šeimoje ir net tris kartus rečiau kreipiasi pagalbos. Dažnai smurtą prieš asmenis su negalia patiria iš globėjų ar rūpintojų, kurie gyvena iš asmens su negalia gaunamų pašalpų.

Tai iš dalies nuo informacijos izoliuota visuomenės grupė. Policijos pareigūnai dažnai būna vieninteliai, iš kurių asmenys su negalia gauna informacijos apie savo teises. Tačiau kai kuriais atvejais jiems gali trūkti kompetencijos bendraujant su asmenimis su negalia. Be to, asmenims su negalia sunkiau suprasti informaciją ir jie dažnai ją pamiršta⁸².

Smurto aukoms gali padėti šios organizacijos:

- **Policijos pareigūnai** turi teisę imtis teisinių veiksmų, kad sustabdytų smurtą ir apsaugotų auką. Policija užtikrina, kad smurtas būtų nedelsiant nutrauktas. Taip policija stebi šeimas arba asmenis, kurie yra linkę smurtauti. Policijos pagalba aukai apima kelias sritis. Pirmiausia tai tinkamas ir adekvatus reagavimas į pranešimus apie smurtą, pavyzdžiui, greitas atvykimas į įvykio vietą. Svarbu užtikrinti, kad smurto aukos kuo labiau pasitikėtų policijos pareigūnais ir nebijotų į juos kreiptis, jei patyrė smurtą. Informacija apie tai, kad smurto atveju arba iškilus grėsmei sveikatai ir gyvybei būtina skambinti numeriu 112, platinama viešai ir yra gerai matoma viešojoje aplinkoje.⁸³
- Siekiant apsaugoti moteris nuo galimo smurto, smurtautojui visada išduodamas **apsaugos nuo smurto orderis (orderis)**. Priėmus apsaugos nuo smurto orderį, smurtautojas įpareigojamas:⁸⁴
 1. laikinai išsikraustyti iš gyvenamosios vietos, jei jis gyvena su asmeniu, kuris gali būti patyręs, neatsižvelgiant į tai, kam priklauso teisė į būstą;
 2. nesilankyti smurtą patyrusio asmens gyvenamojoje vietoje, nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti ir neieškoti ryšių su juo.

⁸² Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė (2019). Smurtas šeimoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas, kokybinio tyrimo ataskaita. Vilnius, Sprendi tu: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)

⁸³ Dr. Gintaras Chomentauskas, Dr. Edita Dereškevičiūtė, Dovilė Murauskienė (2017). Smurtas šeimoje: atpažinimas, parama, prevencija. Vilnius, Žmogaus studijų centras. ISBN 978-609-438-015-0. <https://bukstipri.lt/doclib/i8hljxfbnage1mgk11frvfnsxwmmzx6t>

⁸⁴ Ramunė Jakštienė. Smurtas prieš moteris šeimoje: baudžiamoji teisinė apsauga, daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė(01 S) VILNIUS, 2019: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Apsaugos nuo smurto orderis išduodamas neatsižvelgiant į tai, ar priimtas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą.

Visais atvejais, kai pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl smurto prieš moteris panaudojimo, prokuroras turi priimti sprendimą ir spręsti dėl ikiteisminio tyrimo priemonių pagal Baudžiamojo proceso kodeksą. Prokuroras, kai į jį kreipiasi asmuo, informuodamas apie patirtą ar galimą patirti smurtą, ir smurtą patyrusio asmens rašytiniu prašymu, turi teisę nedelsdamas, nuo šio prašymo gavimo dienos, išduoti smurtautojui apsaugos nuo **smurto** orderį.

- **Baudžiamoji justicija** reaguoja į įrodytus smurto padarinius. Tiriant smurtines nusikalstamas veikas, reikėtų pastebėti, kad daugiau atvejų yra susiję su smurtu prieš moteris su negalia. Nukentėjusioji turi teisę dalyvauti tyrime, susipažinti su jo eiga ir bylos dokumentais, duoti parodymus, prašyti apklausti liudytojus, įskaitant šeimoje gyvenančius nepilnamečius vaikus. Ikiteisminio tyrimo metu nukentėjusysis turi teisę pateikti prašymą pakeisti ar papildyti Baudžiamojo kodekso straipsnius, pagal kuriuos pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl smurto artimoje aplinkoje.
- Kita labai svarbi grandis smurto atveju yra **Specializuotos kompleksinės pagalbos centras**, kuris, gavęs informaciją iš policijos apie smurto atvejį ir duomenis apie smurto riziką patiriantį asmenį arba smurtą patyrusį asmenį, nedelsdamas susisiekiama su smurto riziką patiriančiu asmeniu arba smurtą patyrusiu asmeniu ir pasiūlo jam specializuotą kompleksinę pagalbą. Specializuotos pagalbos centrai taip pat tarpininkauja su kitomis institucijomis, siekdami užtikrinti, kad nukentėjusysis gautų pagalbą, kurios jam tuo metu labiausiai reikia. Pavyzdžiui, prirėkus jie bendradarbiauja su savivaldybių ar nevyriausybinų organizacijų valdomais krizių centrais, kurie teikia trumpalaikį apgyvendinimą smurto aukoms, negalinčioms likti namuose. Specializuoti kompleksinės pagalbos centrai teikia pagalbą visoje Lietuvoje, kiekvienoje savivaldybėje. Iš viso Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų funkcijas vykdo 14 organizacijų.⁸⁵

Smurtiniai santykiai lemia, kad auka yra priklausoma nuo smurtautojo ir neturi galios pakeisti situaciją. Jei niekas nesikiša, smurtas stiprėja ir gali baigtis sunkiu sužalojimu ar mirtimi.

Nukentėjusiųjų apsauga, pagalbos aukoms paslaugos, organizacijos:

⁸⁵ <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/kontaktai/>

- "Ribologija"⁸⁶ –pelno nesiekianti organizacija, skatinanti kurti saugią nuo seksualinio smurto aplinką ir didinti informacijos apie seksualines teises prieinamumą.
- Asociacija "Lygiai"⁸⁷ – organizacija, teikianti humanitarinę pagalbą moterims, ypač nukentėjusioms nuo seksualinio smurto per karą Ukrainoje.
- Moterų informacijos centras⁸⁸ – nevyriausybinių moterų organizacija, dirbanti lyčių lygybės skatinimo, smurto prieš moteris įveikimo ir visuomenės švietimo srityse.
- Lietuvos moterų teisių gynimo asociacija⁸⁹ – vienija 14 moterų nevyriausybinių organizacijų, kurios vykdo Specializuotų kompleksinės pagalbos centrų (SKPC) funkcijas ir teikia pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims. Asociacija tiria ir sprendžia smurto lyties pagrindu problemą valstybiniu ir tarptautiniu lygiu, daro įtaką valstybės politikos formavimui, užtikrina specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą, stiprina tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir siekia nulinės tolerancijos smurtui.
- Lietuvos moterų teisių gynimo asociacija "Lygus"⁹⁰ – vienija 17 moterų nevyriausybinių organizacijų, kurios visoje Lietuvoje vykdo Specializuotos pagalbos centrų funkcijas ir teikia specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Taip suvienijusios jėgas organizacijos tampa stipresnės ir gali daryti didesnę poveikį.
- Lietuvos neįgaliųjų organizacijų forumas⁹¹ vienija 16 įvairioms negalioms atstovaujančių organizacijų. Forumo tikslas - užtikrinti, kad asmenys su negalia (įskaitant moteris su negalia) turėtų lygias galimybes dalyvauti visose socialinio gyvenimo srityse - švietimo sistemoje, darbo rinkoje ir visuomeniniame gyvenime.
- Lietuvos moterų lobistinė organizacija⁹² -yra Europos moterų lobistinės organizacijos (EMLO), kuri yra didžiausia Europos Sąjungos moterų asociacijų skėtinė organizacija, vienijanti daugiau kaip 2 000 moterų

⁸⁶ <https://www.ribologija.lt/>

⁸⁷ <https://suukraina.lt/pagalba-ukrainai/aukojimas/asociacija-lygiai/>

⁸⁸ <https://www.moteruinformacijoscentras.lt/>

⁸⁹ <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/asociacija/>

⁹⁰ <https://www.lygus.lt/>

⁹¹ <https://www.lnf.lt/>

⁹² <https://lmlo.lt/en/about-us/>

asociacijų 31 šalyje, narė. Misija - skatinti aktyvų moterų NVO dalyvavimą lyčių lygybės politikos ir teisės aktų rengimo bei sprendimų priėmimo procesuose Lietuvoje ir Europoje.

Visos šios organizacijos teikia pagalbą moterims su negalia ir moterims smurto atveju. Savo iniciatyva arba dalyvaudamos didesniuose projektuose jos teikia paramą ir vykdo būtiną šviečiamąją veiklą, kad pašalintų prielaidas smurtui.

LENKIJA

Lenkijoje nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusios moterys gali naudotis tam tikromis priežiūros paslaugomis, tarp kurių galima rasti:

- **Mėlyna linija**⁹³ Lenkijos nacionalinė skubios pagalbos tarnyba smurto šeimoje aukoms buvo įkurta 1995 m. kaip Psichologinės sveikatos instituto filialas prie Lenkijos psichologų asociacijos. Paslaugos apima konsultavimą, teisės kliniką, visoje Lenkijoje veikiančią skubios pagalbos tarnybą elektroniniu paštu, visoje Lenkijoje veikiančią skubios pagalbos tarnybą telefonu, Smurto šeimoje aukų centrą, mokymo kursus ir konsultacinę veiklą nacionalinėms organizacijoms (pvz., departamentams, policijai ir kt.) bei privatiems asmenims.
- **Kampanija "16 kovos su smurtu lyties pagrindu veiksmy dieny"**⁹⁴ tai tarptautinė kampanija, kurią organizuoja Moterų pasaulinės lyderystės institutas ir kuri skirta remti ir koordinuoti smurto lyties pagrindu panaikinimo veiklą vietos, valstybiniu ir tarptautiniu lygmenimis.
- **Pirmasis Lenkijos vaizdo įrašas apie apsaugojimo nuo smurto strategijas:** Filmą lenkų kalba su įgarsinimu, subtitrais ir lenkų gestų kalba. Filme pamatysite įvairias feministines savigynos strategijas, kurias moterys naudoja, kad veiksmingai sustabdytų smurtą.⁹⁵

Ši medžiaga buvo parengta įgyvendinant projektą "Ne reiškia ne - smurto prieš moteris su negalia prevencija". Projektas "No means no" - tai bendradarbiavimas tarp "Autonomia Foundation" iš Lenkijos, "Garance ASBL" ir AWIQ iš Belgijos, "Faire Face" iš Prancūzijos ir "Unvergesslich Weiblich", "Wendo Marburg" ir "Bv Fest" iš Vokietijos.⁹⁶

⁹³ Niebieska Karta - Mėlynoji kortelė - informacija nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims-
https://www.niebieskalinia.info/images/2.06.22_ANG_en_EN.pdf

⁹⁴ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/16-dni-akcji-przeciw-przemocy-ze-wzgledu-na-plec-0>

⁹⁵ informaciją apie tai, kur galima gauti pagalbą. Nuoroda į vaizdo įrašą
<https://www.youtube.com/watch?v=Zzung1KXgc8>

⁹⁶ Vadovo "Kaip moterys turinčios negalią gali apsiginti nuo smurto" išleidimas:
<https://autonomia.org.pl/publikacje/nie-znaczy-nie-jak-kobiety-z-niepelnosprawnosciami-moga-obronic-sie-przed-przemocą/>

Šias brošiūras parengė tarptautinė ekspertų grupė, į kurią įėjo ir moterys su negalia, siekdama nutraukti tylą apie smurtą ir padėti moterims su negalia jam pasipriešinti. Pagrindinė vadovų dalis yra įgalinimo / įgalinimo strategija.

Moterys ras informacijos, kaip apsaugoti nuo smurto ir kaip į jį reaguoti.

Tai pirmasis šaltinis šia tema, kuriame atsižvelgiama į moterų su klausos, judėjimo, regos ir intelekto negalia (taip pat moterų* ir mergaičių* be negalios) patirtį ir gyvenimo realijas.

- 2010 m. rugpjūčio 1 d., įsigaliojo Kovos su smurtu šeimoje įstatymo pakeitimas. Kovos su smurtu šeimoje įstatymo pakeitimu įsteigtos vadinamosios tarpdisciplininės komandos. Tarpdisciplininę komandą sudaro vietos valdžios institucijos vadovas, meras arba miesto meras, paskirdamas į ją socialinės pagalbos organizacinių padalinių, komunos komisijos alkoholio problemoms spręsti, policijos, švietimo, sveikatos apsaugos ir nevyriausybinių organizacijų atstovus. Į tarpdisciplininę komandą taip pat įtraukiami teismo probacijos pareigūnai, taip pat prokurorai ir smurto prevenciją vykdančių institucijų atstovai. Organizacinę ir techninę paramą komandai teikia socialinės paramos centras. Komandos užduotis, be kita ko, yra diagnozuoti smurto šeimoje problemą, vėliau veikti smurto rizikos aplinkoje prevencijos tikslais arba įsikišti į patologijos paveiktą aplinką.

PORTUGALIJA

Portugalijoje smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje teisinė sistema buvo palaipsniui tobulinama ir kartu stiprinama tinklo intervencija.

Smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencija ir kova su juo numatyta Nacionalinėje lygybės ir nediskriminavimo strategijoje (2018-2030 m.)⁹⁷, konkrečiai "Smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo veiksmų plane"⁹⁸. Pilietybės ir lyčių lygybės komisija (portugališka santrumpa CIG) yra nacionalinę strategiją ir atitinkamus veiksmų planus koordinuojanti institucija.

Nacionalinis paramos smurto artimoje aplinkoje aukoms tinklas (portugališka santrumpa RNAVVD), reglamentuojamas Nutarimu Nr. 2/2018.⁹⁹, yra pagrindinė Portugalijos institucinės smurto artimoje aplinkoje

⁹⁷ https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/12/Resol_Cons_-Ministros_61_2018.pdf

⁹⁸ Šiuo metu turima informacijos, kad netrukus bus pristatytas VI kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje veiksmų planas (2023-2026 m.).

⁹⁹ <https://files.dre.pt/1s/2018/01/01700/0067400684.pdf>

prevencijos ir kovos su juo sistemos dalis. Remiantis Portugalijos smurto artimoje aplinkoje srities informaciniu vadovu, kuriame surinkti įstaigų, integruojančių RNAVVD ir kitas tarnybas, teikiančias intervencines paslaugas šioje srityje, kontaktai, Portugalijoje yra 225¹⁰⁰ paramos aukoms struktūros.

Pagalbos smurto artimoje aplinkoje aukoms paslaugos skirstomos į dviejų rūšių: paramos centrus ir prieglaudas. Paramos ir (arba) pagalbos centrai - tai atsakas, kurį sukuria tarnyba, sudaryta iš vienos ar daugiau techninių ir tarpdisciplininių komandų, užtikrinanti pagalbą, paramą ir nukreipimą smurto artimoje aplinkoje aukoms, nepriklausomai nuo jų lyties, siekiant jas apsaugoti. Tai suderintas atsakas tarp: Socialinės apsaugos, švietimo, sveikatos apsaugos, teisingumo ir savivaldybių.

Prieglaudos - tai socialinis atsakas, kuriuo siekiama laikinai priglauti nuo smurto šeimoje nukentėjusias moteris, kurias lydi arba nelydi jų nepilnamečiai vaikai ir kurios dėl saugumo priežasčių negali likti savo įprastoje gyvenamojoje vietoje.

RNAVVD tinklas jungia paramos ir (arba) pagalbos centrus, prieglobsčio namus ir savitarpio pagalbos grupes. RNAVVD teikiamos paslaugos yra nemokamos, vadovaujamosi tomis pačiomis taisyklėmis ir tarp jų galime išskirti konkrečias paslaugas:¹⁰¹

- Psichologinės pagalbos paslaugos vaikams ir jaunimui, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje;

- **Specialiosios paslaugos:** psichikos ligomis sergančioms aukoms (1 prieglobsčio namai); moterims su intelekto negalia, nukentėjusioms nuo smurto šeimoje (1 prieglobsčio namai); migrantų aukoms (3 paramos aukoms tarnybos); seksualinio smurto aukoms (2 nauji statiniai moterims ir 1 statinys vaikams); pagyvenusių žmonių aukoms (3 statomi gyvenamieji namai);

- **Informavimo tarnyba smurto šeimoje aukoms:** tai nemokama, anoniminė ir konfidenciali informavimo telefonu tarnyba, veikianti 24 valandas per parą / 365 dienas per metus, skirta padėti smurto šeimoje aukoms telefonu 800 202 148 arba žinute SMS linija 3060. Kreiptis dėl priežiūros ir emocinės paramos: violencia@cig.gov.pt.

Visos smurto lyties pagrindu ar smurto šeimoje aukos vis dar gali kreiptis į:

¹⁰⁰ <http://www.guiaderecursosvd.cig.gov.pt/#/>, konsultuotasi 2023 m. balandžio 17 d

¹⁰¹ Bendroji priežiūros forma patvirtinta privalomai naudoti visose RNAVVD tarnybose: (įsakymas Nr. 5374/2020, gegužės 11 d.).

-
- **Nacionalinis skubios pagalbos telefono numeris** - 112 (nemokamas, visą parą, 365 dienas);
 - **Nacionalinis socialinės skubios pagalbos telefono numeris** - 144 (nemokamas ryšys, 24 val. per parą, 365 dienas);
 - **Portugalijos paramos aukoms asociacija** (portugališkas trumpinys APAV): Pagalbos aukoms linija: 116 006; nemokama ir veikia nuo 8 iki 23 val.

APAV pateikia interneto svetainę www.infovitimas.pt¹⁰² į kurią kiekvienas gali kreiptis su aukų teisėmis ir baudžiamuoju procesu susijusiais klausimais. Ši svetainė turi įtraukiąją versiją, parengtą asmenims su regos negalia ir klausos negalia, prieinamu formatu.¹⁰³

APAV, bendradarbiaudama su PT fondu (technologijų ir ryšių bendrovė), taip pat teikia individualizuotą paslaugą asmenims su klausos negalia ("Serviin"). Ši tarnyba veikia nuotoliniu būdu vaizdo skambučiais ir asmeniškai, todėl asmenų su klausos negalia bendruomenei suteikiama visa įmanoma pagalba.

- **Elektroninė skundų sistema:** skirta palengvinti skundų ir pranešimų teikimą elektroniniu būdu dėl tam tikrų rūšių nusikaltimų (būtent dėl smurto šeimoje ir netinkamo elgesio)¹⁰⁴. Prieiga per:

<https://queixaselectronicas.mai.gov.pt/Queixas/Registo/Autenticacao/VD>

- **Nusikaltimų aukų apsaugos komisija** - tai nepriklausoma administracinė institucija, atsakinga už tai, kad valstybė smurtinių nusikaltimų aukoms išmokėtų kompensacijų avansus ir smurtas šeimoje. Galima susisiekti telefonu 213 222 490, el. paštu correio.cpvc@sg.mj.pt arba asmeniškai, susitarus dėl susitikimo.

- **Telepagalba smurto šeimoje aukoms**¹⁰⁵: nuotolinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje aukoms sistema siekiama padidinti aukos apsaugą ir saugumą, užtikrinant 24 valandas per parą nemokamą ir tinkamą reagavimą tiek kritiniais, tiek avariniais atvejais. Kontaktai: 217 983 00 arba cig.tassistencia@cig.gov.pt.

- **Smurto artimoje aplinkoje ir prekybos žmonėmis aukų pervežimo paslauga**¹⁰⁶: siekiama užtikrinti saugų nemokamą smurto šeimoje aukų, jų išlaikytinių ir prekybos žmonėmis aukų vežimą keliais. Kontaktai: cig@cig.gov.pt arba transportes@cruzvermelha.org.pt.

¹⁰² <https://www.infovitimas.pt/pt/inicio>

¹⁰³ https://www.infovitimas.pt/inclusivo/surdez/vitima_de_crime/qualquer_pessoa_pode_ser_vitima_de_crime.html

¹⁰⁴ <https://dre.pt/dre/detalhe/portaria/1593-2007-627671>

¹⁰⁵ <https://www.cig.gov.pt/area-portal-da-violencia/portal-violencia-domestica/rnavvd/teleassistencia-a-vitimas-de-violencia-domestica/>

¹⁰⁶ <https://dre.pt/dre/detalhe/decreto-regulamentar/2-2018-114561723>

- **Nacionalinis skubios pagalbos numeris asmenims su klausos negalia:** 961 010 200. Leidžia asmeniui išsiųsti SMS žinutę, kuri iškart sukelia atitinkamą greitąjį reagavimą (policijos ar greitosios medicinos pagalbos tarnybas).

Asmenų su negalia piliečių linija: 808 208 462 (nemokamai). Ši linija yra įtraukta į ombudsmeno atsakomybės sritį ir teikia informaciją apie teises, konkrečias lengvatas, susijusias su socialine, sveikatos, būsto, švietimo pagalba.

- **Skundas dėl diskriminacijos dėl negalios ar padidėjusio pavojaus sveikatai:** <https://www.inr.pt/formulario-de-queixa>, pagal įstatymą 46/2006¹⁰⁷.

Portugalijos saugumo pajėgos, Nacionalinė respublikos gvardija (GNR) ir Viešojo saugumo policija (PSP), turi specializuotas pagalbos aukoms tarnybas ir specialistus, turinčius specialų pasirengimą smurto šeimoje srityje. Policijos institucijos taip pat siūlo smurto artimoje aplinkoje aukoms nuo pat pirmojo kontakto suteikti informaciją apie tarnybas ar organizacijas, į kurias jos gali kreiptis, ir apie tai, kokią paramą jos gali gauti.

NRG¹⁰⁸, yra konkrečių **aukų tyrimo ir paramos joms departamentas** (portugališka santrumpa - NIAVE), paprastai veikiantis baudžiamųjų bylų tyrimo skyrių lygmeniu, arba postų lygmeniu - Tyrimo ir tyrimo grupės (portugališka santrumpa - EII).

VSP¹⁰⁹, veikia **artimųjų ir paramos aukoms grupės**, o keliuose vietovėse yra smurto artimoje aplinkoje baudžiamųjų bylų tyrimo grupės.

ISPANIJA

Ispanijoje SLP aukos turi teisę į visapusišką socialinę pagalbą, kuri apima socialinės priežiūros, skubios pagalbos, paramos ir priėmimo, taip pat visapusiškas atkūrimo paslaugas. Jos turi atitikti nuolatinės priežiūros, skubios pagalbos, paslaugų specializacijos ir profesinės daugiadiscipliniškumo principus. Šių paslaugų tikslas - patenkinti dėl smurto atsiradusius poreikius, atkurti padėtį, kurioje auka buvo prieš smurtą, arba bent jau sušvelninti jo padarinius.

¹⁰⁷ Šio įstatymo taikymas reiškia, kad reikia užkirsti kelią veiksams, dėl kurių pažeidžiamos pagrindinės teisės, atsisakoma arba sudaromos sąlygos naudotis ekonominėmis, socialinėmis, kultūrinėmis ar kitomis teisėmis bet kuriam asmeniui dėl negalios, ir juos ištaisyti. <https://dre.pt/dre/detalhe/lei/46-2006-540797>

¹⁰⁸ <https://www.gnr.pt>

¹⁰⁹ <https://www.psp.pt>

Ispanijoje galima rasti įvairių paramos išteklių ir specializuotų paslaugų moterims ir mergaitėms, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu.¹¹⁰, valstybiniu, regioniniu ir vietos lygmeniu, įskaitant:

- **016 Tarnyba.** Ši tarnyba teikia informaciją ir teises konsultacijas apie smurtą lyties pagrindu. Į ją galima kreiptis tiek telefonu, tiek paštu (016-online@msssi.es). Ji veikia 24 valandas per parą, 365 dienas per metus. Be to, kad ši paslauga yra nemokama, ji prieinama asmenims su klausos ir (arba) kalbos negalia.
 - **SLP aukų dėmesio ir apsaugos tarnyba telefonu (ATENPRO, trumpinys ispanų kalba):** Tai pagalbos ir apsaugos telefonu tarnyba, skirta smurto aukoms. Ši paslauga suteikia SLP aukoms neatidėliotiną ir nuotolinę priežiūrą, suteikiant joms mobilųjį terminalą, kuris leidžia nuolat palaikyti ryšį su priežiūros centru, greitai reaguojančiu į iškilusius atvejus 24 valandas per parą, 365 dienas per metus ir kad ir kur jos būtų.
 - **Smurto lyties pagrindu aukų centrai:** Jų tikslas - teikti visapusišką pagalbą moterims, nepilnamečiams ir priklausomiems asmenims, nukentėjusiems nuo smurto lyties pagrindu. Stacionariuose centruose laikinai apgyvendinamos ir aprūpinamos išlaikymu tiek moterys, tiek jų sūnūs ir dukterys, kartu plėtojamos paramos programos, teikiamos specializuotos konsultacijos ir padedama ieškoti stabilų alternatyvų. Tai gali būti skubios pagalbos centrai, prieglaudos, saugomi butai, centrai moterims, nukentėjusioms nuo prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, arba centrai jaunos moterims, nukentėjusioms nuo smurto, arba centrai kalinėms ir buvusioms kalinėms, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu.
- Kita vertus, nestacionarūs centrai yra specializuoti intervenciniai centrai, skirti nuo smurto aukų patirtų padarinių šalinimui. Tai gali būti psichosocialinės pagalbos centrai, kompleksinės pagalbos nuo seksualinės prievartos nukentėjusioms moterims centrai arba dienos centrai.
- **Nemokama teisiųjų konsultacijų paslauga:** Jos tikslas - padėti nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims, priartinti jas prie teisingumo ir palengvinti jų prieigą prie jo.
 - **Dėmesio asmenims su intelekto negalia nukentėjusiems skyrius (UAVDI, akronimas ispanų kalba):** Tai specializuotas šaltinis, skirtas seksualinės prievartos prieš asmenis su sutrikusiu intelektu atvejams. Ši tarnyba reaguoja į asmenų su intelekto negalia pažeidžiamumą, kai jie gali tapti

¹¹⁰ Government Delegation for Gender Violence, Government of Spain. Guía del sistema de acción y coordinación en casos de violencia de género en España.

<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/guia/docs/GUIADEACCIONESINGLES.pdf>

seksualinės prievartos aukomis ir būti pakartotinai viktimizuoti. Jie teikia konsultacijas ir būtiną palydą per visą teisminį procesą, visada užtikrindami, kad būtų užtikrintos aukų teisės ir pritaikytos procedūros. Taip pat siūlo būtiną psichologinę terapiją, kad auka ir jų artimiesiems gali tekti susidurti su didžiulėmis prievartos pasekmėmis.¹¹¹

- **"VioGen" sistema:** Tai elektroninė sistema, kurioje kaupiama informacija apie smurtą prieš moteris ir vyrus iš įvairių valstybės institucijų, įskaitant valstybės saugumo pajėgas ir įstaigas. Ši sistema leidžia pateikti aukai individualų saugumo planą, pritaikytą konkrečioms aplinkybėms, užtikrinantį aukos apsaugą visoje šalies teritorijoje.¹¹²

4.1.2. Kas yra teismų sistema ir kas ją sudaro?

Teismų sistemos funkcija - užtikrinti, kad institucijos ir piliečiai laikytųsi įstatymų. Piliečiai gali kreiptis į teismus, kad būtų apgintos jų teisės; teismai yra paskutinė jų garantija. Šios funkcijos atliekamos taikant teisę kiekvienu konkrečiu atveju.

Teismai yra atsakingi už įstatymų taikymą konkrečioms situacijoms ir konfliktams. Jų vadovai yra teisėjai, jie prižiūri, kaip sprendžiami konfliktai, taikomi įstatymai ir užtikrinamos visų teisės. Jie vadovaujasi specialiomis taisyklėmis, kurios riboja kai kurias jų teises, kad būtų užtikrintas jų nepriklausomumas ir nešališkumas prieš visus, kai jie vykdo savo funkcijas.

Yra specializuotų teismų arba teismų pagal temas, pavyzdžiui, smurto prieš moteris teismai. Taip pat yra įvairių teismų arba teismų, turinčių konkrečią teritorinę kompetenciją ir organizuojamų skirtingais lygmenimis arba laikotarpiais. Taip organizuojama siekiant užtikrinti, kad tam tikrais atvejais bylas galėtų peržiūrėti aukštesnės instancijos teismai.

RESPONSE projekte dalyvaujančių šalių teismų sistemos

Labai svarbu nepamiršti, kad nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusios moterys turi teisę pranešti apie patirtą agresiją. Tai reiškia, kad moterims tenka susidurti su teisminėmis procedūromis, kurios dažnai būna

¹¹¹ Servicio de Información sobre Discapacidad. Unidad de Atención a Víctimas con Discapacidad (UAVDI).

https://sid-inico.usal.es/centros_servicios/unidad-de-atencion-a-victimas-con-discapacidad-uavdi/

¹¹² VioGen System. Spanish Ministry of the Interior.

<https://www.interior.gob.es/opencms/ca/servicios-al-ciudadano/violencia-contra-la-mujer/sistema-viogen/>

labai sudėtingos ir daugeliu atvejų neturi jokių pritaikymų, kurie leistų visapusiškai dalyvauti MSN ir išvengti pakartotinės viktimizacijos.

Kaip ir pagalbos paslaugų, skirtų nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims su negalia, atveju, teismų sistemos įvairiose šalyse veikia skirtingai.

Toliau paaiškinamos projekto partnerių šalių teismų sistemos.

PRANCŪZIJA

Prancūzijoje veikia įvairialypė teisinė sistema, skirta smurto lyties pagrindu problemai spręsti. Toliau apžvelgiami pagrindiniai šios sistemos elementai:

Teisinės apibrėžtys: Nors Prancūzijos įstatymuose terminas "smurtas lyties pagrindu" nėra aiškiai vartojamas, Prancūzijos baudžiamajame kodekse ir kituose įstatymuose pripažįstami ir apibrėžiami teisiniai įvairių rūšių smurto lyties pagrindu apibrėžimai, pavyzdžiui, fizinis, seksualinis, psichologinis ir ekonominis smurtas.

Ataskaitų teikimo mechanizmai: smurto lyties pagrindu aukos gali pranešti įvairioms institucijoms, įskaitant policiją, žandarmeriją arba specializuotas organizacijas, pavyzdžiui, moterų prieglaudą ar karštąsias linijas.

Tyrimo procedūros: Kai apie bylą pranešama, teismų sistema pradeda tyrimą, kurio metu gali būti renkami įrodymai, apklausiami liudytojai ir atliekami medicininiai tyrimai.

Teisminiai procesai: Priklausomai nuo atvejo sunkumo, smurtas lyties pagrindu gali būti nagrinėjamas baudžiamosiose, civilinėse arba administracinėse bylose. Bausmės gali būti įvairios - nuo baudų ir apribojimo įsakymų iki įkalinimo.

Įvairūs subjektai atlieka tam tikrą vaidmenį teismų sistemoje sprendžiant smurto lyties pagrindu problemą. Tai policija, prokurorai, teisėjai, advokatai, nevyriausybinės organizacijos...

Be šių subjektų, Prancūzijoje įsteigti specializuoti teismai ir tribunolai smurto lyties pagrindu byloms nagrinėti. Tai Aukštieji moterų teisių teismai (Tribunal Judiciaire des Violences faites aux Femmes), kurie nagrinėja tik smurto prieš moteris bylas, ir Šeimos teismai (Tribunal de la Famille), kurie nagrinėja smurto šeimoje bylas.

Nors pastaraisiais metais padaryta pažanga, vis dar esama iššūkių, susijusių su veiksmingu smurto lyties pagrindu problemos sprendimu ir prevencija, įskaitant pranešimo mechanizmų tobulinimą ir teisingumo prieinamumo užtikrinimą visoms aukoms.

VENGRIJA

Vengrijoje teisingumą vykdo Kurija (Aukščiausiasis Teismas), regioniniai apeliaciniai teismai, aukštesnieji teismai ir apygardos teismai.¹¹³

Apygardos teismai. Daugumą bylų pirmąja instancija nagrinėja apylinkės teismai. Vengrijoje yra 107 apylinkės teismai užmiestyje ir 6 apylinkės teismai Budapešte.

Aukštesnieji teismai. Aukštesnieji teismai veikia kaip pirmosios ir antrosios instancijos teismai. Yra du būdai, kaip jiems pateikti savo bylą. Vienas iš jų - kai teisinį interesą turinti šalis pateikia apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos (t. y. apylinkės teismo) priimto sprendimo. Tačiau ne visas bylas nagrinėja apygardos teismai, kai kurias bylas nagrinėja aukštesnieji teismai, kurie tada veikia kaip pirmosios instancijos teismai. Procesiniai įstatymai (Civilinio proceso kodeksas, Administracinio proceso kodeksas ir Baudžiamojo proceso kodeksas) nustato teismų jurisdikciją šiose bylose. Šios bylos yra itin rimtos, nes jose nagrinėjama didelė pinigų suma (ne mažiau kaip 30 mln. HUF), ypatingas atvejis (pvz., spaudos ištaisymo byla) arba sunkus nusikaltimas (pvz., nužudymas, šnipinėjimas, išdavystė, terorizmas ir t. t.). Aukštesnieji teismai dirba kolegijomis, kurioms vadovauja pirmininkaujantis teisėjas. Aštuoniuose aukštesniuose teismuose veikia ir administraciniai teismai. Kai kuriuose didesniuose aukštesniuose teismuose veikia nepriklausomi darbo teismai.

Regioniniai apeliaciniai teismai. Penki apeliaciniai teismai veikia tarp aukštesniųjų teismų ir Kurijos. Jie buvo įsteigti siekiant sumažinti buvusio Aukščiausiojo Teismo darbo krūvį. Apeliacinius skundus dėl aukštesniųjų teismų sprendimų nagrinėja regioniniai apeliaciniai teismai. Regioninis apeliacinis teismas veikia trečiąja instancija baudžiamosiose bylose, kuriose aukštesnysis teismas veikė antrąja instancija. Regioniniams apeliaciniams teismams vadovauja vyriausiasis teisėjas, juose veikia baudžiamųjų, civilinių ir darbo bylų skyriai. Regioninis apeliacinis teismas nenagrinėja administracinių bylų.

Curia (Aukščiausiasis Teismas). Teismų hierarchijos viršūnėje yra Kurija, kuriai vadovauja Aukščiausiojo Teismo pirmininkas. Svarbiausia jos užduotis - užtikrinti vienodą ir nuoseklią teismų praktiką. Šią labai

¹¹³ <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>

svarbią užduotį ji atlieka priimdama vienodą teisingumą užtikrinančius sprendimus, kuriuose pateikiamos principinės gairės ir kurie yra privalomi teismams.

Kurija nagrinėja apeliacinius skundus dėl aukštesniųjų teismų ir regioninių apeliacinių teismų sprendimų įstatymų numatytais atvejais, nagrinėja apeliacinius skundus dėl peržiūros, priima teismams privalomus sprendimus, nagrinėja skundus dėl sprendimų vienodumo ir peržiūri teismų praktiką bylose, užbaigtose galutiniais ir privalomais sprendimais, analizuoja ir nagrinėja teismų praktiką, priima sprendimus dėl prieštaravimo vietos savivaldos institucijų potvarkiams ir jų panaikinimo, taip pat priima sprendimus dėl vietos savivaldos institucijų nevykdomų įstatymuose nustatytų teisėkūros pareigų. Kurijoje veikia tarybos, sprendžiančios teisminius, apeliacinius, savivaldos ir vienodinimo klausimus, veikia baudžiamųjų, civilinių ir administracinių bylų skyriai, taip pat teismų praktikos analizės grupės.¹¹⁴

- Baudžiamojo proceso inicijavimas ir tvarka.¹¹⁵
- Policija, teisėsaugos institucijos: įstaiga, įsteigta bendroms policijos pareigoms vykdyti, yra suskirstyta į centrinę įstaigą - Nacionalinę policijos valdybą, apskričių (sostinių) policijos valdybas, policijos komisariatus ir filialus. Kai kurios prioritetinėms užduotims vykdyti įsteigtos įstaigos yra budinčioji policija, oro uostų policijos direktoratas, policijos švietimo ir mokymo centras, Tarptautinis kriminalinio bendradarbiavimo centras ir Tarptautinis mokymo centras. Apskričių (sostinių) policijos komisariatai turi savarankiškas funkcijas ir įgaliojimus. Policijos komisariatai ir pasienio policijos postai veikia kaip kompetentingo policijos komisariato organai, turintys savarankiškas funkcijas ir įgaliojimus. Svarbūs organizacijos elementai yra policijos komisariatas ir policijos stotys, kurios gali būti įsteigtos policijos komisariate ir neturi savarankiškumo užduočių ir kompetencijos požiūriu.¹¹⁶

Paramos aukoms pareigūnų tinklas: Specialias policijos paramos aukoms užduotis vykdo paramos aukoms pareigūnų tinklas (ORFK instrukcija Nr. 2/2013 (I. 31.) dėl policijos vykdomų paramos aukoms užduočių).

LIETUVA

¹¹⁴ For further information: <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>

¹¹⁵ <https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>

¹¹⁶ For further information: <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendorseg-szervezete>

Žvelgiant iš žmogaus teisių perspektyvos, smurtas prieš moteris pripažįstamas kaip žmogaus teisių pažeidimas (teisė į gyvybę, laisvę, asmens autonomiją ir saugumą, lygybę, teisė nebūti kankinamam, teisė į privatumą ir teisė į aukščiausią įmanomą sveikatos priežiūros lygį).¹¹⁷

Teikdami pagalbą smurto aukoms, ekspertai remiasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu ir Paslaugų įstatymu. Teisėsaugos ir teisėtvarkos atstovai mini Baudžiamąjį kodeksą, Baudžiamojo proceso kodeksą, Civilinį kodeksą, Policijos įstatymą. Taip pat minimi du tarptautiniai teisės aktai: 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/EB, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių ir paramos joms standartai bei nusikaltimų aukų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, ir Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje (vadinamoji Stambulo konvencija).¹¹⁸

2011 m. pabaigoje įsigaliojusiam Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme pirmą kartą teisiškai apibrėžta smurto artimoje aplinkoje sąvoka ir nustatytos priemonės, kuriomis siekiama veiksmingiau apsaugoti aukų teises ir suteikti joms specializuotą nemokamą psichologinę ir kitokią pagalbą.¹¹⁹

2013 m. Baudžiamojo kodekso (BK) ir Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) pakeitimais panaikinta privataus kaltinimo tvarka ir (arba) reikalavimas, kad nukentėjusysis pateiktų pareiškimą, kai nustatomi psichologinio ar seksualinio smurto artimoje aplinkoje požymiai (BK 145, 148, 149, 150, 151, 152, 165 straipsniai).), o naujojo BK 140 straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota fizinio smurto artimoje aplinkoje sudėtis - fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas artimam giminaičiui ar šeimos nariui.¹²⁰

Siekiant sustiprinti ir suderinti nusikaltimų aukų teisių apsaugą, 2012 m. priimta direktyva, kurioje nustatyti vienodi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių apsaugos standartai, privalomi visoms ES šalims. Be pagrindinių nusikaltimų aukų procesinių teisių, direktyvoje įtvirtinamos naujos: teisė gauti svarbiausią informaciją nuo pirmojo kontakto su valdžios institucijomis, teisė į pagarbą, jautrų ir profesionalų elgesį, apsauga nuo

¹¹⁷ Ramunė Jakštienė. Domestic violence against women: Criminal legal protection- Doctoral dissertation. Social sciences, law (01 S), Vilnius, 2019.

https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y

¹¹⁸ Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė (2019). Domestic violence: prevention, protection, assistance, cooperation, qualitative research report. Vilnius, Sprendi

tu: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20yrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20yrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)

¹¹⁹ Dr. Ilona Michailovič, dr. Svetlana Justickaja, dr. Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas, Evaldas Visockas. Towards effective cooperation between the police and other relevant authorities: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence, Vilnius, 2019. <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

¹²⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ar keršto ir teisė į nemokamas konsultacijas, psichologinę ir kitokią pagalbą. Direktyva valstybės įpareigojamos užtikrinti, kad nuo pat pirmojo kontakto su valdžios institucijomis ir viso proceso metu būtų imamasi priemonių padėti aukoms suprasti, kas joms sakoma, ir būti suprastoms. Bendravimas su auka turi vykti paprasta ir suprantama kalba, taip pat turi būti atsižvelgiama į aukos asmenines savybes, galinčias turėti įtakos jos gebėjimui suprasti, pavyzdžiui, negalią. Direktyvoje taip pat įtvirtinta aukos teisė gauti informaciją apie savo bylą.¹²¹

LENKIJA

Atskirų teisės aktų dėl smurto prieš moteris nėra. Lenkijoje yra teisės aktai, reglamentuojantys bausmes už smurto veiksmus ir atitinkamas galimybes pranešti apie smurtą šeimoje.

Lenkijos Respublikos visuotinai privalomos teisės šaltiniai yra Konstitucija, įstatymai, ratifikuotos tarptautinės sutartys ir reglamentai. Lenkijos Respublikos visuotinai privalomos teisės šaltiniai yra juos įsteigusių institucijų veiklos teritorijoje galiojantys vietinės teisės aktai.¹²²

Įstatymų leidžiamąją valdžią vykdo Seimas ir Senatas, vykdomąją valdžią - Respublikos Prezidentas ir Ministrų Taryba, o teisminę valdžią - teismai ir tribunolai. 2010 m. birželio 10 d. įstatymu, kuriuo iš dalies keičiamas kovos su smurtu šeimoje įstatymas ir maždaug 6 kiti įstatymai (Dziennik Ustaw Nr. 125, poz. 842), be daugelio kitų pakeitimų, į vietos savivaldos institucijų pareigas įtraukta nauja užduotis - tarpdisciplininių komandų (smurto) kūrimas ir veikla.

Kiekvieną baudžiamąją bylą sprendžia tik paprastieji ir kariniai teismai - baudžiamųjų bylų skyriai.

Tačiau Lenkijos sistema susiduria su keliomis problemomis, pvz., nėra privalomos teisinės pagalbos smurto aukai. Paradoksas tas, kad privalomoji gynyba numatyta nusikaltėliui, kuris yra, pavyzdžiui, nepilnametis, kurčias, nebylys ar aklas arba yra pagrįstų abejonių dėl jo ar jos sveiko proto (Baudžiamojo proceso kodekso 79 straipsnio 1 dalies 1-3 punktai). Priešingai, nukentėjusiajam, turinčiam, pavyzdžiui, protinę ar regėjimo negalią, privaloma ex officio teisinė pagalba nenumatyta.

Žinoma, yra advokatų, kuriuos finansuoja įvairios nevyriausybinės organizacijos, tačiau nėra nė vieno, kuriam teismas suteiktų ex officio.

¹²¹Human Rights Monitoring Institute. Victims of Crime Directive: a new approach to victims of domestic violence. 2014, Vilnius. <https://eige.europa.eu/docs/lt-99.%20Nusikaltim%C5%B3%20auk%C5%B3%20teisi%C5%B3%20direktyva.pdf>

¹²²<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>

Kita priežastis - kliūtys teismų sistemoje - ne tik architektūrinės, bet ir, pavyzdžiui, akliems nepritaikytos formos, instrukcijų suprantama kalba trūkumas. Tai, žinoma, taikytina ne tik teismui, bet ir ankstesniam etapui - prokuratūros ar policijos, kuri tiria prižiūrima prokuratūros, lygmeniu.

Baudžiamojo proceso kodekse padaryti pakeitimai, susiję su nukentėjusiųjų apklausa vadinamajame mėlynajame kambaryje, tačiau problema ta, kad patys kambariai ne visada atitinka prieinamumo reikalavimus.

PORTUGALIJA

Portugalija yra demokratinė teisinė valstybė. Kiekvienam asmeniui užtikrinama galimybė kreiptis į teismą ir teismą, kad būtų apgintos jo teisės ir teisiškai saugomi interesai, ir niekam negali būti atsakyta vykdyti teisingumą dėl nepakankamų ekonominių galimybių. Kiekvienas asmuo, laikydamasis įstatymų, turi teisę gauti teisinę informaciją ir konsultacijas, teisinę pagalbą ir būti lydimas advokato bet kurioje institucijoje.

Portugalijos Respublikos Konstitucijoje apibrėžti principai, kuriais grindžiama Portugalijos teismų organizacija ir veikla.

Teismai yra suverenios institucijos, turinčios įgaliojimus vykdyti teisingumą žmonių vardu. Jų paskirtis - garantuoti įstatymų saugomų piliečių teisių ir interesų gynimą, kovoti su demokratinio teisėtumo pažeidimais ir spręsti viešųjų ir privačių interesų konfliktus. Portugalijoje yra įvairių pakopų teismai.

Portugalijos baudžiamasis kodeksas¹²³ 152 straipsnyje numatytas smurto artimoje aplinkoje nusikaltimas ir bausmė už jį. Smurtas artimoje aplinkoje įgyja viešosios nusikalstamos veikos pobūdį, o tai reiškia, kad baudžiamasis procesas nepriklauso nuo nukentėjusiojo skundo. Baudžiamasis procesas prasideda nuo žinios apie nusikaltimą ir gali vykti nukentėjusiajam pateikus skundą arba bet kuriam fiziniam ar juridiniam asmeniui pranešus apie nusikaltimą policijos nuovadoje, GNR nuovadoje arba tiesiogiai prokuratūroje.

Smurto šeimoje atvejai taip pat reikalauja ypatingo jautrumo ir dėmesio dėl aukų pažeidžiamumo. Aukos, kurių ypatingą pažeidžiamumą lemia, būtent, jų amžius, sveikatos būklė ar negalia, taip pat sužalojimai, atsiradę dėl to, kad dėl viktimizacijos rūšies, laipsnio ir trukmės buvo sužalotos ir tai turėjo rimtų pasekmių jų psichologinei pusiausvyrai ar socialinės integracijos sąlygoms. Asmenys, kurie yra tyčinių nusikaltimų,

¹²³ https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=109&tabela=leis

keliančių pavojų gyvybei, fiziniam neliečiamumui, asmens laisvei, laisvei ir seksualiniam apsisprendimui ir už kuriuos numatyta laisvės atėmimo bausmė iki penkerių metų ar daugiau, objektas, pagal įstatymą visada laikomi **ypač pažeidžiamomis aukomis**.

Prokuratūra yra konstitucinė institucija, turinti įgaliojimus vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, dalyvauti įgyvendinant suvereniteto organų nustatytą baudžiamąją politiką, atstovauti valstybei ir ginti demokratinį teisėtumą bei įstatymų nustatytus interesus. Prokuratūros funkcinės struktūros, atsakingos už baudžiamųjų bylų tyrimą, vadinamos Kriminalinių tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo skyriais (portugališka santrumpa DIAP). Tais atvejais, kai nukentėjęsysis mano, kad prokuroras neveikė pagal savo pareigas, jis gali pateikti skundą tiesiogiai Aukščiausiai prokuratūros tarybai - institucijai, turinčiai kompetenciją vertinti ir priimti sprendimus.

Prokuratūros veiklos srityje buvo priimta nemažai priemonių, kuriomis ypač siekiama skatinti ir apsaugoti aukų teises. Verta pabrėžti direktyvų 5/2019¹²⁴ ir 1/2021¹²⁵, Respublikos generalinio prokuroro, hierarchiniai teisės aktai, apibrėžiantys geriausią prokuratūros veiklos praktiką, kurie yra skirti kaip gairės, visų pirma siekiant veiksmingai vadovauti smurto artimoje aplinkoje tyrimui, plėtoti baudžiamosios, šeimos ir vaikų jurisdikcijos ryšių palaikymą, kur pabrėžiama, kad turi būti sukurti ir įrengti penki specializuoti integruoti smurto artimoje aplinkoje skyriai (portugališka SEIVD santrumpa), taip pat apibrėžiant geriausias gaires, kaip realiai ir veiksmingai apsaugoti nusikaltimų aukų teises.

2019 m. DIAP įsteigti 6 paramos aukoms biurai (portugališka santrumpa GAV)¹²⁶. Šios struktūros turi būti pasiekiamos 24 valandas per parą ir palaikyti ryšį su smurto artimoje aplinkoje aukų informavimo tarnyba¹²⁷. Šis modelis, kuriam vadovauja magistratai ir nevyriausybinių organizacijų paramos aukoms specialistai, suteikia galimybę sujungti skirtingų sričių žinias ir teikti konsultacines paslaugas.

Prokuratūrai konstituciškai ir teisiškai priskirta kompetencija vaikų, jaunimo, pagyvenusių žmonių ir nusikaltimų aukų teisių skatinimo ir gynimo srityje reikalauja specializuotų žinių ir suponuoja tarpdiscipliniškumą bei sąveiką su kitomis įstaigomis ir institucijomis, taip pat tarp tarpusavyje susijusių jurisdikcijų, akivaizdžiai pabrėžiant šeimos ir vaikų jurisdikciją bei baudžiamąją jurisdikciją. Šia prasme 2017

¹²⁴ https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva_num_5_2019.pdf

¹²⁵ <https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva-1-2021.pdf>

¹²⁶ https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/anexos/protocolos/protocolo_mj-pgr.pdf

¹²⁷ Measure provided for in R.C.M 139/2019 but not yet implemented. For more information: <https://dre.pt/dre/detalhe/resolucao-conselho-ministros/139-2019-124044596>

m. Šeimos, vaikų, jaunimo, pagyvenusių žmonių ir kovos su smurtu šeimoje tarnyba¹²⁸ įsteigtas tiesiogiai Respublikos generaliniam prokurorui pavaldus biuras.

ISPANIJA

Ispanijoje gruodžio 28 d. priimtu Organiniu įstatymu Nr. 1/2004 dėl visapusiškų apsaugos nuo smurto prieš moteris priemonių įsteigti specializuoti smurto prieš moteris teismai, siekiant užtikrinti tinkamą ir veiksmingą smurto prieš moteris aukų teisinės, šeimyninės ir socialinės padėties traktavimą.

Šie teismai turi baudžiamąją ir civilinę jurisdikciją nagrinėti smurto lyties pagrindu nusikaltimus. Jie taip pat turi jurisdikciją nagrinėti nusikaltimus privatumui, teisei į atvaizdą ir moters garbei, taip pat tirti procesus, kuriais siekiama reikalauti baudžiamosios atsakomybės už bausmės ar kardomosios priemonės pažeidimą. Siekiama, kad viskas būtų nagrinėjama viename teisme ir būtų gauta kuo daugiau duomenų, leidžiančių įvertinti rizikos situaciją ir suteikti didesnę apsaugą aukai.

Provincijos teismo srityje¹²⁹ kurie supranta išteklius baudžiamosiose ir civilinėse bylose dėl smurto prieš moteris teismų priimtų sprendimų, Organinis teismų įstatymas nustato, kad turi būti baudžiamųjų arba civilinių bylų skyriai, kurie specializuotųsi smurto prieš moteris srityje.

Šių specializuotų skyrių kompetencijai priklauso visi nutarimai, priimti smurto lyties pagrindu bylose tiek teismuose, nagrinėjančiuose smurto prieš moteris bylas, tiek įprastuose baudžiamųjų bylų teismuose.

Kita vertus, Ispanijoje yra kovos su smurtu prieš moteris prokuroras, deleguotas valstybės generalinio prokuroro. Jo funkcijos - valstybės lygmeniu prižiūrėti ir koordinuoti prokuratūrų kovos su smurtu prieš moteris skyrius ir jų veiklos kriterijus, taip pat užmegzti būtinus institucinius ryšius šiuo klausimu.

Teritorinėse prokuratūrose veikia kovos su smurtu prieš moteris skyrius, kuris dalyvauja baudžiamosiose ir civilinėse bylose bei procedūrose, kurias nagrinėja teismai dėl smurto prieš moteris.

Teisingumo ministerija, atsižvelgdama į teisminį požiūrį į smurtą lyties pagrindu, įsteigė išsamios teismo ekspertizės skyrius (UVFI, akronimas ispanų kalba). Juos sudaro daugiadalykė komanda, kurioje dirba teismo medicinos gydytojas, teismo psichologas ir socialinis darbuotojas.

¹²⁸ https://gfcj.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/ordem_servico_6_2017.pdf

¹²⁹ These are courts of justice that cover a province and have their seat in the respective capital. They are collegiate bodies with jurisdiction in the civil and criminal jurisdictions. The Provincial Courts hear appeals against decisions taken by the single-member courts of the province. In criminal matters, they hear cases involving more serious offences (for which the Criminal Courts do not have jurisdiction).

Šio skyriaus tikslas - parengti teismo ekspertizės aktą, apimantį medicininį, psichologinį ir socialinio darbo požiūrį, taip pat aukos vertinimą, susijusį su užpuoliku, aplinka ir aplinkybėmis. Šie įrodymai siunčiami teisėjui, suteikiant jam visą įmanomą informaciją, kad jis galėtų priimti reikiamus sprendimus.

Būtent UVFI turi garantuoti techninę pagalbą ekspertams, besispecializuojantiems smurto lyties pagrindu teisiniuose procesuose, taip pat atsakingiems už visuotinių ir išsamių veiksmų protokolų rengimą ir duomenų rinkimą, kurie padėtų pažinti tikrovę ir rengti veiksmus bei viešąsias ir privačias programas smurto lyties pagrindu srityje.

Galiausiai taip pat svarbu pabrėžti, kad Pagrindiniame įstatyme Nr. 1/2004 reglamentuojama smurto lyties pagrindu aukų teisė į neatidėliotiną teisinę pagalbą, neatsižvelgiant į aukos turimus išteklius. Savo ruožtu įstatyme Nr. 1/1996 dėl nemokamos teisinės pagalbos pripažįstama smurto lyties pagrindu aukų teisė į nemokamą teisinę pagalbą.

Nemokama teisinė pagalba, kurios specializacija - smurtas lyties pagrindu, turi būti grindžiama principais, kad prieš pranešant apie smurtą būtų suteikta konsultacija, asmeninis teisinis dėmesys, užtikrintas privatumas ir privatumas, profesionalios konsultacijos viso proceso metu, taip pat turi būti teikiama išsami ir veiksminga teisinė gynyba.

4.1.3. Kaip veikia nuo SLP nukentėjusioms moterims teikiamos pagalbos paslaugos ir teismų sistema

Kaip galėjome pastebėti rengdami šį skyrių, labai svarbu žinoti, kokios yra pagalbos paslaugos moterims, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, ir turėti pagrindinių žinių apie tai, kas yra teismų sistema ir kas ją sudaro. Tačiau net jei žinome apie jų egzistavimą, svarbu žinoti, kaip jos veikia, kaip jomis pasinaudoti ir su kuo galime susidurti, kai tenka į jas kreiptis.

Pagalbos tarnybų ir teismų sistemos veikimas projekte RESPONSE dalyvaujančiose šalyse

Galiausiai norime pateikti informacijos apie tai, kaip paramos tarnybos ir teismų sistema veikia "Response" projekto šalyse partnerėse.

- **PRANCŪZIJA**

Prancūzijoje nuo smurto lyties pagrindu nukentėjusioms moterims skirtos paramos tarnybos glaudžiai bendradarbiauja su valstybe, ypač su teismų sistema, siekdamos suteikti visapusišką pagalbą aukoms. Šis bendradarbiavimas yra labai svarbus siekiant užtikrinti greitą, koordinuotą ir veiksmingą reagavimą į tokias smurto situacijas. Jį atspindi kelių priemonių ir mechanizmų įgyvendinimas nacionaliniu lygmeniu.

Keletas smurtą patyrusioms moterims skirtų paramos tarnybų ir teismų sistemos bendradarbiavimo pavyzdžių:

- Centres d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles (Informacijos centrai apie moterų ir šeimos teises): Asociacijos, dirbančios moterų ir vyrų lygybės, kovos su smurtu prieš moteris ir moterų teisių gynimo klausimais. Jos teikia teisinę, socialinę ir psichologinę pagalbą smurtą patyrusioms moterims ir bendradarbiauja su teisminėmis tarnybomis, siekdamos užtikrinti jų apsaugą.
- Maisons des Femmes (Moterų namai): prieglaudos smurtą šeimoje patyrusioms moterims ir jų vaikams. Juose teikiama visapusiška pagalba (socialinė, teisinė, psichologinė) ir bendradarbiaujama su teismų sistema siekiant užtikrinti moterų saugumą ir nubausti smurtautojus.
- Policijos ir asociacijų, kovojančių su smurtu prieš moteris, bendradarbiavimo protokolai. Šiais protokolais įforminamas policijos ir asociacijų bendradarbiavimas siekiant apsaugoti nuo smurto nukentėjusias moteris. Juose numatytas reguliarus keitimasis informacija, paramos aukoms koordinavimas ir greitas įsikišimas pavojaus atvejais.

Tačiau paramos aukoms tarnybų ir valstybės bendradarbiavimas gali susidurti su keliais iššūkiais. Pirma, gali skirtis įvairių dalyvaujančių subjektų požiūris ir prioritetai, o tai gali trukdyti koordinuoti veiksmus. Be to, stigma ir aukų diskriminacija gali atgrasyti kai kurias moteris nuo pagalbos ieškojimo. Galiausiai, paramos paslaugų veiksmingumą gali riboti išteklių ir finansavimo trūkumas.

VENGRIJA

I. Kaip veikia teisingumo sistema

Vengrijoje teisingumą vykdo Kurija (Aukščiausiasis Teismas), regioniniai apeliaciniai teismai, aukštesnieji teismai ir apygardos teismai. Daugiau informacijos, oficialus aprašymas:

<https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>)

- Baudžiamojo proceso inicijavimas ir tvarka:

<https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>

- Policija, teisėsaugos institucijos: įstaiga, įsteigta bendroms policijos pareigoms vykdyti, yra suskirstyta į centrinę įstaigą - Nacionalinę policijos valdybą, apskričių (sostinių) policijos valdybas, policijos nuovadas ir filialus. Kai kurios prioritetinėms užduotims vykdyti įsteigtos įstaigos yra budinčioji policija, oro uostų policijos direkcija, policijos švietimo ir mokymo centras, Tarptautinis kriminalinio bendradarbiavimo centras ir Tarptautinis mokymo centras. (daugiau informacijos:

<https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendorseg-szervezete>)

Paramos aukoms pareigūnų tinklas: policijos specialias paramos aukoms užduotis vykdo Paramos aukoms pareigūnų tinklas (ORFK instrukcija Nr. 2/2013 (I. 31.) dėl policijos vykdomų paramos aukoms užduočių).

Ypatingo požiūrio užtikrinimas baudžiamajame procese: Vengrija laikosi ES direktyvos, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR. Direktyvą atitinkančios nuostatos įtrauktos į 2017 m. Baudžiamojo proceso įstatymą XC. Nukentėjusiųjų, kuriems reikia specialaus elgesio, atveju planuojant ir atliekant procesinius veiksmus taip pat turi būti atsižvelgiama į jų asmeninius poreikius, todėl, jei tai neprieštarauja proceso interesams, turi būti atsižvelgiama į nukentėjusiojo poreikius.

Baudžiamasis procesas: policijos pranešimo, tyrimo, kaltinamojo akto ir teismo nagrinėjimo etapai (pirmasis, antrasis, trečiasis), vykdymas (<https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>)

Teismo sprendimų vykdymas: baudas išieško atitinkamas teismo skyrius, viešuosius darbus atlieka probacijos pareigūnas, o laisvės atėmimo bausmės vykdomos kalėjimuose (daugiau informacijos rasite Nacionalinės teismų tarnybos interneto svetainėje:

<https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>)

II. Kaip veikia pagalbos tarnybos:

Pagalbos aukoms tarnybos, centrai ir Pagalbos aukoms linija savo paslaugas teikia nemokamai. Nukentėjusieji gali paskambinti nemokama Pagalbos aukoms linija 24 valandas per parą arba tiesiogiai kreiptis į bet kurios sostinės ar apskrities vyriausybės įstaigos pagalbos aukoms skyrių. Šios tarnybos teikia aukoms informaciją apie jų teises, emocinę ir psichologinę paramą, teisinę konsultacijas ir praktinę pagalbą, pagalbą parūpinant advokatą ir skubią finansinę pagalbą krizės atveju

(Šaltinis: <https://vansegitseg.im.gov.hu/kerjen-segitseget/>). Pagal Vyriausybės dekretą Nr. 420/2017 (19.XII.) metropolijos ir apskrities valdžios tarnyba, veikianti kaip paramos aukoms tarnyba, ir ministras, atsakingas už teisingumą, įvertina į jas besikreipiančių klientų poreikius, remdamiesi klausimynu. Remiantis užpildytu klausimynu, siūlomos 2005 m. Įstatymo CXXXV dėl pagalbos nusikaltimų aukoms ir valstybės kompensacijos 4 straipsnio 1 dalyje išvardytos paslaugos, atsižvelgiant į tai, kurios iš jų labiausiai atitinka kliento poreikius (Daugiau informacijos apie teisinę pagalbą ir advokatūrą <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>)

Paramos tarnyba taip pat yra aukų apsaugos pareigūnų, kurie policijai atlieka specialias paramos aukoms užduotis, tinklas. Pavyzdžiui, bendra aukų apsaugos užduotis yra užtikrinti, kad aukos būtų apklausiamos profesionaliai ir civilizuotai, gerbiant aukos orumą ir asmenines teises, ypatingą dėmesį skiriant antrinės viktimizacijos išvengimui.

Nacionalinė krizių valdymo ir informavimo pagalbos linija (<https://okit.hu/>) ir krizių ambulatorinės klinikos (<https://segelyszervezet.hu/szemelyes-tanacsadas-krizisambulanciakon/>) turi nacionalinį tinklą. Krizių ambulatorija - tai žmogiškoji paslauga, padedanti smurto santykiuose aukoms, jų šeimoms ir su jomis susiduriantiems specialistams, nes teikia konsultacijas smurto santykiuose srityje, taip užkirsdama kelią rimtoms krizinėms situacijoms.

Įtariamo piktnaudžiavimo ar nusikaltimo atvejais taikomos teisinės priemonės, parama aukoms ir skundų forumai:

- Baudžiamojo proceso pradžia, pranešimas policijai.
- Bylos iškėlimas Pagrindinių teisių komisariui (kai įstatyminės institucijos veiksmas pažeidžia arba gali pažeisti pagrindinę teisę)).
- Teisių gynimo priemonės vienodo požiūrio reikalavimo pažeidimo atveju: procedūros pradėjimas Komisarui dėl vienodo požiūrio biure, kuris yra atskiras Pagrindinių teisių komisaro padalinys.
- Nukentėjusiųjų apsaugos ir paramos aukoms paslaugų inicijavimas, pagalbos prašymas iš NVO, dirbančių nukentėjusiųjų ir neįgaliųjų apsaugos srityje.

Nukentėjusiųjų apsauga, paramos aukoms paslaugos, organizacijos teikiamos įvairiomis formomis.¹³⁰

¹³⁰ Victim Support Services and Victim Support Centres (<https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>). Victim Support Network of Victim Support Officers (ORFK Instruction 2/2013 (I. 31.) on the victim support tasks of the police).

LIETUVA

Veiksminga smurto artimoje aplinkoje prevencija ir pagalba gali būti užtikrinta tik nuolat bendradarbiaujant tarp institucijų tiek valstybės, tiek vietos valdžios lygmeniu. Priklausomai nuo konkretaus atvejo aplinkybių, teikiant pagalbą smurto aukoms gali dalyvauti dešimt ar net daugiau institucijų. Jų tarpusavio darna yra svarbi paslaugų kokybės, prieinamumo ir veiksmingumo prielaida.¹³¹

Ministerijos teigimu, pagrindinės tarpinstitucinio bendravimo kliūtys yra informacijos apie institucijų atsakomybę trūkumas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo grupėse dalyvaujančių asmenų kaita, komunikacijos spragos (silpni horizontalūs ryšiai tarp specialistų, dirbančių su ta pačia byla, neefektyvus vertikalus bendravimas) ir tarpinstitucinio pasitikėjimo stoka. Trūksta ne tik žinių apie kitų pagalbos procese dalyvaujančių institucijų atsakomybę ir funkcijas, bet ir paaiškinimų, kodėl viena ar kita institucija priėmė tam tikrą sprendimą, o ne kitą konkrečiu atveju, su kuriuo dirba kitos institucijos. Tokiam keitimuisi informacija reikalingi horizontalūs ryšiai tarp darbuotojų, dirbančių su smurto aukomis. Vertikaliais ryšiais (pavaldumas aukštesnio lygio vadovams) grindžiamas bendravimas laikomas nepakankamai veiksmingu.¹³²

2018-2019 m. Lietuvos teisės instituto inicijuoto tyrimo, kuriame dalyvavo į smurto artimoje aplinkoje atvejus reaguojančių ir pagalbą teikiančių suinteresuotųjų šalių atstovai, duomenys atskleidė, kad sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą trūksta sisteminio, koordinuoto ir sklandaus suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo, nes jis nėra sklandus, fragmentiškas ir dažnai chaotiškas. Paslaugas smurto artimoje aplinkoje aukoms teikiančių institucijų bendradarbiavimas dažniausiai apsiriboja tarpinstituciniais ryšiais ir kitų institucijų informavimu, tačiau dėl grįžtamojo ryšio ir bendro požiūrio į pagalbos teikimą trūkumo jis

National Crisis Management and Information Helpline (Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft., Website and contact details: <https://okit.hu/>)

Crisis outpatient clinics

Legal aid and representation by an attorney (Legal Aid Departments of the Metropolitan and County Judicial Services (<https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>))

For children: according to Article 61 (2) of the Act XXXI of 1997 on the Protection of Children and Guardianship Administration, amended in 2019, the regional child protection services can provide a so-called Barnahus (meaning children's house) service.

¹³¹ I. Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V. ir Visockas, E. (2019). Towards effective cooperation between the police and other stakeholders: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence. A scientific study. Vilnius: Lithuanian Law Institute: <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

¹³² Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė. Domestic violence: prevention, protection, assistance, cooperation REPORT OF A QUALITY RESEARCH. 2019, Vilnius: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20%285%29.pdf

dažniausiai nevirsta komandiniu darbu ir koordinuotais veiksmais teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims.¹³³

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba taip pat pastebi, kad pagalbos moterims, nukentėjusioms nuo smurto, sistema Lietuvoje yra labai fragmentiška, nes kiekviena institucija ar įstaiga savo veiklą vykdo pagal savo nusistovėjusią darbo praktiką, tačiau visa tai nėra sujungta į vieną bendrą ir vieningą sistemą. Dėl šios priežasties moterys, nukentėjusios nuo smurto artimoje aplinkoje, dažnai susiduria su visapusiškos ir nuoseklios pagalbos trūkumu.¹³⁴

Policijos departamentas pažymėjo, kad smurto artimoje aplinkoje atveju turėtų būti sutelktos visos suinteresuotos institucijos (specializuota kompleksinė pagalba, vaiko teisių apsauga, socialinė parama, savivaldybės ir kitos), kad būtų suteikta būtina ir tinkama reali kompleksinė pagalba dažniausiai smurto aukoms - pažeidžiamoms šeimoms ir jose augantiems vaikams.¹³⁵

LENKIJA

Lenkijoje smurtą reglamentuojantys įstatymai grindžiami Smurto šeimoje įstatymu ir Baudžiamuoju kodeksu. Jei asmuo tampa smurto artimoje aplinkoje liudininku arba įtaria, kad kas nors patiria smurtą, jis gali apie tai pranešti savo savivaldybės socialinės rūpybos centrui. Tai galima padaryti pranešant telefonu arba tiesiogiai atvykus į jį. Gavęs tokį pranešimą, Socialinės gerovės centras gali nusiųsti darbuotoją aplankyti šeimą ir atlikti bendruomenės apklausą. Kita galimybė - kreiptis į policiją. Jei kas nors mano, kad jo saugumui gresia pavojus - jis gali paskambinti į policiją. 112 - tai bendrasis pagalbos telefono numeris. Darbuotojas peradresuos skambutį atitinkamoms skubios pagalbos tarnyboms - policijai, ugniagesiams arba greitajai pagalbai. 997 - policijos skubios pagalbos telefono numeris. Artimiausio padalinio telefono numeris. Pagalbos numeriai 112 ir 997 veikia visą parą. Policija gali sulaikyti smurtaujantį asmenį, jei jis padarė nusikaltimą arba yra įtariamas padaręs nusikaltimą, užtikrinti nusikaltimo pėdsakus ir įrodymus bei pradėti mėlynosios kortelės procedūrą. Jei smurto auka nesijaučia pakankamai stipri, kad praneštų policijai, ji gali kreiptis į "Mėlynąją liniją" telefonu 800 120 002. Konsultantai padės, pasiūlys, ką daryti konkrečioje situacijoje. Mėlynoji linija yra nemokama ir veikia visą parą. Jei smurto auka bėga nuo smurtautojo, ji gali rasti

¹³³ I.Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V. ir Visockas, E. (2019). Towards effective cooperation between the police and other stakeholders: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence. A scientific study. Vilnius: Lithuanian Law Institute: <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

¹³⁴ <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/smurtas-artimoje-aplinkoje-kaip-situacija-lietuvoje-vertina-nukenteje-zmones-ir-ekspertai>

¹³⁵ REPORT ON ASSISTANCE TO PERSONS EXPERIENCING VIOLENCE IN THE AREA OF ESSENTIAL HUMAN RIGHTS ISSUES IN THE ENVIRONMENT OF VIOLENCE in the Sejm of the REPUBLIC OF LITHUANIA 31 December 2020 No NŽTI-2020/1-1 Vilnius: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/01/NZTI-2020-1-1-3D-122_2021-01-142.pdf

prieglobstį specialiuose centruose, pvz: Specializuotame pagalbos centre smurto šeimoje aukoms (sutrumpintai - Specializuotas pagalbos centras). Kita vieta - Krizių intervencijos centras. Šio centro tikslas - suteikti prieglobstį ir specializuotą pagalbą, pavyzdžiui, psichologinę, teisinę, socialinę.

2022 m. policijos pareigūnai iš viso užpildė 61645 "Mėlynosios kortelės - A" formas. Asmenų, kurie, kaip įtariama, patyrė smurtą, iš viso buvo 71631, iš jų 51935 moterys, 10982 nepilnamečiai ir 8714 vyrai.¹³⁶Policijos statistikos duomenimis, 2022 m. nuo smurto, kaip įtariama, nukentėjo 71631 tūkst. Žmonių (iš viso), iš jų 51935 tūkst. moterų.

Verta pabrėžti, kad nuostatos buvo iš dalies pakeistos 2020 m¹³⁷. Šiais pakeitimais policijai taip pat suteiktos priemonės, leidžiančios veiksmingiau kovoti su smurtautojais šeimoje. Policijos pareigūnai turi galimybę smurtautojui duoti nurodymą nedelsiant palikti bendrai užimamą butą ir artimiausią aplinką arba draudimą nesilankyti bute ir artimiausioje aplinkoje. Šie įsakymai arba draudimai gali būti išduodami kartu ir įsigalioja nuo jų išdavimo momento.

Policijos pareigūnai taip pat turi teisę išduoti įsakymą ar draudimą per intervenciją, vykdomą bendrai naudojamame būste ar jo artimiausioje aplinkoje; dėl informacijos apie smurto artimoje aplinkoje naudojimą (ypač dėl smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens, probacijos pareigūno ar socialinės apsaugos organizacinio padalinio darbuotojo pranešimo, susijusio su teisės aktais nustatyty pareigų vykdymu).

Šie pokyčiai taip pat atspindi GREVIO ataskaitoje apie Lenkiją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo. Dokumentas paskelbtas 2021 m. rugsėjo 16 d. Ataskaitoje vertinamos priemonės, kurių Lenkijos valdžios institucijos ėmėsi dėl visų Stambulo konvencijos aspektų, ir tolesnės gairės.

Ombudsmenas pristatytas 2021 ir 2022 m.¹³⁸ Vyriausybės įgaliotiniui lygių galimybių klausimais - poziciją dėl planuojamų smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su smurtu šeimoje sistemos pakeitimų (tai susiję su Vyriausybės parengtu Kovos su smurtu artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimo projektu). Ombudsmenas pritarė pakeitimams, susijusiems su:

- suvienodinti pagrindines specializuotų pagalbos centrų teikiamas paslaugas smurtą šeimoje patyrusiems asmenims,

¹³⁶<https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675,ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-p-rzemoc-domowa.html>

¹³⁷<https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675,ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-p-rzemoc-domowa.html>

¹³⁸<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przemoc-p%C5%82ec-kobiety-konieczna-strategia-przeciwdzialania>

- padidinti NVO atstovų skaičių Kovos su smurtu artimoje aplinkoje stebėsenos grupėje.

- privalomų mokymų tarpdisciplininių komandų nariams įvedimas,

Be to, ombudsmenas atkreipė ypatingą dėmesį į tai, kad būtina parengti kovos su smurtu prieš moteris dėl lyties strategiją. Savo rekomendacijose jis pabrėžė, kad reikia suvienodinti įstatymus, kad jie visiškai atitiktų tarpinstitucinę teisę (CEDAW, Stambulo konvenciją, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2012/29/ES). Moterys turinčios negalią yra tris kartus labiau pažeidžiamos smurto (psichologinio, fizinio, ekonominio) nei moterys be negalios.

PORTUGALIJA

Portugalijoje kriminalinės policijos įstaigos (Nacionalinė respublikos gvardija (GNR), Viešojo saugumo policija (PSP) ir Kriminalinė policija (Polícia Judiciária) yra pagrindinė galimybė patekti į baudžiamojo teisingumo sistemą, taip pat gauti pagalbos paslaugas smurto šeimoje aukoms.

2020 m. buvo sukurtas "Funkcinės veiklos vadovas, kurį kriminalinės policijos įstaigos turi priimti per 72 valandas nuo skundo dėl netinkamo elgesio, susijusio su smurtu artimoje aplinkoje, pateikimo"¹³⁹. Šiuo vadovu siekiama patobulinti procedūras, kurių reikia imtis per pirmąsias 72 valandas po pranešimo apie nusikaltimą, nes jos yra labai svarbios siekiant užtikrinti aukų saugumą ir padidinti baudžiamojo persekiojimo dažnumą visoje baudžiamojo teisingumo sistemoje.

Labai svarbu, kad smurto artimoje aplinkoje aukos galėtų visapusiškai naudotis savo teisėmis, ypač kaip ypač pažeidžiamos aukos. Siekiant veiksmingai užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, būtina surinkti įrodymus, kurie leistų taikyti specialias skubias procedūras (pvz., supaprastintą arba sutrumpintą procesą), kad būtų užtikrintas atgrasomasis poveikis ir visuomenei būtų perduota žinia apie veiksmingą valstybės netoleranciją šiam smurto reiškiniui. Smurto artimoje aplinkoje situacijų sudėtingumas reikalauja integruotos ir suderintos susijusių subjektų, t. y. paramos aukoms ir priėmimo struktūrų, intervencijos.

Kriminalinės policijos įstaigos privalo užtikrinti tam tikras aukų prielaidas ir teises, būtent:

- Garantuojamas saugumas, privatumas ir patogumas teikiant pagalbą;

¹³⁹https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_MANUAL_ATUACAO_FUNCIONAL_Final.pdf

- Asmeninė pagalba, pageidautina, kad ją teiktų specialų išsilavinimą turintis tos pačios lyties specialistas (šiuo atveju, jei auka to pageidauja ir jei tai netrukdo normaliam paslaugos veikimui).
- Galimybė, kad nukentėjusįjį lydėtų advokatas, o prireikus, jei reikia, būtų galima skubiai paskirti advokatą;
- Informacija apie pagalbos struktūras, į kurias auka gali kreiptis pagalbos;
- Pasiūlymas dėl įsimintinų pareiškimų (pagal nustatytus kriterijus).

Policijos kriminalinių institucijų aukoms teikiama informacija turėtų būti siekiama motyvuoti auką gauti specializuotą pagalbą ir suprasti pagalbos, kurią ji gali gauti, pobūdį ir svarbą. Šie elementai lemia, kad auka jaustųsi labiau apsaugota ir pasitikinti savimi tiek su baudžiamuoju procesu susijusiais aspektais, tiek savo būsimo gyvenimo projekto aspektu.

Nukentėjusiajam sutikus, kad specializuotą pagalbą teiktų jo gyvenamojoje (arba darbo, arba kitoje) vietovėje esanti paramos struktūra, policijos kriminalinės institucijos turėtų susisiekti su nurodyta struktūra (jei ji dirba darbo valandomis). Ne darbo valandomis turėtų būti siunčiamas elektroninis laiškas su prašymu skubiai sudaryti pagalbos planą. Nepriklausomai nuo paramos aukoms struktūrų darbo laiko, procedūros turėtų būti apibrėžtos arba palengvintos esamuose vietos tinkluose.

Jei auka pareiškia norą, kad ją lydėtų pagalbos tarnyba, bet nepageidauja to padaryti iš karto, policijos kriminalinės institucijos turėtų nurodyti tiesioginį pagalbos tarnybos kontaktą. Net ir tais atvejais, kai auka pareiškia, kad nepageidauja būti lydima pagalbos tarnybos, policijos kriminalinės institucijos turėtų suteikti jai šį kontaktą.

Kaip jau minėta, Viešosios ministerijos departamentuose veikia keli paramos aukoms biurai, kurie užtikrina smurto artimoje aplinkoje prevenciją, pagalbą ir tolesnius veiksmus. Šiose įstaigose sudarytos tinkamos sąlygos, t. y. užtikrintas aukų privatumas. Atsižvelgiant į gebėjimą teikti aiškia ir skubią pagalbą, ten, kur jie yra, svarbu pirmenybę teikti prokuratūros patalpose veikiantiems GAV. Siekiama, kad teisė į lydėjimą taptų realybe nuo pat pradžių. GAV egzistavimas jokių būdu neturėtų trukdyti bendradarbiauti su kitomis paramos aukoms struktūromis.

Per 72 valandas nuo skundo dėl smurto artimoje aplinkoje pateikimo prokuratūrai turėtų būti pateikta visa su byla susijusi informacija, kad ji galėtų nuspręsti, kokių priemonių reikėtų imtis. Kadangi smurtas artimoje aplinkoje yra viešas nusikaltimas, tyrimas bus tęsiamas. Šios 72 valandos padeda orientotis priimant tam

tikras priemonės (pavyzdžiui, išklaustyti auką, prašyti išduoti arešto orderius, taikyti skubias prievartos priemonės ir t. t.).

ISPANIJA

Ispanija yra labai decentralizuota valstybė. Ji suskirstyta į tris lygmenis:

- Valstybė.
- Autonominės bendruomenės (17 autonominių bendruomenių ir du miestai su autonomijos statutu).
- Vietos subjektai.

Kadangi tai yra sudėtinga organizacinė sistema, reikia, kad viešojo administravimo institucijos, atsakingos už moterų, nukentėjusių nuo SLP, žmogaus teisių apsaugą ir užtikrinimą, daug koordinuotų savo veiklą ir keistųsi informacija. Dėl šios priežasties šios srities viešosios politikos kryptys apibūdina įgaliojimų pasiskirstymą trimis lygmenimis.

Šiuo požiūriu nuo Ispanijos valstybės administracijos priklauso tam tikros paramos paslaugos SLP aukoms, pavyzdžiui, 016 tarnyba, ATENPRO arba VioGen sistema.

Kita vertus, priežiūros, ambulatorinės ir stacionarinės paslaugos, taip pat išteklių, skirti visapusiškai moterų priežiūrai, priklauso nuo autonominių bendruomenių. Tai reiškia, kad šias paslaugas galima rasti visose autonominėse bendruomenėse, tačiau kiekviena iš jų bus atsakinga už tai, kaip šios paslaugos bus teikiamos jos teritorijoje.

Todėl, nors visos pagalbos paslaugos turi atitikti tam tikrus vienodus kriterijus, jų teikimas priklauso nuo autonominių bendruomenių reguliavimo.

Savo ruožtu vietos subjektai taip pat gali valdyti ambulatorinius ir pagalbos išteklius, pavyzdžiui, skubios pagalbos įstaigas, informacijos centrus, trumpalaikes, vidutinės trukmės ir ilgalaikes konsultacijas ir psichologinę pagalbą, taip pat skubios pagalbos butus arba trumpalaikės nakvynės butus.

Tačiau šios paslaugos teikiamos labai koordinuotai tarp jų ir įvairių lygmenų (valstybinio, regioninio ir vietos). Kaip pavyzdį galime pateikti 016 paslaugą. Ši tarnyba skubios pagalbos skambučius, susijusius su smurtu lyties pagrindu, perduoda regioniniam numeriui 112 ir nukreipia skambučius į autonominių bendruomenių, kuriose veikia tokios informacijos ir teisinių konsultacijų tarnybos kaip 016, telefonus.

Teismų sistemų atveju yra tam tikrų autonominių bendruomenių, kurioms perduotos teisingumo srities galios, todėl šiose bendruomenėse pagalbos aukoms tarnybos priklauso nuo autonominės valdžios.

4.2. Pagalba priimant sprendimus: Kas tai yra?

Vienas iš UNCRPD (2006) principų yra "pagalba prigimtiniam orumui, asmens savarankiškumui, įskaitant laisvę pačiam priimti sprendimus, ir žmonių nepriklausomybei". O jos 12 straipsnyje "Teisė kreiptis į teismą" sakoma: "asmenys su negalia turi teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse".

Nuo SLP nukentėjusios MSN gali susidurti su ilgais ir sudėtingais procesais, kurių metu jos turi priimti sudėtingus sprendimus, kuriems priimti joms reikia pagalbos.

Remiamas sprendimų priėmimas (SDM) - tai priemonė, leidžianti žmonėms turintiems negalią, mūsų atveju - MSN, išsaugoti gebėjimą priimti sprendimus, pasirenkant žmones, kurie gali jiems padėti juos priimti. Remiamasis sprendimų priėmimas skatina apsisprendimą, kontrolę ir savarankiškumą.

Moteris su negalia ir naudojanti SDM, pasirenka savo "patikimus patarėjus" iš draugų, šeimos narių ar specialistų. Šie pagalbininkai padės MSN suprasti situacijas, su kuriomis jai teks susidurti, ir pasirinkimus, kuriuos ji gali priimti. Jie taip pat išmokys ją priemonių, kad ji galėtų pati priimti informacija pagrįstus sprendimus. Paramos žmonės teikia tokio pobūdžio ir apimties pagalbą, kokią asmuo pasirenka. Suinteresuota moteris su negalia išlieka galutinė sprendimų priėmėja.

Remdami sprendimų priėmimą, galime atlikti tam tikrus veiksmus, kurie padeda WWD priimti pagrįstus sprendimus. Šiuos žingsnius moteris su negalia gali naudoti apmąstydamą sprendimus, kuriuos reikia priimti dėl patirto smurto.

Šie žingsniai yra šie:

1. Nustatykite problemą. Pirmiausia svarbu žinoti, kad reikia priimti sprendimą. Tam reikia aiškiai apibrėžti priimamo sprendimo pobūdį. Pavyzdžiui, svarbu nustatyti, kad esame smurto lyties pagrindu situacijoje ir kad turime dėl to priimti sprendimą - palikti partnerį, pranešti apie smurtą, paskambinti karštąja linija ir pan.
2. Rinkti informaciją. Informacijos, susijusios su priimamu sprendimu, rinkimo etapas yra esminis priimant pagrįstus sprendimus. Mūsų pavyzdžio atveju turėtume pabandyti rasti informacijos apie tai, kaip pateikti skundą, kokioms pagalbos tarnyboms galiu paskambinti ir pan.

3. Nustatyti sprendimus arba alternatyvas. Surinkus informaciją, tikėtina, kad galima nustatyti galimus veiksmų būdus arba alternatyvas. Šiame etape galima sudaryti visų galimų alternatyvų sąrašą. Pavyzdžiui, galima pateikti skundą nacionalinei policijai, pasikviesti teisininką, kuris patartų ir lydėtų skundą, kreiptis į socialines tarnybas dėl psichologinės pagalbos dėl to, kas įvyko, ir pan.

4. Pasirinkite sprendimą. Įvertinus visas alternatyvas, reikėtų pasirinkti tą, kuri atrodo geriausia. Tai nereiškia, kad sprendimas turėtų būti priimtas tik dėl vienos iš alternatyvų, galima pasirinkti net alternatyvų derinį.

5. Priimkite sprendimą ir imkitės tolesnių veiksmų. Dabar, kai sprendimas priimtas, reikia pradėti įgyvendinti pasirinktą alternatyvą.

Kalbant apie paramą priimant sprendimus, svarbu nepamiršti, kad būtina išmokti visada gerbti žmonių sprendimus, nepriklausomai nuo jų negalios. Taip pat labai svarbu išmokti remti sprendimų priėmimą, užuot sprendus, kas laikoma patogesniu: remti, o ne aprūpinti.

Svarbu nepamiršti, kad nereikėtų painioti paramos priimant sprendimus figūros su tarpininko figūra. Kaip paaiškinta ankstesniuose skyriuose, pagalbininkas yra specialistas, kuris dalyvauja procedūrose, kad įvertintų ir patartų, kokios paramos reikia asmenims su negalia ir kaip ją suteikti, kad būtų užtikrinta jų teisė kreiptis į teismą. Todėl ši figūra yra įrėmintą teisminiame procese.

Parama priimant sprendimus orientuota į kasdienį asmens su negalia gyvenimą ir paramą, kurios jam reikia natūralioje aplinkoje.

Pagalbos MSN, nukentėjusioms nuo SLP, palaikymo priimant sprendimus figūra yra esminis pagalbos santykis ir svarbus reaguojančių ir įtraukiančių paslaugų elementas.

4.3. Tarpusavio parama ir draugija: moterų turinčių negalią įgalinimas

Kas geriau nei moteris su negalia, patyrusi ir įveikusi SLP situaciją, galėtų padėti ir (arba) mokyti kitas MSN šiuo klausimu. Ji yra ekspertė iš patirties, kuri, iš anksto apmokyta ir gavusi reikiamą paramą, galės parengti tinkamą tarpusavio pagalbą.

4.3.1. Kas yra tarpusavio pagalba?¹⁴⁰

Tarpusavio pagalbą galima praktikuoti įvairiais būdais, nors apskritai jai būdingi šie bruožai:

- Ji pagrįsta gyvenimiška patirtimi: Žmonės, turintys panašią patirtį, gali bendrauti tarpusavyje. Panaši patirtis juos jungia.
- Autentiška parama: Kadangi ji grindžiama išgyventa patirtimi, ji suteikia galimybę pasireikšti unikalioms empatijos ir patvirtinimo formoms.
- Praktiniai patarimai: Panašus išgyventas patyrimas leidžia žmonėms teikti vieni kitiems praktinius patarimus ir pasiūlymus, kurių specialistai gali nežinoti.
- Ne profesionalų požiūris: Šis tarpusavio paramos aspektas gali leisti žmonėms, kurie jautėsi atskirti, atkurti savo priklausomybės ir bendruomeniškumo jausmą.

Tarpusavio pagalbos arba mokymosi nauda

Tai praktika, palengvinanti ir skatinanti moterų su negalia įgalinimą.

Tarpusavio pagalba, suteikianti kitokius nei įprasta vaidmenis, suteikia moterims su negalia galimybę pamatyti save naujame vaidmenyje kaip savęs gynėjas, kurios vertina savo patirtį, taip suteikdamos joms daugiau galių ir pagerindamos jų savivertę. Kartu moteris, kuri "moko" ar remia kitą moterį, suteikia jai daugiau galių, skatina savipagalbos siekiančios moters vaidmens įtraukimą į politinį ir socialinį pasaulį, kaip pokyčių veikėjos. Matymas įgalina ją pajusti, kad tai įmanoma, kad ji taip pat gali tai padaryti. Tai sukuria viltį: moterys ir santykis su jomis leidžia dalyviams tikėti ar įsivaizduoti geresnę ateitį.

Tarpusavio parama yra socialinės paramos forma: skatindama bendravimą, ji sudaro galimybes kovoti su socialine izoliacija, su kuria gali susidurti smurto lyties pagrindu aukos turinčios negalia. Be to, dalijimosi santykiai gali paskatinti partnerių pripažinimo, abipusio pasitikėjimo ir didesnės empatijos jausmą.

Palengvina supratimą ir horizontalų bendravimą. Stiprina pasitikėjimą savimi: matydami, kad kažkas įveikė SLP situaciją, padeda kitaip vertinti save ir manyti, kad jie taip pat yra "patyrę ekspertai".

Tarpusavio parama arba mokymasis skatina bendradarbiavimą, žinias ir sprendimų paiešką. Ji taip pat skatina priimti sprendimus sprendžiant problemas.

¹⁴⁰ Mead, S., & MacNeil, C. (2006). Peer support: What makes it unique. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 10(2), 29-37.

Čia galima rasti įvairių moterų su negalia gyvenimo patirčių:

- Melissa Crisp-Cooper
- Drąsos balsas: Moterų su negalia, nukentėjusių nuo smurto dėl lyties, liudijimai.
- Cristina Paredero, moterų su negalia, nukentėjusių nuo smurto lyties pagrindu, teisių aktyvistė.
- María Fernanda Castro Maya
- Heidi Crowter
- Cassée Debout

Savitarpio pagalbos nauda

Tiesioginis moterų, turinčių panašią SLP patirtį, bendravimas skatina aktyvų mokymąsi ir suteikia atsparumo. Parama ir mokymas kitoms moterims sustiprina jų pačių mokymąsi. Tarpusavio paramos dalyvės bendraudamos su bendraamžėmis jaučiasi patogiau ir atviriau. Moterys kaip lygios gali dalytis panašiu diskursu, o tai palengvina abipusį supratimą.

Svarbu atkreipti dėmesį į nuotolinės tarpusavio paramos (internetu ir (arba) telefonu) technologijų potencialą tais atvejais, kai moterys negali susitikti akis į akį.

4.3.2. Kas yra draugija (seserystė)?

Žodis "seserystė" kilęs iš lotyniško žodžio "soror" - sesuo. Seserystė - tai solidarumo ir abipusiškumo ryšys tarp moterų, kovojančių už savo galių suteikimą ir savo teisių gynimą. Tai moterų seserystė, kuri neskiria moterų pagal klases, etninę kilmę ar kitas sąlygas, pavyzdžiui, turi ar neturi negalią. Seserystė yra etinė ir politinė praktika, per kurią moterys atpažįsta save kaip skirtingas, bet kartu ir kaip lygiavertes, kad susivienytų ir pakeistų tikrovę.

Meksikiečių mokslininkė Marcela Lagarde, viena pagrindinių šio termino dabartinio vartojimo propaguotoja feministinės kovos kontekste, apibrėžia seserystę kaip:

"Etinis, politinis ir praktinis šiuolaikinio feminizmo aspektas. Tai moterų patirtis, skatinanti ieškoti pozityvių santykių ir egzistencinės bei politinės sąjungos, kūnas prie kūno, subjektyvumas prie subjektyvumo su kitomis moterimis, konkrečiais veiksmais prisidėti prie visų formų socialinės

*priespaudos panaikinimo ir abipusės paramos. siekti bendrųjų visų galių ir kiekvienos moters gyvybinių galių.*¹⁴¹

Seserystė yra galinga kovos su SLP priemonė. Ji leidžia moterims palaikyti viena kitą, įgalinti save ir kartu kovoti už visų formų smurto ir priespaudos panaikinimą. Bendradarbiaujant galima pasiekti socialinių pokyčių. Sąjunga daro jėgą!

4.3.3. Tarpusavio parama ir seserystė - pagrindiniai moterų su negalia įgalinimo aspektai

Seserystė, moterų sąjunga ir bendradarbiavimas, yra esminis aspektas siekiant suteikti moterims daugiau galių. Etinis seserystės pobūdis reiškia galimybę kurti abipusio rūpinimosi viena kita, paramos tarp bendraamžių, susiduriant su įvairiomis SLP formomis, praktiką.

Kas yra įgalinimas?

Įgalinimas - tai įgaliojimų ir savarankiškumo, įtakos ar žinių suteikimas, kad kas nors galėtų ką nors padaryti. Tai reiškia įgalinimą, įgaliojimų suteikimą sau pačiam. Įgalinimas - tai procesas, leidžiantis žmonėms stiprinti savo gebėjimus, pasitikėjimą savimi ir lyderystę kaip socialinės grupės daliai, skatinti teigiamus pokyčius situacijose, kuriose jie gyvena.

Moterų įgalinimas - tai procesas, leidžiantis moterims aktyviau dalyvauti ir vadovauti visose asmeninio ir socialinio gyvenimo srityse. Taip jos gali būti savo gyvenimo, savo veiksmų ir sprendimų šeimininkės, visapusiškai ir lygiomis teisėmis dalyvauti visose visuomenės gyvenimo srityse, įskaitant sprendimų priėmimą ir galimybę naudotis valdžia. Labai svarbus yra kiekvienos moters individualus įgalinimas, tačiau taip pat svarbus ir kolektyvinis moterų įgalinimas, o tai siejasi su seserystės sąvoka.

*"Jei moterys įtraukia savo patirtį ir pasiekimus į save ir transformuojasi, jos įgyja galių, nes keičiasi jų subjektyvumas, plečiasi jų pasaulio ir gyvenimo vizija, didėja jų gebėjimai ir galimybės bei jų dažnumas, jos įgyja saugumo ir stiprybės, t. y. internalizuodamos šį gyvybinių galių rinkinį, jos įgyja gyvybinės galios".*¹⁴²

¹⁴¹ Lagarde, Marcela. Pacto entre mujeres: sororidad. *Aportes* (25): 126.

¹⁴² Lagarde, M. Guía para el empoderamiento de las mujeres. Cuaderno 1. Vías para el empoderamiento de las mujeres. Proyecto Equal I.O. Metal.

Kad įgalintų save, MSN reikia to paties, ko ir kitoms moterims ar bet kuriam kitam asmeniui: turėti realias galimybes dalyvauti bendruomenėje ir organizacijose, su kuriomis jos yra susijusios, ką nors daryti, rinktis, bandyti, klysti, būti teisioms... Taip pat būtini specialūs mokymai šiuo klausimu, ypač SLP prevencijos srityje.

Veiksmai, skirti nuo SLP nukentėjusioms MSN įgalinti, galėtų turėti tokius tikslus (taip pat žr. šio vadovo 2 skyriaus 2.3 skirsnį):

- Kad moterys pripažintų, vertintų ir ugdytų savo gebėjimus, taip pat atsparumą ir gebėjimus.
- Kad jos išmokytų atpažinti SLP ir savo teisių pažeidimų situacijas, kad galėtų geriau užkirsti joms kelią ir (arba) jas spręsti.
- Sukurti socialinį paramos tinklą, iš draugiškumo, įtraukties ir pagarbos įvairovei.

Šio skyriaus pradžioje patvirtinome, kad giname MTN įtraukimo ir tiesioginio dalyvavimo pridėtinę vertę kuriant jautrias ir įtraukias paslaugas aukoms, nes niekas geriau už jas negali išreikšti ir apginti jų poreikių ir reikalavimų, suteikiant reikiamą paramą kitiems subjektams.

4.4. Nuorodos ir daugiau informacijos

<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/derechos/docs/mayo2019/GUIADERECHOScast22052019.pdf>

<https://supporteddecisions.org/about-supported-decision-making/>

https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/PuntoVioleta/GuiaPuntoVioletaValentia_web.pdf

https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/comoDetectarla/primerosSignos/PRIMEROS_SIGNO_S_.pdf

https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/recursos/servicioTecnico/ATENPRO_FACIL.pdf

<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/lecturaFacil/docs/glosariolf.pdf>

5. Išvados.

5.1 Kaip atrodytų ideali paslauga moterims su negalia ir nukentėjusioms nuo SLP.

Kaip matome visame TAR vadove, moterys ir mergaitės su negalia susiduria su daugialype ir įvairialype diskriminacija visose gyvenimo srityse, joms kyla didesnė smurto, prievartos ir žalingos praktikos rizika, palyginti su jų bendraamžėmis be negalios. Šis smurtas gali vykti įvairiose aplinkose (įskaitant institucijas, šeimos aplinką ir segreguotas mokyklas) ir pasireikšti įvairiomis formomis, pavyzdžiui, seksualiniu priekabiavimu ir smurtu, taip pat priverstiniais abortais, sterilizacija ir smurtu dėl negalios.

Remiantis šio projekto metu atliktos SOTA ataskaitos išvadamis, paslaugų teikėjai, teikiantys paslaugas moterims turinčioms negalią, ir viešojo sektoriaus paslaugų teikėjai susiduria su bendrais sunkumais, ypač teikiant tinkamą paramą aukoms ir atpažįstant smurtą, su kuriuo jos susiduria.

Todėl moterims su negalia ir nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu reikia atsakingų ir įtraukiančių paramos paslaugų.

Reikia prieinamų paslaugų moterims, kurios būtų pritaikytos kiekvienam negalios tipui ir skirtingiems pagalbos poreikiams, ir kuriose būtų užtikrinta, kad priežiūra būtų be stereotipų, mitų ir klaidingų įsitikinimų, susijusių su negalia. Šios paslaugos turi būti įtraukios ir reaguojančios į poreikius, priimančios visas būtinas adaptacijas ir pritaikymo priemones, kad moterims su negalia būtų teikiama geriausia įmanoma priežiūra ir pagalba.

Pagalbos paslaugos moterims su negalia, kurios yra smurto lyties pagrindu aukos, turi užtikrinti, kad visos moterys, kurioms reikia pagalbos, galėtų ją gauti vienodomis sąlygomis.

Kad paslaugos būtų teikiamos jautriai ir atsižvelgiant į poreikius, turime pakeisti dabartinį šių paslaugų teikimo būdą. Tam reikia, kad bendradarbiautų įvairūs medicinos, socialinės rūpybos paslaugų, paramos aukoms tarnybų, teismų ir policijos sektorių dalyviai. Vykdytini veiksmai turi būti koordinuojami tiek kiekvienos institucijos viduje, tiek įvairiuose jos departamentuose ar skyriuose, tiek tarp skirtingų institucijų. Kita vertus, svarbu, kad visos tarnybos ir institucijos turėtų tinkamus ir pakankamus išteklius, skirtus moterims, įskaitant moteris su negalia, remti.

Kiekviena su smurtu lyties pagrindu susijusi agentūra turėtų būti aiškiai nustačiusi savo veiklos sritį ir pagrindines gaires ar protokolus. Šia informacija taip pat turėtų dalytis visos tarnybos ir institucijos. Šiuo metu labai svarbu, kad kuriant išteklius ir tobulinant paslaugas visada būtų galima tikėtis pačių nukentėjusių moterų, ypač moterų su negalia, kaip patirties eksperčių, dalyvavimo, bendradarbiavimo ir įsiklausymo.

Be to, įrodėme, kad prieinamumas yra pagrindinis veiksnys, padedantis užtikrinti paslaugų įtraukumą. Prieinamumas yra tarptautinėje teisėje pripažįstama žmogaus teisė, kuri turi būti užtikrinama visose smurtą patyrusių moterų priežiūros srityse. Tai ne tik fizinis prieinamumas, bet ir kognityvinis bei komunikacinis prieinamumas.

5.2 Response projekto darbo grupės. Ką sužinojome, ir dalyvaujančių dalyvių patirtis.

Įgyvendinant projektą, pagal kurį parengtas šis vadovas, kiekvienoje šalyje partnerėje buvo surengti 5 praktiniai seminarai, kurių tikslas - supažindinti su vadovo turiniu. Šiuose penkiuose seminaruose, kurie buvo sumanyti kaip abipusio mokymosi ir bendradarbiavimo veikla, dalyvavo visos tikslinės grupės: Dalyvavo PT, VSPT ir MSN. Visuose juose buvo taikoma bendra teorinio turinio ir praktinių pratybų metodika.

Pirmasis seminaras buvo surengtas su trimis tikslinėmis grupėmis siekiant užmegzti pirmąjį kontaktą, susipažinti ir sukurti pasitikėjimo erdvę, kurioje būtų galima dirbti. Tai turėjo didelį teigiamą poveikį, nes yra labai nedaug situacijų, kai trys tikslinės grupės gali susitikti darbo erdvėje.

Šiame seminare aptariamos tokios temos kaip pagrindinės sąvokos, smurto lyties pagrindu prieš moteris su negalia ypatumai

Tarpsektorinė diskriminacija, moterų su negalia teisės ir aptarti pagrindiniai SOTA ataskaitos rezultatai.

Antrajame seminare daugiausia dėmesio skirta paslaugų teikėjams. Šio seminaro tikslas - parengti antrąjį TAR skyrių, kuriame būtų nagrinėjami pagrindiniai klausimai, susiję su tinkamu atsaku moterims su negalia,

nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu

Paslaugų teikėjai yra svarbiausi smurto lyties pagrindu prevencijos ir smurto prieš moteris, kurias jie aptarnauja, atskleidimo dalyviai, todėl tai buvo vienas iš esminių seminarų turinio klausimų.

Trečiajame seminare daugiausia dėmesio skirta pagrindiniams paslaugų teikėjams. Čia buvo aptarti esminiai tinkamos, nestereotipinės ir į poreikius reaguojančios pagalbos moterims su negalia, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, aspektai. Be to, ypatingas dėmesys buvo skiriamas tarpininkui kaip specializuotam ir neutraliam specialistui, kuris prireikus vertina, projektuoja, konsultuoja ir (arba) teikia asmenims su negalia, nepriklausomai nuo to, ar jie turi oficialiai pripažintą negalią, ar ne, ir teisinių procesų specialistams, dalyvaujantiems teisiniuose procesuose, tinkamą ir būtiną paramą, kad asmenys su negalia galėtų pasinaudoti teise kreiptis į teismą lygiai su kitais asmenimis.

Be to, būdamos pagrindinės pokyčių iniciatorės, jos nagrinėjo esminius smurto lyties pagrindu prieš moteris su negalia prevencijos aspektus. Ketvirtajame seminare daugiausia dėmesio skirta moterų su negalia dalyvavimui. Dirbome su vadovo turiniu prieinamu būdu, naudodami medžiagą, pritaikytą lengvam skaitymui ir dalyvavimo dinamikai.

Šio seminaro tikslas buvo, pirma, supažindinti moteris su negalia su jų teisėmis, taip pat įgyti įgūdžių, kurie leistų joms atskirti, kai jos susiduria su smurto lyties pagrindu atveju. Be to, manėme, kad labai svarbu, jog moterys žinotų, kokios paslaugos jų teritorijoje yra teikiamos smurto lyties pagrindu aukoms, kaip jomis pasinaudoti, taip pat apie teises procedūras, kurios gali būti taikomos patyrus smurtą lyties pagrindu.

Be to, šiame seminare dirbome su paramos sistema, skirta sprendimų priėmimui ir tarpusavio pagalbai.

Vienoje iš šalių, kurioje vyko seminaras, moterys taip teigiamai įvertino seminarą, kad paprašė surengti dar vieną seminarą, kuriame galėtų dalyvauti dar kartą.

Galiausiai buvo surengtas penktasis seminaras, kuriame vėl dalyvavo visos trys tikslinės grupės. Šiame seminare buvo aptarta kiekvienos tikslinės grupės patirtis, įgyta per seminarus, dalytasi išmoktomis pamokomis ir diskutuota apie jautrių pagalbos paslaugų moterims, nukentėjusioms nuo smurto lyties pagrindu, koncepciją.

Atsižvelgiant į šių seminarų rezultatus ir išvadas, buvo parengta antroji šio vadovo versija, į kurią įtraukti visi pasiūlyti patobulinimai.

Keletas mokymų, kuriuos gavome projekto darbo grupėse:

- Svarbu **turėti erdves, kuriose būtų galima dirbti su šia problema, dalintis patirtimi, sujungti įvairius suinteresuotus dalyvius.** Tai, kad moterys su negalia gali susitikti su įvairiose tarnybose dirbančiais žmonėmis, neabejotinai yra tiltas, priartinantis tarnybas ir specialistus prie žmonių, o specialistai gali susipažinti su moterimis su negalia ir jų istorijomis, nes daugelis jų niekada neturėjo tiesioginio kontakto su moterimis, turinčiomis įvairių pagalbos poreikių.
- Rengiant informuotumo ir sąmoningumo didinimo kampanijas apie smurtą lyties pagrindu **svarbu atsižvelgti į informacijos prieinamumą.** Turėkite prieinamą medžiagą ir kampanijas, kad informacija pasiektų visus, įskaitant moteris, kurioms labiausiai reikia pagalbos. Be to, svarbu, kad šios kampanijos ir informacija būtų patalpintos visose viešose vietose, kad būtų plačiau pasiekiamos. Kartu svarbu pabrėžti, kaip svarbu, kad **smurto lyties pagrindu aukos ir moterys su negalia būtų matomos ir kad šiose informavimo kampanijose joms būtų suteikta galimybė pasisakyti.**
- Svarbu, kad aukos galėtų **pasikliauti paramos grupe.** Galimybė turėti erdvę, kurią sudaro bendraminčiai, taip pat patyrę panašių išgyvenimų, yra nepaprastai vertinga įveikiant traumuojančią gyvenimo situaciją.
- Sukurti moterims su negalia **pritaikytus ir lengvai suprantamus** kursus, kurie suteiktų joms priemonių apsiginti nuo smurto, pavyzdžiui, savigynos kursus.
- Didelė "**atvejo vadybininko**" vertė ir svarba. Buvo pabrėžta, kad paramos teikėjas, galintis lydėti auką visos procedūros metu, neturėtų būti painiojamas su tarpininko figūra.
- Viešojo administravimo institucijų, paramos aukoms tarnybų ir organizacijų, dirbančių su nukentėjusiomis moterimis ir moterimis su negalia bei teikiančių joms paramą, taip pat pačių moterų su negalia **bendradarbiavimo ir bendro darbo svarba.**
- **Pačių moterų su negalia, kaip trenerių, svarba.** Tai daro daug didesnę poveikį apmokytiems asmenims, kai istorijos gali būti pasakojamos pirmuoju asmeniu.
- Svarbu mokytis ne tik moteris ir mergaites, bet ir vyrus bei berniukus dirbti su tokiais **sąvokomis kaip sutikimas** ir mokymasis atpažinti save kaip galimą agresorių.
- Svarbu žinoti moterų su negalia, kurios yra aktyvistės ir savęs gynėjos, istorijas. **Bendraminčių paramos svarba.**
- **Diskusijų apie lyčių vaidmenis, stereotipus ir lygybę** metu skatinamas socialinių konstrukcijų suvokimas ir nagrinėjimas. Pratimas įsivaizduoti moterį visuomenėje leidžia suprasti savo išankstines nuostatas ir neigiamą lyčių stereotipų poveikį, dėl kurio kyla smurtas lyties pagrindu.

- Svarbu žinoti, kad **smurtas internete** taip pat yra viena iš smurto formų. Naujas "Amnesty International" tyrimas atskleidė nerimą keliantį prievartos ir priekabiavimo socialinėje žiniasklaidoje poveikį moterims visame pasaulyje, kurios teigia dėl šios žalingos patirties internete patiriančios stresą, nerimą ar panikos priepuolius.¹⁴³
- Svarbu, kad **specialistai būtų apmokyti ir informuoti**, kaip kovoti su išankstinėmis nuostatomis ir pasitikėjimo stoka, su kuria susiduria moterys su negalia. Turime išklausti, tikėti ir pasitikėti.
- **Apribojimai, su kuriais susiduria Nacionalinės Sveikatos Sistemos specialistai** (pvz., Žmogiškųjų išteklių trūkumas; didelis darbo krūvis; spaudimas dėl konsultacijų ir priežiūros laiko; didelis gydytojų ir (arba) slaugytojų ir pacientų santykis), gali turėti įtakos gebėjimui ir norui įsisauginti reikšmingus pokyčius, susijusius su paslaugų, kurios laikomos jautriomis ir reaguojančiomis į žmonių su negalia smurtą prieš moteris, tinkamumu.
- **Nuoseklumo ir jautrumo užtikrinimas.** Labai svarbu išlaikyti intervencijų vientisumą ir nuoseklumą, kartu jas pritaikant prie individualių aukų poreikių ir patirties. Toks požiūris užtikrina, kad parama būtų ne tik patikima, bet ir empatiška, kad būtų atsižvelgiama į emocinius ir psichologinius sveikimo aspektus.
- Mokymų metu dalyviai, naudodamiesi **tikrais atvejais**, buvo įtraukti į smurto scenarijus ir mokėsi veiksmingų būdų, kaip ieškoti pagalbos. Praktinės užduotys, kuriose analizuojamos situacijos ir siūlomi sprendimai, dar labiau pagilino supratimą apie smurtą lyties pagrindu ir jo galias pasėkmes. Šie užsiėmimai labai sustiprino visų dalyvių kritinio mąstymo įgūdžius.¹⁴⁴

¹⁴³ <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/>

¹⁴⁴ Seminarų metu naudoti atvejų tyrimai pateikti 1 priede.

6. Nuorodos

- "Then who" campaign 25N 2022 Spanish Government:
<https://www.youtube.com/watch?v=vxfR1-zqdwY>
- Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD/UNCPRD)' (United Nations, 2006),,
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>
- 'EDF Position Paper on Violence against Women and Girls with Disabilities in the European Union' (European Disability Forum, 2021),
www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf
- 'Violence against Women: An EU-wide Survey' (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014),), <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey>.
- "Athena: Protection from Abuse to Victims with Intellectual Disabilities" project website
<http://athenabegin.org/>
- An intersectional look at violence against women with disabilities. Arenas Conejo (2015):
<https://opo.iisj.net/index.php/osls/article/download/402/637/3378>
- Avon Foundation for Women - campaign on violence against women::
<https://www.youtube.com/watch?v=IQjxslRQFgE>
- Avon Foundation for Women - Say no to gender-based violence / symbolic violence::
<https://www.youtube.com/watch?v=Z6RHsjpfW0>
- Baromètre Santé sourds et malentendants 2011/2012..
<https://www.santepubliquefrance.fr/etudes-et-enquetes/barometres-de-sante-publique-france/barometre-sante-sourds-et-malentendants-bssm-2011-2012>
- Cermi-Mujeres Foundation report: "Sexual Violence against Women with Disabilities" (2020)
https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2020/pdfs/violencia_sexual_discapacidad_intelectual.pdf.pdf
- Characteristics of the population with disabilities and health limitations based on microcensus 2016.
https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_8_fogvatekos_es_az_egeszsegi_ok_miatt_korlatozott_nepesseg_jellemzoi
- Civil Code of the Republic of Lithuania (2000)
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General comment No. 6 (2018) on equality and non-discrimination. CRPD/C/GC/6.
<https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=CRPD%2FC%2FGC%2F6&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

- Common standardised instrument for the early detection of gender-based violence in the National Health System (2021). Government of Spain:
https://www.sanidad.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/eguidad/Doc_Aprobado_CISNS_Instrum_Estandariz_Detec_Temprana_VG_1Dic2021_OSM.pdf
- Congrès de l'encéphale 2019 – Paris, par le Dr David Gourion, Mme Séverine Leduc et Mme Marie Rabatel. Presentation on
<https://www.encephale.com/Videos/Les-videos-du-congres-de-l-Encephale/Programme-de-l-encephale-2019/Les-ASPERGIRLS-l-autisme-de-haut-niveau-au-feminin>.
- Council of Europe; Gender Matters resources: *"Intersectionality and Multiple Discrimination"*
<https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination#:~:text=Intersectional%20discrimination%20%E2%80%93%20happens%20when%20two,and%20specific%20forms%20of%20discrimination>
- Curry, M.A., Hassouneh-Phillips, D., Johnston-Silverberg, A., 2001. Abuse of Women with Disabilities: An Ecological Model and Review. *Violence against Women*, 7 (1), 60-79
- Directorate General for Equal Treatment of Fundamental Rights:
<https://www.ajbh.hu/ebff-mikor-serul-az-egyenlo-banasmod-kovetelmenye>
- Disability and Human Rights Observatory: *"Monitoring the Human Rights of People with Disabilities in Portugal"* (2014)
<http://oddh.iscsp.ulisboa.pt/index.php/pt/mediateca/imprensa/item/152-violencia-e-deficiencia-noticia>
- Document *"Les violences faites aux personnes en situation de handicap (adultes): focus sur les violences conjugales et violences sexuelles"*, 28 juin 2022.
- Dr. Gintaras Chomentauskas, Dr. Edita Dereškevičiūtė, Dovilė Murauskienė (2017). Domestic violence: recognition, support, prevention. Vilnius, Human Studies Centre.
<https://bukstipri.lt/doclib/i8hljxfbnage1mgk11fryfnswmzx6t>
- Dr. Ilona Michailovič, dr. Svetlana Justickaja, dr. Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas, Evaldas Visockas. Towards effective cooperation between the police and other relevant authorities: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence, Vilnius, 2019.
<https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>
- Equality Ministry of the Spanish Government: Macro-survey on Violence Against Women (2019)
<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/Macroencuesta2019/home.htm>
- Equality Ministry of the Spanish Government: State Strategy to combat male violence 2022-2025
https://violenciagenero.igualdad.gob.es/planActuacion/estrategiasEstatales/combatiViolenciaMachista/estrategia_2022_2025.htm

- European Disability Forum <https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>
- European Parliament resolution of 29th November 2018 on the situation of Women with Disabilities https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0484_EN.html
- European Parliament, Report on the situation of minority women in the European Union (2003/2109(INI)), p 13, cited in OHCHR Thematic study on the issue of violence against women and girls and disability, A/HRC/20/5, 30 March 2012, para 21. [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(12\)60692-8/abstract](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)60692-8/abstract).
- Exploring the Perspectives of Professionals on Providing Intimate Partner Violence Services to Women with Disabilities:: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/10778012221137916> and <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/10778012221137916>
- Facilitating access to justice. Juan Endara Rosales. <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>
- Fundación Cermi Mujeres. Fundación Mutua Madrileña. *Protocol for the care of women with disabilities who are victims of violence* http://www.convenciondiscapacidad.es/wpcontent/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion.pdf
- Gazsi, A. *An analytical presentation of the legal remedies available in cases of physical and other forms of harm to persons with disabilities and in cases of abuse and neglect*. 2015. <https://fszk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Seg%c3%a9danyag-a-Fogyat%c3%a9koss%c3%a1g-%c3%a9s-ab%c3%bazu-s-c-%c3%batmutat%c3%b3hoz.pdf>
- Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė (2019). Domestic violence: prevention, protection, assistance, cooperation, qualitative research report. Vilnius, Sprendi tu: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)
- Government Delegation for Gender Violence, Government of Spain. *Guía del sistema de acción y coordinación en casos de violencia de género en España*. <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/guia/docs/GUIADEACCIONESINGLES.pdf>
- Heinzmann, C. (2006). The battered woman.
- Hudson, W.W. and McIntosh, S.R. (1981). The Assessment of Spouse Abuse: Two Quantifiable Dimensions. *Journal of Marriage and Family*, 43(4): 873-888. doi:10.2307/351344
- Human Rights Monitoring Institute. *Victims of Crime Directive: a new approach to victims of domestic violence*. 2014, Vilnius. <https://eige.europa.eu/docs/lt-99.%20Nusikaltim%C5%B3%20auk%C5%B3%20teisi%C5%B3%20direktyva.pdf>
- I. Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V. ir Visockas, E. (2019). Towards effective cooperation between the police and other stakeholders: a model for identification, assistance and

prevention of domestic violence. A scientific study. Vilnius: Lithuanian Law Institute::

<https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

- Instrumento común estandarizado para la detección temprana de la violencia de género en el Sistema Nacional de Salud (2021). Gobierno de España:
https://www.sanidad.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/Doc_Aprobado_CISNS_Instrum_Estandariz_Detec_Temprana_VG_1Dic2021_OSM.pdf
- International Labour Organization, These occupation are dominated by women
<https://ilostat.ilo.org/es/these-occupations-are-dominated-by-women//>
- La Persona Facilitadora en procesos judiciales. Plena Inclusión.
<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>
- Lagarde, M. Guía para el empoderamiento de las mujeres. Cuaderno 1. Vías para el empoderamiento de las mujeres. Proyecto Equal I.O. Metal.
- Lagarde, Marcela. Pacto entre mujeres: sororidad. *Aportes* (25): 126.
- Law 1/1996, from 10 January, of free legal aid.
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-750>
- Law nº 2005-102 of February 11th 2005 for the Equality of Rights and Opportunities, participation and citizenship of people with disabilities,
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000809647>
- Legal aid and representation by an attorney (Legal Aid Departments of the Metropolitan and County Judicial Services (<https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>)
- Lithuanian Disability Forum (2022)) <https://www.inf.lt/en/about-ldf/>
- Mead, S., & MacNeil, C. (2006). Peer support: What makes it unique. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 10(2), 29-37.
- Measure provided for in R.C.M 139/2019 but not yet implemented. For more information::
<https://dre.pt/dre/detalhe/resolucao-conselho-ministros/139-2019-124044596>
- Michailovič, I., et.al. *Towards effective cooperation between the police and other relevant authorities: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence*, Vilnius, 2019..
<https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>
- Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania statistic report 2016-2022
<https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2?lang=lt>
- National Crisis Management and Information Helpline (Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft., Website and contact details: <https://okit.hu/>)

- National Strategy for the Inclusion of People with Disabilities 2021-2025
<https://www.inr.pt/documents/11309/284924/ENIPD.pdf>
- Niebieska Karta - The blue card - information for people affected by domestic violence --
https://www.niebieskalinia.info/images/2.06.22_ANG_en_EN.pdf
- Office of the Equal Opportunities Ombudsman survey of Lithuanian residents (2022)
<https://www.lygybe.lt/lt/lietuvos-gyventoju-apklausa-daznas-pateisina-moteru-su-intelektu-negalia-kontrolu-naujiena>
- Office of the Equal Opportunities Ombudsperson website <https://www.lygybe.lt/en/>
- Organic Law 1/2004, of 28 December, of Comprehensive Protection Measures against Gender Violence:.. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760>
- Organic Law 6/1985, from 1 July, of the Judiciary:
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>
- Personalised care plan for victims of gender-based violence. Edition with care guidelines for women with disabilities (2017). Regional Ministry of Family and Equal Opportunities of the Region of Murcia. General Directorate for Women.
<https://igualdadyviolenciadegenero.carm.es/documents/202699/7023892/Plan+de+atenci%C3%B3n+personalizada+para+v%C3%ADctimas+de+Violencia+de+G%C3%A9nero+Edici%C3%B3n+con+pauta+de+atenci%C3%B3n+a+mujeres+con+discapacidad/25abbecd-2078-4166-bc99-8068fcabd150>
- Polish National Emergency Service for Victims of Family Violence "Blue Line" report "Free Assistance for Crime Victims, Witnesses of crime and their Family members" (2020), available online at
<https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/opopp/bezplatna-pomoc-dla-osob-pokrzywdzonych-przez-przestwem-swiadkow-przestepstw-oraz-czlonkow-ich-rodzin-20201>
- Portuguese Republic XXII Constitutional Government: "Annual Plan for Joint Training: Violence against Women and Domestic Violence" 1st Edition (May 2020)
https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_PLANO_ANUAL_FORMACAO.pdf
- Protocol for the care of women with disabilities who are victims of violence (Cermi Mujeres Foundation, 2021):
https://plenainclusionmadrid.org/wp-content/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion_mcd_vg.pdf
- Protocol of action in possible cases of ill-treatment (Plena inclusión - PROTEDIS):
<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/protocolo-de-actuacion-ante-posibles-casos-de-malos-tratos/>
- Publication of a handbook - How women with disabilities can defend themselves against violence:.
<https://autonomia.org.pl/publikacje/nie-znaczy-nie-jak-kobiety-z-niepelnosprawnosciami-moga-obronic-sie-przed-przemoca/>
- Purvaneckienė, G., et. al. 2019. *Domestic violence: prevention, protection, assistance, cooperation, qualitative research report*. Vilnius, Sprendi

[https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)

- Ramunė Jakštienė. Domestic violence against women: criminal legal protection, doctoral thesis. Mykolas romeris university, social sciences, law(01 S (01S) VILNIUS, 2019:https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Report on assistance to persons experiencing violence in the area of essential human rights issues, 31 December 2020, No NŽTI-2020/1-1, Vilnius:
https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/01/NZTI-2020-1-1-3D-122_2021-01-142.pdf
- Research report on Violence on Women with Disabilities, March 2022
<https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2022/07/Rapport-FDFA-Aix-Global-Justice-V2.pdf>
- Response Project: State of the Art Report (2022). [0 RESPONSE State of the Art Report.pdf \(easpd.eu\)](https://easpd.eu)
- Results from ‘Violence against Women: An EU-wide Survey’ (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014),,
http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf
- Servicio de Información sobre Discapacidad. Unidad de Atención a Víctimas con Discapacidad (UAVDI).
https://sid-inico.usal.es/centros_servicios/unidad-de-atencion-a-victimas-con-discapacidad-uavdi/
- Social Alternative Report on the Implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Poland (2015), available online at
http://monitoringobywatelski.firr.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Spo%C5%82eczny-Raport-Alternatywny_ostateczny.pdf
- Strategy for people with disabilities - Government of Poland 2021-2030,,
<https://niepelnosprawni.gov.pl/p.170.strategia-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnosciami-2021-2030#:~:text=Celem%20g%C5%82%C3%B3wnym%20Strategii%20na%20rzecz,Konwencji%20o%20prawach%20os%C3%B3b%20niepe%C5%82nosprawnych.>
- The Facilitator in judicial processes. Plena inclusion..
<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>
- UN (2017). Right of access to justice under article 13 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. A/HRC/37/25
<https://www.ohchr.org/en/disabilities/thematic-report-right-access-justice-under-article-13-convention-rights-persons-disabilities>

- UN (2020). International principles and guidelines on access to justice for persons with disabilities.. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-disability/international-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities>
- United Nations General Assembly resolution 48/104 "Declaration on the Elimination of Violence Against Women" (1993) <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>
- United Nations Treaty Body Database https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2F%2FHUN%2FIR%2F1&Lang=en
- United Nations: The 57th Session of the Commission on the Status of Women (February 2013)) https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/side_events/Fact%20sheet%20%20VAWG%20with%20disabilities%20FINAL%20.pdf
- US Department of Health & Human Services; Office on Women's Health (2021)) <https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/other-types/violence-against-women-disabilities#references>
- Victim Support Services and Victim Support Centres <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>).
- VioGen System. Spanish Ministry of the Interior.. <https://www.interior.gob.es/opencms/ca/servicios-al-ciudadano/violencia-contr-la-mujer/sistema-viogen/>
- Women with disabilities and sexual violence: a guide for professionals (Junta de Andalucía) -- https://sid-inico.usal.es/idocs/F8/FDO20906/Violencia_sexual.pdf
- Women, disability and violence. General Council of the Judiciary (2013):) https://www.bizkaia.eus/gizartekintza/genero_indarkeria/blt31/documentos/discapacidad.pdf?hash=008be48f9bd99616896194b92dee1864

Nuorodos į interneto svetaines:

- <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>
- <http://www.diariofemenino.com.ar/documentos/empoderamiento.pdf>
- <http://www.guiaderecursosvd.cig.gov.pt/#/>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/16-dni-akcji-przeciw-przemocy-ze-wzgledu-na-plec-0>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przemoc-p%C5%82ec-kobiety-konieczna-strategia-przeciwdzialania>

Co-funded by
the European Union

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreikišiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przemoc-p%C5%82ec-kobiety-konieczna-strategia-przeciwdzialania>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/RPO-raport-grevio-przemoc-domowa>.
- <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>
- <https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/what-gender-based-violence_en
- <https://dre.pt/dre/detalhe/decreto-regulamentar/2-2018-114561723>
- <https://dre.pt/dre/detalhe/lei/46-2006-540797>
- <https://dre.pt/dre/detalhe/portaria/1593-2007-627671>
- <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
- <https://files.dre.pt/1s/2018/01/01700/0067400684.pdf>
- <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-abuzus-utmutato-szolgalatok-szamara/>
- <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-bantalmazas/>
- https://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/06/Ab%C3%BAzusprevenci%C3%B3_kiadv%C3%A1ny.pdf
- https://gfcj.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/ordem_servico_6_2017.pdf
- <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>
- <https://igualdadyviolenciadegenero.carm.es/documents/202699/7023892/Plan+de+atenci%C3%B3n+personalizada+para+v%C3%ADctimas+de+Violencia+de+G%C3%A9nero+-+Edici%C3%B3n+con+pauta+de+atenci%C3%B3n+a+mujeres+con+discapacidad/25abbecd-2078-4166-bc99-8068fcabd150>
- <https://lmlt.lt/en/about-us/>
- <https://okit.hu/>
- <https://segelyszervezet.hu/szemelyes-tanacsadas-krizisambulanciakon/>
- <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/smurtas-artimoje-aplinkoje-kaip-situacija-lietuvoje-vertina-nukente-je-zmones-ir-ekspertai>
- <https://supporteddecisions.org/about-supported-decision-making/>
- <https://suukraina.lt/pagalba-ukrainai/aukojimas/asociacija-lygiai/>
- <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>
- <https://vansegitseg.im.gov.hu/kerjen-segitseget/>

- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/comoDetectarla/primerosSignos/PRIMERO_S_SIGNOS_.pdf
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/derechos/docs/mayo2019/GUIADERECHOS_cast22052019.pdf
- <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/lecturaFacil/docs/glosariolf.pdf>
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/PuntoVioleta/GuiaPuntoVioletaValentia_web.pdf
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/recursos/servicioTecnico/ATENPRO_FACIL.pdf
- <https://wrap.igualdad.gob.es/recursos-vdg/search/SearchLocation.action>
- <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/>
- <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760#:~:text=Art%C3%ADculo%201.&text=Por%20esta%20ley%20se%20establecen,custodia%2C%20v%C3%ADctimas%20de%20esta%20violencia.>
- [https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk\)%20Accesibilidad%20Universal%3A%20es,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s](https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk)%20Accesibilidad%20Universal%3A%20es,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s)
- <https://www.cig.gov.pt/area-portal-da-violencia/portal-violencia-domestica/rnavd/teleassistencia-a-vitimas-de-violencia-domestica/>
- https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_MANUAL_ATUACAO_FUNCIONAL_Final.pdf
- https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/12/Resol_Cons_-Ministros_61_2018.pdf
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>
- <https://www.endvawnow.org/en/articles/319-developing-coordinated-community-responses-.html?next=329>
- <https://www.gnr.pt>
- <https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675.ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-przemoc-domowa.html>
- https://www.infovitimas.pt/inclusivo/surdez/_vitima_de_crime/qualquer_pessoa_pode_ser_vitima_de_crime.html
- <https://www.infovitimas.pt/inclusivo/visual/pagina-inicial.html>
- <https://www.infovitimas.pt/pt/inicio>
- <https://www.lnf.lt/>
- <https://www.lygus.lt/>

-
- https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/anexos/protocolos/protocolo_mj-pgr.pdf
 - https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva_num_5_2019.pdf
 - <https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva-1-2021.pdf>
 - <https://www.moteruinformacijoscentras.lt/>
 - https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?artigo_id=2394A0021&nid=2394&tabela=leis&pagina=1&ficha=1&nversao=
 - https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=109&tabela=leis
 - <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendorseg-szervezete>
 - <https://www.psp.pt>
 - <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>
 - <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/asociacija/>
 - <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/kontaktai/>

**Co-funded by
the European Union**

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.